

تصویر ابو عبد الرحمن کردی

کراپووه بو قورمان و
به ټيکېشتي پېښه
(٤)

مه را مگراوه گان

که خه لکي فه را موشی کردوون
پيوسته لیان به وریا بین

منتدی اقرا الثقافی
www.igra.ahlamontada.com

نویسی
محمد صالح المنجد

پیداچونه دی وەرگیرانی
د. صلاح الدین عبدالکریم کاوه اکرم سەنگاوی

لتحميل أنواع الكتب راجع: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

برای دانلود کتابهای مختلف مراجعه: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

بۆدبەزانانی چۆرەها کتیب:سەردانی: (مُنْتَدَى إِقْرَأِ الثَّقَافِي)

www.lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للکتاب (کوردی ، عربی ، فارسی)

قورئان و سوننه
بدتنگه يشتنى پيشينى نومده

(٦)

چه رامكراوه كان

كه خه لكى فهراموشى كردوون و پيويسته لييان به وريا بين

نوسينى
محمد صالح منجد

وه رگيزانى:
كاوه اكرم سهنگاوى

پيداچوونه وهى:
ماموستا صلاح الدين عبدالكريم

ماfi چاپکردن و له بهرگرتنه و هی پاریزراوه
بو

کتیبه خاندی سیفا - شهنشاهی

(۲)

چاپخانه ی سیفا - شه قامی مهوله وی

چاپی یه که م
ن لجه اعمالی - ۲۰۱۰ ز

چاپخانه ی سیفا - شهنشاهی

گه رانه وه بو قورئان و سوننه ت

به تیگه یشتنی پیشینی نوممه ت

نخستین (۶)

عنه و آله عجمه

ژماره ی سپاردن

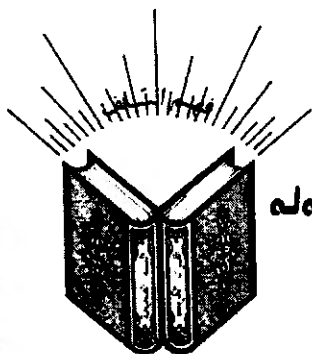
(۲۵۲۹)

چاپخانه ی سیفا

چاپخانه ی سیفا

چاپخانه ی سیفا

چاپخانه ی سیفا

بهره ده مه بلا و کراوه کانی

سایتی فیرده وس

پښخوش کړدن

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ .
وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .
أَمَّا بَعْدُ ...

فَإِنْ أَصْدَقَ الْحَدِيثَ كِتَابُ اللَّهِ وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بِذَعَةٍ وَكُلُّ بِذَعَةٍ ضَلَالَةٌ وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ .

خوښنه رس به پېژنو:

نعم کتیبې بمرده ست یه کتیکه له کتیبې ناوداره کانی «محمد صالح المنجد» به ناوی «محررات التي إستهان بها الناس يجب الحذر منها» باس له زورترینی نوم بابېتانه ده کات که له شریعتی پیوژی نیسلام دا حرام کراونو له ناو خه لکی دا پشنگوی خراونو فراموش کراون.

وه هر باسیکیشی هینابی به لگې بو هیناوه تموه له قورثانو سونډت بو نوموی خوینسر له سر چاوپوښنی پی هه لگړی و به به لگموه حرامه کان بناسی. وه روونکردنوه یه کی کورتیش داوه سبهارت به هر بابېتیکي.

هر ووه کو له ناویشانه که یوه دهرده کموئ نوموی لهم کتیبېدا هاتووه باسکراوه زیاتر ناماژه بهو بابېتانه کراوه که شریعت حرامی کردووه به لام خه لکی فراموشیان کردووه گوئی پی نادهن.

خویننه‌ری به‌پژ:

کتیب و نوسراو ئهمانه‌تییکی خاوه‌نه‌که‌یه‌تی له‌لای خویننه‌ری، بۆیه‌ پێریسته پارێزگاری لێ بکری و وه‌کو خوی بخویننریته‌وه‌و به‌ خه‌لکی رابگه‌یه‌نری و کتومه‌ت وه‌کو خوی وه‌رگێری و بخریته‌ به‌رده‌ستی خویننه‌ری، به‌ر بۆیه‌ دروست نی یه‌ به‌ ناوی کتیبیکه‌وه‌ شت به‌ خه‌لکی رابگه‌یه‌نری و بدرته‌ پال ئه‌و کتیبه‌و له‌و کتیبه‌ش دا نه‌بی و، دروست نی یه‌ بۆ وه‌رگێر به‌ ئاره‌زووی خوی یاری به‌ نوسراوی دانهر بکات و هه‌ندیکێ لایبات و هه‌ندی شتی بۆ زیاد بکات و تیکه‌لی بکات له‌ گه‌ڵ نوسراوی دانهردا، چونکه‌ ئه‌وه‌ ده‌یه‌تته‌ خیانه‌ت و ناپاکی کردن له‌و ئهمانه‌ته‌و درۆ بوه‌تان کردنه‌ به‌ ده‌م نوسه‌ره‌که‌یه‌وه‌.

جا یه‌کێک له‌و کتیبانه‌ی ئه‌و خیانه‌ته‌ گه‌وره‌ی به‌رامبه‌ر کراوه‌و له‌ وه‌رگێرانه‌که‌ی دا ئهمانه‌ته‌که‌ی نه‌پارێزراوه‌و درۆی شاخدارو بوه‌تانی بالدار به‌ ده‌م نوسه‌ره‌که‌یه‌وه‌ کراوه‌ ئه‌م کتیبه‌یه‌ که‌ له‌ ۶/۳۰ سالی ۱۹۹۶ له‌ لایه‌ن «پێشپه‌و عبدالقادر» وه‌، وه‌رگێرایه‌ سه‌ر زمانێ کوردی به‌ ناوێشانی «حه‌رامه‌ فه‌رمۆش کراوه‌کان»، ئه‌م وه‌رگێره‌ له‌ سه‌ره‌تای چاپه‌کانی یه‌که‌م دا سی باسی گه‌وره‌و گرنگی له‌م کتیبه‌ ده‌یه‌ناو کتیبه‌که‌ی به‌ ناتمه‌واوی خستوته‌ به‌ر ده‌ستی خویننه‌ران، ئه‌وه‌ش «باسی گۆزانی و مه‌وسیکا و ینه‌گرتن» بوو.

جا کاتێک خیانه‌ت و نا پاکیه‌که‌ی بۆ خویننه‌ران ئاشکرا بوو، وه‌ په‌خنه‌ی لێ گیراو بووه‌ قسه‌و باسی خویننه‌ران، له‌ چاپی دووه‌م دا ئه‌و چهند باسی خستوه‌ ئیو کتیبه‌که‌و له‌ پێشه‌کیه‌که‌ی دا هه‌ولێ دا به‌ بیانوی بی سه‌ره‌به‌ره‌و به‌ پاساری ناشره‌عی پینه‌ی خیانه‌ته‌که‌ی بکات و ده‌لی: ئه‌و سی بابته‌ی که‌ له‌ کتیبه‌که‌ ده‌یه‌نراوه‌و باسه‌نه‌کراوه‌ هوکاره‌که‌ی ئه‌وه‌ بوو راو بۆ چوونی هه‌ندی

له ماموستیانم وەرگرتوووه به باشیان نهزانی لهم زروفه‌دا ئهو باسانه وەرگیرم.

به‌لام کاتیك كه ئهو باسانه‌ی خستوتنه ناو کتیبه‌کهوه کو‌مه‌لێك خیانه‌تی تری کردوووه، هه‌ولێ داوه سه‌رباسه‌کان نه‌قل بکات به‌لام نساوه‌پوکی وەرگیراوه‌که له‌گه‌ڵ نه‌صلی کتیبه‌که‌دا زۆر دوورن له‌یه‌که‌وه. له‌وانه‌ی که ده‌ست کاری کردوووه:

* باسی گۆزانی و موسیقا که سه‌ره‌تا قسه‌کانی نوسه‌ری هیناوه‌و پاشان قه‌سه‌ی «د.یوسف قه‌رزای» نه‌قل کردوووه له‌گه‌ڵ نوسراوه‌که‌دا تی‌که‌لی کردوووه، تاوه‌کو وای نیشان بدات که ئه‌مه نوسه‌ره‌که خۆی باسی کردوووه.

* کاتیك باسی بۆیه‌کردنی سه‌رو پریش ده‌کات به‌په‌نگی په‌ش، وه کاتیك باسی وینه‌گرتن ده‌کات، هه‌مان خیانه‌ت دووباره‌ ده‌کاته‌وه.

ئه‌مه سه‌ره‌پای ئه‌وه‌ی که به‌هه‌وه‌سی خۆی ده‌ست کاری وەرگیرانه‌که‌ی کردوووه چۆنی بو‌هاتیبێ ئاوه‌ها وەرگیراوه‌.

سه‌رچاوه‌ی هه‌موو ئهو غه‌درو خیانه‌تانه ئه‌وه‌یه که ئهو باب‌ه‌تانه له‌گه‌ڵ حمزو ئاره‌زو به‌رژه‌وه‌ندی خۆی و حیزبه‌که‌ی دا نا‌گۆجی و ترسی خودای له‌ دل دا نی یه‌و بیر له‌وه ناکاته‌وه که سه‌بی له‌ قیامه‌ت دا لی‌په‌رسینه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ ده‌کریت و له‌سه‌ر ئهو خیانه‌ت و ناپاکیه‌ مو‌حاسبه‌ ده‌کریت.

جا **ساینتی فیره‌ده‌وس** وه‌کو ئه‌رکی سه‌رشانی خۆی به‌ پێویستی زانی ئهو کتیبه‌ وەرگیریت‌ه‌وه سه‌ر زمانێ کوردی و خوینه‌ر ئاشنا بکاته‌وه به‌ نه‌صلی کتیبه‌که‌و نوسه‌ر چۆنی نویسه‌وه ئاوه‌ها بیخاته به‌ر ده‌ستی خوینه‌ری کورد زمان.

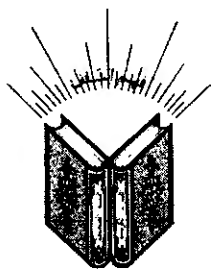
سه‌ره‌تاش لهم وەرگیرانه‌دا پێشه‌کی یه‌که‌مان نویسه‌وه سه‌باره‌ت به‌ حه‌قیقه‌تی هه‌لاک و حه‌رام، که په‌یه‌ه‌ست بوون پێیان‌ه‌وه ئه‌رک و وه‌زیفه‌ی سه‌رشانی

ئینسانەو، تەنھا زاتیکیش کە مافی ئەوەی هەبێ و شیاوی ئەوە بێ حەلال و حەرام دیاری بکات تەنھا خۆدایەو بەس.

بۆیە ئاموژگاریمان بۆ هەموو خوێندەریک ئەوەیە پیش وەخت ئەو پیشەکی یە بە وردی بخوێنیتەوێ و جوان لە دێقەتی سەرباس و دەرەنجاسەکان بدات لە هەر برکەیهکی، وە ئەو پیشەکیەدا هەر دێرێک کە بەگماری نوسرابێ یان خەتی بە ژێردا درابێ، ئەوا نەتیجەو ئەنجام گیرێکە زۆر گرنگە بۆ هەتا ئێنی تێنەگەشتی بەسەری دا مەبۆ، چونکە ئەگەر ئەو پیشەکیە تێبگەیی وەکو خۆی ئەوجا بۆت دەرەکەوێ کە قسەکردن دەربارەیی حەلال و حەرام هەروا کاریکی ئاسان نی یە کە خەلکی ئەمەڕۆ چار نەترسانە بە ئارەزووی خۆیان دەم لە حەلال کردن و حەرامکردن دەکوێتن بۆ بەژەوێندی و رازی کردن و گردکردنەوێ خەلکی لە دەرووبەری خۆی و دەستەو تاقم و حزبەکی .

وصلی الله وسلم علی رسولہ الامین، وءالہ الطاہرین، وأصحابہ الأکرمین ، ومن دعی بدعوته ، وعمل بستمه علی فهم صحابته إلی یوم الدین.

سایتی فیردەووس

قورئان و سوننەت

بە تێنەگەشتنی پیشینی ئومەت

www.firdaws.com

پيشه‌کي وه رگير

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ئينسان پلهو پايه‌کي زور گهروهو بهرزو گرنگي هديه، کههچ دروست کراوئکي نيو بونهو نايگاتئ، نهوئش نهويه‌که ههرچي له ناسمان و زهويدا هديه خوا بو ئينساني مل کهچ کردوه که سودي ليوه‌رگري و له‌زياني و گوزه‌راني دنيادا ليتي سود مهندين .

وه‌کو خوي په‌ره‌ر دگار خوي ده‌فرمووي :-

﴿اللَّهُ الَّذِي سَخَّرَ لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلُكُ فِيهِ بِأَمْرِهِ وَلِيَسْتَفْعُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُم مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِّنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يَنْفَكُرُونَ﴾ ﴿١٣﴾ (الجمانية: ١٢ - ١٣)

واته:- هه‌ر خوا خوي ده‌رياي بو ئيوه مل کهچ و ژي‌ربار کردوه، تا به‌فرماني خودا کهشتي له ناويدا بگه‌ريي بي ئه‌وي تقوم ببي .. وه بو ئه‌وي لهو به‌خشش و نيعمه‌تانه‌ي که خودا داينه‌وه له‌ده‌ريادا ئيوه ليتي سود مهندين .. وه‌ههرچي له ناسمان و زهويدايه، هه‌ر هه‌مووي خودا به‌ميه‌ره‌باني خوي بو ئيوه ده‌ستم‌ز کردوه بو ئه‌وي له‌زياني دنيادا ليتي به‌ره‌مهندين .. نا نه‌مانه به‌لگه‌و نيشانه‌ي پرون و ناشکراي تيدايه بو‌کساني که بير بکه‌نه‌وه بزانه که‌حيکه‌متي دروست بووني نه‌م بونه‌ره چي يه .

له‌ئايمه‌کاني قورئاندا به‌لگه‌و نيشانه‌ي زوري تيدايه که‌باس له‌وه ده‌کات و نه‌وه ده‌سه‌ليني که‌نه‌م گه‌ردوونه‌و ئه‌وي له‌م بونه‌ره‌دا هديه، هه‌ر هه‌مووي خودا له‌پيتناو مرؤفدا دروستي کردوه و ژي‌رباري کردوه و، به‌جو‌رنه‌ک ربه‌ک خراوه و دانراوه له‌گه‌ل

سروشت و ژيانی دا بگوفی ، و به نه ندازهو چو نیه تی یه کی ودها دروست کراوه و بدی
هیتر اوه کمژیانی مرژی پی چاک و تهاو بی .

وه هدرشتیک بوژیانی ینسان پیوستی و زهرورده تی ژيانی بی خودا بوی
ناماده کردوه و له گهل سروشتی ژيانی دا گونجاندویمتی ، وه هدرشتیک کببته مایه
کوسپ وته گمره و ریگر له ژيانیدا خودا لای بردوهو نه یه یشتهوه .

له ووه دهرده کموی که ینسان ندرکیکی گرنه و کاریکی گمره و وه زیفه یه کی پر
بایه خی وای پی سپیتردراوه و له سر دانراوه که هیچ شتیکی دیکمی نیوبونهو توانای
هه لگرتنی نمر بارهو جی به جی کردنی نمر کاره ی نی یه .

که وایوه :-

نهم ناسمان و زهوی و بونه وهره ی که له خزمهت ینسان دا
دانراوه هه رواشتیکی گالتهو بی سود نی یه هه روا به خوړایی و به
به تال دروست نه بووه .

نهم راستی یش له چنده ها نایه تی قورئاندا دهرده کموی :-

وه کو خوی پهره دگار ده فرمووی :-

﴿ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُّتْرَكَ سُدًى ﴾ (القيامة: ۳۶) .

واته: نایا تاده میزاد واده زانی هه روا وازی لی ده هیتریت و به خوړایی و بی مبهست
دروست بووه .

وه له جیگه یه کی ترده خودا ناوا ده فرمووی :-

﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا قَوِيلٌ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ

النَّارِ ﴾ (۷۷) اَمَجْعَلُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصَّٰلِحٰتِ كَالْمُفْسِدِيْنَ فِي الْاَرْضِ اَمْ نَجْعَلُ

الْمُتَّقِيْنَ كَالْفَجَّارِ ﴿ ۲۸ ﴾ (ص: ۲۷- ۲۸) .

واته: ٲٲمه ئاسمان و زهوى و ئهوى له ئهوانيان دا ههيه، ههروا بۆ گاتهو يارى دروست نهكردوه، دروستمان نهكردوون تهنها له پٲنار بهديهٲناني ههقيٲكدا نهبي، كه ئهوه حهقهش ئهرك و وهزىفهى سهرشانى مرۆڤه، بهلام زۆرىهى خهلكى مهسنوليٲتى سهرشانى خۆى نازانى و درك بهوحهقيقهتهناكات بۆيه گوماني وادهبات كه بونهوه بهبي مهيهست دروست بوٲى .

﴿وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَآتِيَةٌ﴾ (الحجر: ٨٥)

واته: ئاسمان و زهوى و ئهوى له ئهوانياندايه دروستمان نهكردوه تهنها لهپٲنار هٲنانهدى حهقيٲكدانهبي، كهمرۆڤ دهبي ئهوه حهقه ههكگرى و جى بهجى كات، وهبيگومان قيامهتش دى و لهسهر ئهوه حهقهى كهبۆى دروست كرابوون مامهلهيان لهگهڤدا دهكرى و ئهوى حهقهكهى جى بهجى ي كردهبي و بهجواني ئاداي كردهبي ئهوا خوش بهختى و بهخهوهرى و ئوخ ژينى بۆ خۆى مسۆگه دهكات، بهلام ئهوى حهقهكهى بهجى نهگهياندهبي ئهوا بهدهختى و چارهدهشى و تال ژينى بۆ خۆى دابين دهكات .

وه ئهوه حيكمهت و مهيهسته گهوره و گرنگى كه مرۆڤ له پٲناويدا دروست بووه و وهكو وهزىفه و ئهركىكى پهبابهخى سهرشانى خۆى دهبي جى بهجى كات بريتى به له : بهندايهتى كردنى خواى پهروهردگار.
وهكو خواى پهروهردگار دهفرموى :-

﴿وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ (الذاريات: ٥٦) .

واته: مرۆڤ و جنۆكه دروست نهكردوه تهنها بۆ بهندايهتى كردنى خۆم نهبي. وه ئهم بهندايهتى كردهش گهورهترين حق و مافىكه كه خواى پهروهردگار لهسهر مرۆڤى دانابى.

وهكو پيغمبر (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) به (موعاذى كورپى (جبل)ى
فهرموو، تايا دهزاني مافى خوا لىسر بندهكاني چى يه؟ تيريش وتى خواو
پيغمبره كى باشت دهزانن.

فهرمووى:-

«حَقَّ اللّٰهُ عَلَى الْعِبَادِ أَنْ يَعْبُدُوهُ وَلَا يُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا».

واته: «حق و مافى خوا لىسر بندهكاني تيره كه پيرستن و بندايه تى بۆ بكن
و هاربهشى بۆ دانهنين»^(۱).

كه و ابوو:-

مرؤ هدا توكاته توك شان و شكۆو پلويابه بهرزهى ده بى و توك ريزو حورمه تى
ده پاريزى، كه حيكمتى خولقي تراوى خوى كه بندايه تى كرده بۆ خوا له خوى دا
دين ته تى، وه توكى پى سى سى تراوه به باشى جى به جى كات و به جوانى
تادا كات.

ته گمر نا به هو لادان و سري چى يوه و به هو كوفرو شيرك و بى باوه پيره
ده چي ته ريزى تاژول و بگه خراپ تيش.

جامه ادم : ژيانى دونيا بۆ توه به مرؤ دراوه كه بندايه تى خواى تيدا بكات :

كه واته:-

ژيانى دونيا تاقه دهر فته و ميدانى تاقى كرده توى مرؤ ته و نه تيجه و نه جامى
تاقى كرده توه كهش له قيام ته دا ده بى و ده ست ده كوى، وه باب ته تى توك تاقى
كرده توى بهر تى يه له بندايه تى كرده تى خوا و ته نها پيرستى.

جا له ووه ده رده كه وى :

كه مرؤ بۆ تهم ژيانه كورت و زوو تيرپه رى دونيا دروست نه كراوه و به دينه هيتراوه،
به لكو بۆ ژيانى كه هميشه نپراوه خولقي تراوه كه له دوا رۆژدا ده بى، وهك

(۱) صحيح البخارى - (۹ / ۴۵۹)

نه‌نجام و بهرهمی ئهم ژيانی دنيایه، وه‌ئو ژيانه نه‌پراوهی قیامه‌تش ده‌کړی به دوو به‌شموه به‌گویره‌ی تاقي کردنه‌وه‌کمی ژيانی دنيایه:-

يان به‌هه‌شتی پرنازو نيعمه‌ته بو ئمو که‌سانه‌ی به‌ندایه‌تی راسته‌قینه‌يان بو خوا کردووه. وه‌يان دوزه‌خی پر ژان و شینه بو ئمو که‌سانه‌ی به‌ندایه‌تیاں بو خوا نه‌کردووه و به‌تنه‌ها ئمويان نه‌په‌رستوه.

وه به‌ندایه‌تی و عیباده‌تیش که ئینسانی له پشناودا دروست بووه:

ناوړیکی گشتی و گشتگره بوهموو کردارو گفتارنک که که نه‌نجامدانیان خودا پیی خوش بی و لئی رازی بی، وه بو دورکوتنه‌وه له هموو کردارو گفتارنک که خودا پیی ناخوش بی و لئی نارازی بی، به‌مهرجی مبه‌ستی نیو دل له کردن و نه‌کردنی ئمو شتانه‌ش دا تنه‌ها خودا بی، وه چو‌تیه‌تی و شیوازی کردن و نه‌کردنه‌کمش له‌گه‌ل سوننه‌تی پی‌نغمه‌مېردا (صلی الله علیه وسلم) پیکاوړیک و تمبابی.

وه‌ئو کردارو گفتارانه‌ش که نه‌نجامدانیان خودا پیی خو‌شه و لئی رازیه نه‌وه‌یه:

ئمو‌ی خودا فرمانی پی‌کردبی چی‌به‌جی کړی وئمو‌ی خوا قه‌ده‌غمی کردووه وازی لی بهیئرئ. واته گوړپرایمل و پابه‌ندی دینی خودا بی هم به‌عه‌قیده و بی‌دواوه، هم به‌کردارو گفتار.

جا همرکات په‌یره‌ی دین و به‌رنامه‌ی خودای کرد و ئمو‌ی خودا فرمانی پی‌کردبوو چی‌به‌جی کردو، ئمو‌ی خودا قه‌ده‌غمی کردبوو وازی لی هی‌نا، ئمو ئمو پمړی خو‌شه‌ویستی و ملکه‌چی بو خودا ده‌رپړیوه و خودای به‌په‌رستاری خو‌ی داناوه و په‌رستنی بو خودا نه‌نجام داوه.

به‌لام نه‌گه‌ر ئینسان په‌یره‌ی دین و به‌رنامه‌ی غه‌یری خودا بی و ئمو‌ی خودا فرمانی پی‌کردبوو چی‌به‌جی نه‌کا و، ئمو‌ی خودا قه‌ده‌غمی کردبوو وازی لی نه‌هی‌نا

، ئەمما خوشەبوستی و ملکهچی بوّ خودا دەرئە بریو و پەرستنی بوّ خودا ئەنجام
نەداو.

﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ (الفاتحة: ٥) .

واتە : خودایە تەنھا توّ دەپەرستین بەجۆرێک ئەوەی توّ پێت خوش بێ و پێی پازی بێ
جێ بەجێی دەکەین، و ئەوەی توّ پێت ناخوش بێ و لێی ناپازی بێ وازی لێ دێ نین و
توخی ناکۆین، وە هەر لە تۆش داوای کۆمەکی دەکەین بوّ ئەوەی یارمەتی دەرمان
بێ بوّ تەنھا پەرستی خۆت.

کەوابوو:

ئینسان ناتوانی بەتەواوی ئەو بەندایەتی و عبادەتە جێ بەجێ
کات کە لە پێناویدا دروست بوو تارەکو : ئەپەری خوشەبوستی و ملکهچی
بوّ خودا دەرئەبرێ، وە ئەو خوشەبوستی و ملکهچیش وای لێ بکات گۆڕاوە لێ
تەواو بوّ خوا ی پەروردگاری دەرئەبرێ و فرمانەکانی جێ بەجێ بکات و توخی،
حەرامکارەکانی نەکەوێ .

جا ئینسان هەتا زیاتر پابەندی دینی خودا بێ و چاکتر جێ بەجێ کاری فرمانەکان
بێ و باشتر لە حەرامەکان دوورە پەڕێز بێ، ئەمما تەواتر خوشەبوستی و ملکهچی بوّ
خودا دەربرێو، بەوێش عبادەتی کاملتری بوّ خودا ئەنجام داو .

بەپێی ئەو باسە پێشوو ئەتوانین بڵێین:

پابەندیبوون بە حەلال و حەرامەکانی خوا ی پەروردگارەو، بەشێکە

لەو عبادەتە کە ئینسان لە پێناوی دا دروست بوو:

وەکو خودا خۆی دەفرمووی :-

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا كُونُوا مِن طَائِفَةٍ مَّا رَزَقْنَكُمْ وَأَشْكُرُوا لِلّٰهِ إِن كُنتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ

﴿ (المرة: ١٧٢) واتە: ئێمە ئەوانی وابوو پێتان هێناو، ئەو رۆزی یە پاک و سود

به‌خشانه بخون که پیمان داون و سوپاس گوزاری بۆ خوا بکمن، نه‌گمر به‌راستی به‌ندایه‌تی بۆ نه‌ده‌کمن.

لی‌ره‌دا خوی گموره ده‌فرمووی: ﴿إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ﴾ واته: نه‌گمر راست ده‌کمن عیباده‌ت و به‌نده‌یی بۆ خوا ده‌کمن نه‌وا ده‌بی به‌شهریعه‌تی خواوه پابه‌ند بن و همرچی خوا بۆی حلال کردون ئیوه‌ش ده‌بی به‌حلالی بزائن و لی‌ی به‌هره‌مهند بن و همرچی خوا حرامی کردوه ده‌بی به‌حرامی بزائن و خۆتانی لی‌ی به‌دوور بگرن.

﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ (یوسف: ۴۰)، واته: حوکم ی حق و دادپه‌روه‌ری تنها حوکمی خوییه که شیایوی نه‌وه بی‌حلال و حرام دیاری بکات، وه فرمانی کردوه که جگه له‌و نه‌پهرستین و به‌ندایه‌تی بۆ کسی تر نه‌که‌ین تنها خوی نه‌بی.

لی‌ره‌دا خوی په‌روه‌ردگار ده‌فرمووی: ﴿إِنَّ الْحُكْمَ إِلَّا لِلَّهِ﴾ باسی حاکمیه‌تی خوی ده‌کات که دیاری کردنی حلال و حرام و فرمان و نه‌هییه، پاشان پابه‌ندبوونی ئیمده‌ش به‌و حاکمیه‌ت و حلال حرامی که خوی دیاری کردوه به‌عیباده‌ت و تنها خواپهرستی وه‌صف کردوه، که ده‌فرمووی: ﴿أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ﴾ وه فرمانی کردوه که جگه له‌و نه‌پهرستین و عیباده‌ت بۆ کسی تر نه‌که‌ین تنها خوی نه‌بی.

جامادام:-

پابه‌ند بوون به‌ حوکم و شهریه‌ت و حلال و حرامی خواوه عیباده‌ت و په‌رستن بی‌بۆ خوا.

که‌واته:-

پابه‌ند بوون به‌به‌رنامه و حلال و حرامی هه‌رکس و لایه‌نیکی دیکه به‌ندایه‌تی و په‌رستن نه‌جام دانه بوئه‌وه‌کس ولایه‌نه .

هه‌ر وه‌کو خوی په‌روه‌ردگار باسی حال و کرداری گاور و جوله‌که‌مان بۆ ده‌کات که یه‌کیک له‌سه‌ره‌که‌ترین هوکار و ناقول‌ترین پیشه‌یان و قیزه‌وت‌ترین سیفه‌ت‌یان که بووه‌مایه‌ی

کافربوونیان و له ږنگا دهړچونیان نهوه بوو که : حلال و حرامی غهیری خودایان قبول
 کرد و برنامی ژبانیان له غهیری خوداوه وەرگرت و برنامی خودایان پشت گوئ خست
 و نهوی بدلیان بوو هیشتیانوه و نهوی بدلیان نهبوو لایان برد یان گوږیان و دهست
 کاریان کرد، نا بهو جوړه حوکم و شریعتی خودایان له کارخست .
 وه کو خودا دهفرموی :

﴿ اتَّخَذُوا أَعْبَادَهُمْ وَرُءُوسَهُمْ أَرْبَابًا مِّنْ دُونِ اللَّهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ
 وَمَا أُمُّرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلَهًا وَاحِدًا لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ مُبَاحِثُهُمْ عَمَّا
 يَشْرِكُونَ ﴾ (التوبة: ۳۱)

واته: جوله که و گاوه کان زاناو پیاو چاکه کانی خوږیانان کړدبوو به خوا
 له غهیری خوا، چونکه وکړدبوو یانیا به فرمانپوه و بهیښچوانی شریعی خوا
 حلال و حرامیان لئ ودرده گرتن ، وه (عسی ای کوری (مریم) یشیان کړدبوو به
 خویسه کی تر له غهیری خوا ، چونکه کړدبوو یان به فریاد گوزاری خوږیان، له
 کاتیکدا داویان لئ کرابوو که پرستق و بهندایه تی تنها بو یه که پرستراو بکمن
 که (الله) یه ، چونکه غهیری نهو هیچ پرستراویکی حلق نی یه که شیاوی نهوه
 بی پرسترت ، وه نهو خودایه زور نهوه بمرزوو پاکتر و پیوژتره که شمړیک و
 هاوبهشی بو دابری له عیبادهت و پرستق دا.

(عدي) کوری (حاتم) پيش نهوی موسلمان بی گاووربوو، که گوئی له پیغمبر(صلی
 الله علیه و سلم) بوو نم نایه تی ده خوندوه ، پی ی سهیربوو که چوږ زاناو پیاو چاکان
 ده کړتن به خواو ده پرسترتن، بویه وتی :-

((إِنَّا لَنَسَاءٌ نَعْبُدُهُمْ)) وتی : نیمه عیبادهت مان بو زاناو پیاو چاکه کانی خوږمان نه کړدوه
 تاوه کو بیان که ین به خوا و بیان پرستین .
 پیغمبر (صلی الله علیه و سلم) فرموی :-

(أَلَيْسَ يُحَرِّمُونَ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَتَحَرَّمُوهُ، وَيَحِلُّونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَتَحِلُّونَ؟ قَالَ، فَقُلْتُ: بَلَى، قَالَ ((فَتَلِكَ عِبَادَتِهِمْ)))^(۱۱).

واته/نایا نوان نموی خوا حلالی کردوه حرامی ناکمن و نیهوش شونینان ناکمن و بهقسهیان ناکمن و بهحرامی نازانن ؟ وه یان نموی خوا حرامی کردوه نوان حلالی ناکمن و نیهوش بهقسهیان ناکمن و حلالی ناکمن؟))
 روتی:- بهئی.

پیتغمبهر فرموی ((نا نموه عبادت کردن و بهندایهتی کردنی نموانه)).
 تیمامی (ابن تیمیة) (بهره حمت بی) ده فرموی:-

(فقد بين النبي (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) أَنَّ عِبَادَتَهُمْ إِيَّاهُمْ كَانَتْ فِي تَحْلِيلِ الْحَرَامِ وَتَحْرِيمِ الْحَلَالِ، لَا أَنَّهُمْ صَلُّوا لَهُمْ، وَصَامُوا لَهُمْ، وَدَعَوْهُمْ مِنْ دُونِ اللَّهِ، فَهَذِهِ عِبَادَةُ الرَّجُلِ، وَقَدْ ذَكَرَ اللَّهُ أَنَّ ذَلِكَ مُشْرِكٌ بِقَوْلِهِ (لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ))^(۱۲).

واته: پیتغمبهر (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) پرونی کردۆتوه که عبادت و بهندایهتی کردنی گارو جولکه بۆ زاناو پیاو چاکه کانیان له حلال کردنی حرام و حرام کردنی حلالدا بووه، نهک له نوێژو پۆژوگرتن بۆیان و پارانهوه لییان، نا ئهم گوێرایهتی کردنه بریتی یه له عبادت و په رستۆ به خواي گمروهش باسی کردوه که شیرک و هاریش دانانه بۆ خوا وه کو ده فرموی ((لا إِلَهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ)).

کهوا بوو:

همر که شیش ههمان کار و پیشمی نوان دووباره کاتوه و به کوێره رتچکمی خوار و خیتچی نمواندا رتیکات و نوان ناسا دهستکاری حوکم و دهقه شرعیه کان بکات و به گوێرهی ههواو ئارهزی خوی و خه لکی بریار له سهر مانموی چه مکه و زاراهه شرعیه کان بدا، نوا ههمان حوکم و بریار که به سهر گارو و جولکه دا چه سپی ئهمیش لووش ده دات و به ره کو فر و بی باوه ری په لکیشی ده کات.

^{**} رواد الترمذی، والبيهقي في الكبرى ۱۱۶/۱۰، وحسه الالبان في (غاية المرام).

^{***} الفتوى ۶۷/۷.

لهوهوه دهردهكهوئیت :

كه غهیری خوا به فرمانرهوا زانین به جوړنك كه به شیاوی ئموه دابنری جهلال و حرام دیاری كات، وه ئیعتقادبوون بهوی كه غهیری خوا بوی ههیه سرچاوهی فرمان و نههی و شریعت و بهرنامه و یاسادانان بی، یان شتیك كهخوا جهلالی كړدبی، ئمو بهحرامی دابنی یان بهپنچموانموه ، ئموا به (إله) كړدنی ئمو كس و لایهنهیه و عیبادهت و پمرستن نهجام دانه بوږیان .

بویه: نا بهو جوړهه كه وترا خواي پهروهردگار گوږپرایهلی كړدنی غهیری خوی و پابهندیوون بهدین و بهرنامهیهکی تر جگه لهدین و بهرنامهكهی خوی بهشیرك و هاوبهش بو خودانان ناوبردووه.

وهكو دهفرموی :-

﴿وَلَا تَأْكُلْ أَمْوَالَهُمْ لِكُمْ لَمَّسٌ كُونَ﴾ (الأعام: ۱۲۱)، واته: نهگمر گوږپرایهلی بی باوهړان بن و پابهندی جهلال و حرامی ئموان بن، ئموا ئیوهش وهكو ئموان دهبن به موشريك .

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا فِرْعَانَ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ إِيمَانِكُمْ كُفْرِينَ﴾ (آل عمران: ۱۰۰)، واته: ئمی ئموكسانمی باوهړتان هیئاوه نهگمر گوږپرایهلی كۆمهلتك لهگاوو جولهكه بكمن لهجهلال و حرامدا و پابهندی دینی ئموان بن ئموا لهدین و ئیمان پاشگمزان دهكهنموه و كافر دهبن .

* خواي پهروهردگار فرمانی بی كړدوین كهبی باوهړبین به حوكم و بهرنامهو جهلال و حرامی غهیری خوی و غهیری خوی به فرمانرهواي خومان نهزانین، نهگمر نا بهكافر بی باوهړ حیساب دهكړتین نهك به موسلمان و باوهړدار.

وهك لم ئایهتدا دهردهكهوی :-

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ ءَامَنُوا بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَمَكَّمُوا إِلَى الظُّلُمَاتِ وَقَدْ أُسْرِوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا

﴿٦٠﴾ (النساء: ٦٠) .

واته: تايانا نايینی کسانیک همن گومانی نموه دهبمن و بانگهشمی نموده کممن و لاف و گمزافی نموده لیده دهن که تیمان و باوه پریان ههیه بمو قورئانهی که بو تو دابمزیه و به نموانهش که له پیش تووه دابمزیه ، له گهل نموه شدا دهیانموی داد گمری خویان بمرنوه بو لای تاغوته کان و دهیانموی پایهندی حوکمی غهیری خوا بن و غهیری خوا ده کنه فرمانره ای خویان، له کاتیکدا خوا فرمانی کرده پیمان که کافرین به حوکم و بمرنامهی غهیری خوی و داوای کردوه لیان که حوکم و بمرنامهی غهیری خوی قبول نه کممن ، چونکه شهیتان به هوئی حوکم و بمرنامه دهستکرده کانی مروئمه دهیموی گومریان کات و له ریگی بندهی و خواپرستی که بهشیکی پهیره ویکردنه له حوکمی خوا و لیان کات و بمره و شیرک و کوفر که بهشیکی پهیره ویکردنه له حوکمی غهیری خوا په لکیشیان کات .

که و ابوو:

هه رکات ئینسان به و شیوازه ژیا که خودا داوای لی کردوه و پایهندی

هه لال و هه رامی دینی خودا بوو، هه به عه قیده و بیرو باوه، هه به

کردار و گفتار، نه و نه و کاته عیبادت و بهندهی بو خودا نه نجام داوه.

بو به پیویسته ئینسان هه لال و هه رامی خودا قبول کات و پیی پازی بی و نموهی خودا هه لالی کردوه به هه لالی بزانی و نموهش خودا هه رامی کردوه به هه رامی بزانی، نه گمر نا سمری لمو کوفر و بی باوه ری و شیرکمه ده ره ده چی که گاورو جوله کهی لوش دا.

وه هه ره ها پیویسته به کرداریش بو هه لال و هه رامی خودا یه کلابی و نموهی خودا فرمانی پی کردوه جی به جی کات و نموهی و هه رامی کردوه وازی لی بهیینی، نه گمر نا سمری له تاوان و سهریچی و مه عصیه تموه ده ره ده چی .

بویه مړؤڅ گمر بيمړئ تهنها خودا پمرست و موهچيد بئ و لمشيرك و بئ باوهړي به
دووربي، ئوا پيوسه تهنها خودا به پمرستراو بزاني بهوي تهنها ئو به شياوي ئوه
بزاني كه هلال و حمرام دياري كات و بئ باوهړ بئ به همموو دهستورو ياسا و
بهرنامهيك كه هلال و حمرام دياري دهكات به پيچموانه ديني خودا.

وه همروه ها بؤ ئوهي به تمواوي به ندايهتي بؤ خوا بكات و حق و مافي تموچيدو
يه كه خواپمرستيه كه بدات، ئوا پيويسته هئس و كموته كاني ژياني به گوږهري ئو
دين و بهرنامهو هلال و حمرامه بئ كه خودا بؤ ئينساني دياري كردوه، له ژياني
خيزانيدا، له مامه ئو كرپن و فرؤشتنيدا، له قسه كردن و نان خواردنيدا، له ته عامول
و هئس و كموتيدا، له جل و بهرگ و پؤشاكيدا، له پؤشتن و پنكردنيدا، همره همموو
به گوږهري ئو پنمائيانه بئ كه خودا وه كو ياسا رئسا و شمرع بؤي دياري كردوه.
به لام نه گمر ئينسان به كردار به پيچموانه بهرنامهي خوا جولايموه يان له هنديكا
وابوه كه خودا داواي كردوه، به لام له هنديكي تردا وا نموبوو، يان بهشيكي ژياني
به گوږهري شمرع بوو، به لام بهشيكي تري بهپي ي هواو تارهزوي خؤي يان خهلكي
تربوو، ئوا به تمواوي به ندايهتي بؤ خودا نه كردوه و حق و مافي تموچيده كه
نهداوه و يه كه خواپمرستيه كه نه قص و ناتماوه، وه به گوږهري دوري له شمرع و نزيكي
له تاوان تموچيد و يه كه خواپمرستي يه كه لاوازو دهبي، چونكه له همموو بهشه كاني
ژيانيدا بهو شيوازه نمژياوه كه خوا بؤي دياري كردوهو داواي لي كردوه.

جا خواي پمرو ردگار ثاين و بهرنامهيه كي بؤ رهوانه كردوين تاوه كو ئيمه ش
پهريهوي بكهين و هئس و كموته كاني ژيانماني پئ رئك بخدين و بيكهينه بهرنامهي
ژيانمانو هلال و حمرامي لي وه رېگرين، بؤ ئوهي ئو مهسته بهدي بهينين كه خواي
پمرو ردگار ئيمي بؤ بهديهيئاني خهلق كردوه، كه به ندايهتي كردن و پمرستنيهتي
بهتاكو تهنها.

وہ تمہا دین و بہرنامہ دیکھ کہ خواہی پڑی پڑی کہ بندہ کانی پہرہوی بکمن
وہ لال و حرامی لی و ہرگرن نائینی پیروزی نیسلامہ جگہ لہو ہیچ بہرنامہ
دینیکی تری پی قبول نی یہ و لیتی پڑی نییہ .
وہ کو دہ فرموی :-

﴿وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا﴾ واتہ : پازیم کہ دینی نیسلام بہرنامہ و یاسار
پڑسای ژیانتان بی . ﴿(المائدة: ۳)﴾ .

﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ﴾ ﴿۸۵﴾
(آل عمران: ۸۵) ، واتہ ہرکس دین و بہرنامہ کی تر جگہ لہ نیسلام قبول کات و
شوینی بکمی و یاسا و دستوری ژیان و حلال و حرامی لیوہ و ہرگری ، ثوا لیتی
وہ ناگری و لیتی قبول ناگری و لہ قیامہ تیشدا لہ زہرہ مردان دہبی .
وہ کو خوی گہورہ دہ فرموی :

﴿قَالَ أَهْبِطَا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنِ
اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى﴾ ﴿۱۲۳﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا
وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمًى﴾ ﴿۱۲۴﴾
(طہ: ۱۲۳-۱۲۴) .

چاکہ لہ منہوہ پڑنمای و بہرنامہ ژیانتان ہات پیویستہ پہرہوی لہو
بہرنامہ بکمن و شوینی ثوا دینہ بکمن کہ تہنہا خودا بہشیای پیرستن دادہ نی،
ثوسا ثوہی پہرہوی لہ پڑنمای من بکات و ثوا عیبادہ تہی کہ ہوی دروست بوہ
جی بہجی کات ثوا نہ لدونیا گومرا ثہبی و سرگردان ثہبی، وہ نہ لہ قیامہ تیش
دوچار و بدبہختی و سزا ثہبی.

وههمرکەشیش لەو پێنمایی و بەرنامەی من ڕوو وەرگیرێ وئەو عیبادەتە یەکە بۆی
 دروست بوو وازی لێ بهێنێ ، ئەو لە دنیادا بەچارەڕەشی و تال ژینی ژیان بەسەر
 دەبات ، وە لە قیامەتیش سزاو ئازاری بەتیش چاوەڕێ ی دەکات و بە کوێری خودا
 حەشری دەکات .

وێکە وتمان تەنھا دین و بەرنامە یەکیشت کە خودا بێ ی رازی بێ کە
بەندەکانی پەڕەوی بکەن و حەلال و حەرامی لێ وەرگرن ئاینی پیرۆزی
ئیسلامە جگە لەو هیچ بەرنامە و دینیکی تری بێ قەبول نی یە و لینی
رازی نییە . ئەمەش لەبەر ئەوەیە کە خۆی مەزھبی دروست کردووە
تەنھا خۆیشی مافی ئەوەی هەبێ و شایەتی ئەوەیە کە بە
فەرمانڕەوا بزانێ و بەرنامە ی ژیان دابنێ و شەریعت و یاسا
دابڕێژی و حەلال و حەرام دیاری بکات .
چونکە :

«ئەم بۆنەوێ و گەردوونە لەسەرەتاهە خۆی پەرەردگار خۆی هێنایە بون بەهەموو
 سیفەت و خاسیەتەکانی یەو (خالق) .

« پاشان مانەوی ئەم بۆنەوێ هەر بەدەستی خۆیەتی هەر ئەو بۆنەوێ دەبات ،
 بەپێی یاسا و پێسایەکی کەخۆی بۆی داناوە (المُدبِر) .

کەوابوو: بۆنەوێ بون و نەبونی بەندە بە خواوە ، ئەگەر خوا دروستی نەکردایە و
 خەلقى نەکردایە نەئەبوو ، هەرەها مانەوی بۆنەوێش بەندە بەخواوە ئەگەر دەستی
 لێ بەردا لەناو دەچێ .

بۆیە :- هەرەکی چۆن بونی گەردوون و بۆنەوێ پێویستی بە خوا ی پەرەردگارە و بۆ
 پەیدا بونی پەکی لەسەر خوا کەوتوو بەبێ خوا نابێ :

بەهەمان شیئە:

بهرېټوه چونی ژيانی بونموه ریش و بهر دهوام بونیان پیښستی به خواي پهره درگاره و بۆ مانموه یان په کیان له سر خوا کموتوه، نه گمر خوا ده ست له بونموه بهر دا نهوا ناتوان له سر ژيان بهر دهوام بن و درېژه به ژيان بهن .

سدرنج دهري هم گمردونه جگه له تماوای و پوختی نایابی و بڼ خموش و خالی چیت نایینی، ته ناندت بۆ یهك دانه خموش و ناتماوای بگهری نایدوزیتموه .

نه گمر یه کیک له گمردونه پامینی تیده گات چند به پوختی و نایابی خولقینراوه و هممو شتیك به نه ندازه ی گونجاری خوی له شوینی شیاوی خوی دانراوه له دروست بونیدا نهو پهری دانایی و زانایی تیدا ره چار کراوه.

وه کو خواي پهره درگار خوی ده فرموی :-

﴿الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِن تَفَوُّتٍ فَانْزِجَ الْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ

مِن فُتُوْرٍ ۚ ثُمَّ اَنْزِجَ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ اِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِاْ وَّهْوَ حَسِيْرٌ ۝۱﴾ (الملك. ۳ -

۴)، واته: خاوهنی ټپوه نهو زاتپه كه حوت ناسمانی له سمریهك دروست كړدوه، وه له نار دروست كراوه كانی خوا دا هیچ نارېكی و نا تماوایهك نایینری به لكو لهو پهری تماوای و مه حكمیدان، جا نه گمر لهو راستی یه گومانیکت هدیه چاو بگیړه ببینه، بزانه هیچ نارېكی یهك دهیینی ؟، پاشان جار له دواي جار چاو بگیړه وهو پروانه سمره نجام چاوت بهزه بونی ده گمړتتموه و هیچ ناتماوایهك له گمردوندا نادوزیتتموه.

جا همدوهك چوَن له دروست بوونی بوونموه ردا نارېكی و كړچ و كالی نایینری، بههمان شپوه نهو بهر نامو ریسیایه ی كه بوونموه بهرېټوه ده بات و كراوه به سیستمی ژيانی بوونموه ناتماوای كه م و كوری تیدانی یه.

همره ها همر وهك چوَن گمر له دیارده سروشتی یه كانی هم بونموه ره همر كه م و زیادیهك له نه ندازه و قهباره و خیرایی و چوڼیه تی و چندیتی دا بكری، ژيان و وهزغ تيك ده چتی، بههمان شپواز گمر به نه ندازه ی نوکی ده رزیهك ده ستکاری نهو یاساو

رېسار بېرنامه يه بکړی که خودا بۆ بېرته چونی بونموره دایناوه ، ئموا به تهئکید
نک همر حال و گوزهران تیک دهچو به لکو همر لسمه تاره دروست نده بوو.

که وایو: تیکرای ئهم بوونموره و گمردونه بهجۆرنک دروست کراوه و هه لخواه و ،
بهشیواژنک هه لده سوړی و بېرته دهچی ، له گهل ژبان و گوزهرانی مرؤفدا گوئینراوه
و سازینراوه ، که نه ههمو بگره گمر تهنه شتیک له شته کانیشی شیوه و
چونیتیه کمی بگورپی ژبان و گوزهرانی ئینسان تیک دهچی.

جا همرهک چۆن بونموره و گمردون دروست بوون و بېرنامه ی بېرته چونی له لایمن
خواهیه ، بههمان شیوه مرؤفیش همرایه ، مرؤف دروست بونه کمی له خواوه سمرچاوه ی
گرتوه و بهوی ئموره له نه بونموره هاتوته بوون ، بههمان شیوه بېرنامه ی بېرته
چونی ژبانیشی همره بی له لایمن خوداوه بۆ دیاری کړی.

خوای پهروردگار له چهنده ها شوینی قورئاندا ، ئمو راستی یمی داوه به گوی ی
خه لکیدا که همرهک چۆن دروست بوینان له خواوه سمرچاوه ده گری ، بههمان شیواژ
ده بی هه لال و حیرامیان همر له خواوه بۆ دیاری بکړی ، وه بېرنامه و یاساکانی ژبانیان
تهنه لمره وه ربگړی . وه کو ده فرموی :

﴿أَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْآخِرَةُ﴾ (الأعراف: ۵۴) ، واته : ناگادارین دروست بوونی مه خلوقات و
به دیهاتنیان تهنه له لایمن خوداوه ریک خراوه و به دیهینراوه ، بههمان شیواژ
بېرنامه ی ژبان و هه لال و حیرامیشیان همر له لایمن خوداوه بۆ دیاری ده کړی و بوینان
ده نیرری .

جا مرؤف که یه کیکه لهدروست کراوه کانی خودا ، وه خوای پهروردگار سروشت و
فیته تیکی له مرؤفدا دروست کردوه ، همر به گوریه ی ئمو سروشت و فیته ته ی که له
مرؤفدا هیه خوای پهروردگار دین و بېرنامه ی بۆ ناردوه .

وه ئمو بفرنامو دینهی کهخوا بۆرێکخستنی ژبانی ئینسان ناردوویهتی هم له گهڵ سروشت و فیهتهی مرۆڤدا گونجینراوه، هم له گهڵ یاساو پێساکانی بهرپوهچونی گهردونیشدا سازینراوه.

جاهمروهك پێشتر وتمان بونهوه بهخۆی و وهزیفهکانی یهوه لهپێناو مرۆڤدا دروست بووه و بهدیهاوه، جا ههركات مرۆڤ ژبان و گوزههانی بهپێی ئمو بفرنامو یاسایه بوو کهخوا بۆی داناوه، ئهوا ئیش و وهزیفهی مرۆڤ له گهڵ یاساو پێساکانی گهردونیشدا سازگارو تهبا دهبن، بۆیه بونهوه ریش خزمهت کاری مرۆڤ دهکات و لهبهرژهوهندی و سودی مرۆڤدا کار دهکات و ههڵدهسوێ.

بهلام گهر مرۆڤ له بهرپوهچونی ژبانیدا پهیرهوی بفرنامهیهکی تر بوو، وه لهژبان و گوزههانییدا یاساو پێسایهکی تری بۆخۆی ههڵبژارد، ئهوا سههرای ئهوهی له گهڵ سروشتی خۆیدا تێکگیران و بهریهککووتن دروست دهپێ، ئیش و وهزیفهکشی له گهڵ یاساو پێساکانی گهردوندا دژیهیهک و جیا دهپێ، ههر بۆیه بونهوه ریش خزمهت کاری مرۆڤ ناکات و لهبهرژهوهندی مرۆڤدا کارناکات وههڵناسوێ.

لهقورتاندا ههندی ئهونهی پۆشن ههمن بۆ سهملاندنی ئهم باسو ئمو راستیهمان بهجوانی بۆ باس دهکات.

بۆ ئهونه خوای پهروهردگار باسی (نوح)مان بۆ دهکات له سوپهتی (نوح)داو دهفرمووی:

﴿فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ۝١٠ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ۝١١ وَيُمْدِدْكُمْ

بِأَمْوَالٍ وَيَبْنِي وَبَنِينَ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا ۝١٢﴾ (نوح: ۱۰ - ۱۲)

نوح فرمووی: ئهی پهروهردگار به قومهکی خۆم ووت: داوای ئیخۆش بوون لهپهروهردگارتان بکهن و بگهڕێنوهو دهست له خراپهواوان ههڵگرن.

ئىسراجا (نوح) فرمودى :- ئەگەر ئىسراجا بىلەن تەنھا خۇدا بېرىستىن و پەشيمان بىنمە لەشەرىك بۆ خۇدا بېرىدان، ئىسراجا بارانتان پەيتا پەيتا و بەلئىزمە بۆ دەبارى، وە دارايسى و مىندالى زۆرتان پى دەبەخشى، وەچەندىن باخ و بىستانتان دەداتى ، وەئامى پوبارى زۆرتان بۆ بەدى دىنى .

(نوح) ھۆشيارىان ئەكەتەمە كە ھۆى بى زۆى و بى پىتى زەى و قات و قى و كەمى ئام و باران و بەرەكت ئىس شىرك و بى باوەپى يە كە كىروپانە بە بەرنامەى خويان و لەسەرى دەپۆن .

بۆيە : ئەگەر مەژۇ بىمە جۆرە ژيا كە خۇ داواى لى كىروە و دىن و بەرنامەى خۇى كىرە پىساو ياساى بەپىئەچونى ژيانى خۇى ئىس ھەمەو بونەمە (خۆر و مانگ و ئام و باو و باران) و تەمەوى ئىس شتانەى كە لە دەروپىرىدان ھاوکارى لەگەل دەكەن و لەبەرزەۋەندى مەژۇ دەجولئەمە و كاردەكەن.

بەلام ئەگەر بىمە شىئەيە نەبەو كەخۇدا داواى كىروە و لەسەرى پىساو بەرنامەى يەكخۇاپەستى نەجولئەمە و شىرك و كوفرى پەپىرەو كىرە ، ئىس لەبىرى تەمەى باران بىارىت بەسەرىاندا، بەرد دەبارىت و دەپىتە ھۆى مەرك، وەكو قەومەكەى (لەو)، وەلە جىياتى تەمەى باران بىارىت بىپىتە مامەى ژيان بۆ مەژۇ و درەخت ، دەبارىت و دەپىتە مامەى غەرق و تىا چوون وەكو قەومەكەى (نوح).

كەۋاتە :-

ئىش و كارى بونەمە و مەژۇ پەپەندى توندوتۆلى پىكەمە ھەيسە و ناتوانى ئىشەكانيان لىك داپەرنى، بۆيە ئىس ياساو پىسايمى بۆ بەپىئەچونى بونەمە و ژيانى مەژۇ دادەرنى پىپىستە سازىنراو گۇجوابىن لەگەل يەكتە و دۆبەيەك و جىا نەبن .

جا لەبەر نەمە :-

پیتویسته ههمو لایه نه کانی ژبانی مرۆڤ به گۆرهی سیستم و یاساو به برنامه یهک
رێبیکهری، که ههم له گهڵ سروشتی مرۆڤ خۆی دا بگونجی، ههم له گهڵ یاساو
رێسا کانی گهردونیشدا بسازی .

دیاره ئهمهش که سێک ده توانی رێکی بخت و نهجایم بدات که سروشتی ههردووکیان
(مرۆڤ و گهردوون) ی له پیش چاوی .

جا ته نهها که سێک که سروشتی (مرۆڤ و گهردوون) ی له پیش چاوی بێ و ئهم سهرو
ئوسهری گرتبی که سێکه که :-

خاوهنی عیلم و زانستیکی بێ سنوری وابێ که دهووری ههمو شتیکی گرتبی و
شتیک نهبی له عیلم و زانسته کهی ده رچی، وه خاوهنی تواناو ده سه لاتیکی په های وابێ
که هیچ شتیک له سنوری ده سه لات و توانای قوتاری نهبی .

چونکه :

عیلم و زانسته بێ سنوره که پیتویسته: بۆ ئهوی ههم عیلم و زانستی به سروشتی
مرۆڤ و گهردوون ههبی، ههم عیلم و زانستی به سه ره ههمو رێگا کانی ژبان دا ههبی،
تاوه کو بزانی که کام به برنامه و رێسا بۆ مرۆڤ گونجاوله بۆ ئهوی ههم له گهڵ سروشتی
مرۆڤ بگونجی، ههم له گهڵ سروشتی گهردونیش بسازی، وه تاوه کو بزانی له سه ره ههمی
ههمو ئه رێگایانهی له دونیادا دینه بهرده می مرۆڤ کامیان گونجاوله باره بۆ مرۆڤ و
له گهڵ سه رشتیدا تیک ناگیر .

وه ههروه ها ده سه لات و توانا کهش پیتویسته: تاوه کو به هۆیه وه وابکات ئه سروشتی
که مرۆڤ و گهردوونی له سه ره دروست بوون بهرده وام بپننه وه و نه گۆرین، تاوه کو له گهڵ
به برنامه و رێسا کاندای گونجایی و سازگاری پاریزن پیتویستی به گۆران نهبی .

جا له به رنه وهی :-

مرۆڤ ئه و عیلم و زانستهی که ههیه تی سنورداره و ناتهاوه، وه ههمو رێگا کانی ژبان
شاره زانی یه و لێ ی شاراوهیه، ته نه ات نزیکترین ساتی داها تویشی له به ره چاوی

یو چمن دین بهر بهرستی لمر ږدایه، وه عیلم و زانستی تمواوی بهر سر وشتی مرؤډا
نی یه و لیتی بی ناگایه:

بویه :-

ناتوانیت له سر جهمی نو هممو رڼگایانې ژبانیدا رڼگای گونجاو و له بار بدوژیتوه
و دهست نیشانی بکات که همماهنگ و گونجاو بی له گڼل سر وشتی مرؤډا.
سپرای نموده، مرؤډ عیلم و زانسته کې ناتوانیت پهی به هممو یاساو رڼساکانی
گمردوون بهریت و درکی سر وشتی تاک تاک و سر جهمی گمردوون بکات، بویه
ناتوانی بهرنامه یکه بو ژبانی مرؤډ دابنی له گڼل سیستهم و یاساکانی گمردونیشدا
بیسازینی و بیگونجینی.

که واته مرؤډ زانسته کې ناتواوه چونکه :-

هم پهی بهر رڼگای گونجاو نابات له سر جهمی رڼگاکانی ژبان، وه هم زانستی
به سر وشتی خوې و گمردوون نی یه و سر وشتی نو دوانی له پیتش چار نی یه.

که وابهو :- مرؤډ به هیچ شیوه یکه ناتوانی بهرنامه ی ژبان بو مرؤډ دابنی و رڼگای
گونجاو بو مرؤډ دیاری بکات له کاتیکدا خوې هیچ شتیک دهریاره ی نو رڼگایه
نازانی.

جاله بهر نه وه :-

ته نه اړیکه چاره ی مرؤډ نه وه یه هر وهک چوون دروست بوون و
سر وشتاندنی له خوا وه یه، به هم مان شیوه ده بی دین و بهرنامه ی
ژبانیشی هر له خوا وه بو دیاری کری .

* هر لبر تمه بو :-

هر له گڼل دابزینی (ناده و حوا) بو سهرزه وی، خوی په رور دگار بهرنامه ی
شریعت و یاساو رڼسای ژبانیشی بو دابزاندن، کده بیت به پی ی نو بهرنامه خوا یه
ژبان بهر بکری و ده ستوری ژبان ته نه اړخوا وه درگیری.

﴿ قَالَ أَهَيْطًا مِنْهَا جَمِيعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَأَمَّا يَا أَيُّكُمْ مَنِي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَاى فَلَا يَضِلُّ وَلَا يَشْقَى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِى فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَمَةِ أَعْمَى ﴿١٢٤﴾ ﴾ (ط: ١٢٣ - ١٢٤) ،

دواى نېوى كه خدا فرمانى دا بدهاېزىنى (ئادهم و حوا)، پاشان فرموى :-
چاكه له منموه پېنمايى و بهرنامهى ژيانتان بۆ هات پېويسته پدېرهوى لهو
بهرنامهېكمن و شوېنى ئمو دينه بكمون، ئموسا نېوى پدېرهوى لهو پېنمايى من بكات
و نېوى من ديارىم كردوه بهو شيوازه ژيا نېوا نه له دونيا گومرا ئېبى و سمرگوردان
ئېبى، وه نه له قيامهتيش دووچارى بدهبختى و سزا ئېبى. وه هر كس يش لهو
پېنمايى و بهرنامهى من روو ودرگيرى و پدېرهوى بهرنامهيهكى تربى، نېوه له
دونيادا به چاره پېشى و تال ژينى ژيان به سمر ده بات، وه له قيامهتيش سزاو نازارى
به تيش چاره پېى ده كات و به كويرى خودا حشرى ده كات.

بويه ده توانين بليين :

هاوسازگارى و هاوگونجاوى له نيوان بهرنامهى خواو سېروشتى مرؤډ

شتىكى روون و بى چه ندوو چوونه :

* جا ههروهه ك چۆن :

خواى پېروهر دگار له ناو همموه ههساره كانى گېردوون دا زهوى بۆ مرؤډ هه لېژاردوه،
كهزه ديش به جوړيك سازكراوه و هه لخواوه، كه هه ل و مېرجى ژيان و گوزه رانى ئينسان
بره خسيئى و سمرجه م پيداويستى يه كانى بۆ فراههم بهيئى، كه هه يچ شتيك نى يه
مرؤډ پېويستى پى بى و لهزهوى دا ده ست نه كموى و به جوړيك كه مرؤډ پېويستى
بهوه نى يه روو له ههساره يه كى تر بكات، وه هر ههساره يه كى تر هه لېژيرى نېوا ژيان
و گوزه رانى لى تيك ده چى، چونكه له گه ل پېكهاتهى لاشه ي و بده نيدا ناسازى و
ناگونجى.

به هه مان شیوه:

له ناو ههموو یاساو پێساکاندا خوای پهروهردگار بهرنامهو دینیکی تاییهتی بۆ مرۆڤ ههلبژاردوو و دیاری کردوو، وه ئهو دین و بهرنامهش بهجۆرێک دانراوه و نێرراوه که ههرچی خێرو خوشی و بهرژهوهندی ئینسانه تییدا پهچاو کراوه و دیاری کراوه و، ئینسان بههاتنی شهڕیهت و بهرنامهی خوا پێی سهرفرازی و عیزه تمهندی و بهختمهوهی و ئۆخ ژینی و خوش ژینی راسته قینهی ههملایه نهی پێشان دراوه و گهورهترین چاکهی له لایهن خواوه له گهڵ کراوه و چاکترین نیعمهتی پێ بهخشاوه.

وه ئهو بهرنامهو شهڕیهتهی خوا هیچ شتیکی نههێشتۆتوه و باسی نهکردبێ که مرۆڤ پێوستی پێی بێ و زهروهتی ژبانی بێ، بهجۆرێک ورده کاری لهشتهکاندا کردوو و وردوهرشتی روشن کردۆتوه که ئێتر مرۆڤ پێوستی بهوه نی یه پوو له دین و بهرنامهیهکی تر بکات، بۆیه ئینسان گهر ههردین و بهرنامهیهکی تر ههلبژێری ئهوا ژبان و گۆهرانی لی تێک دهچێ، چونکه له گهڵ سروشت و فێتهتی دا ناسازی و نا گونجی.

دیاره ئهوهش شتیکی ناسایی و گونجاوه و له خوای زانا و بهتوانا دهوهشیتهوه که بتوانی شهڕیهت و دین و بهرنامهیهکی تێرو تهواو بێ ههلهوه لهی وا بۆ ژبانی ئینسان دارپێژی کههێندهی نوکی دهزیهک کهم و کوپی و خوارو خێچی تییدا نهبی، وه ههرچی خودای زانا و بهتوانا فهرموویتی و ناردییتی له لوتکهی ههربههرزی راستی و داد گهریدایه، چونکه خوای پهروهردگار خۆی ئینسانی دروست کردوو و خولقاندوو، وه سروشت و فێتهتیکی له مرۆڤدا سروشتاندوو، وه ههر به گۆهری ئهو فێتهت و سروشتهی که مرۆڤی لهسهر سروشتاندوو بهرنامهو شهڕیهتی بۆ ناردوو، بۆیه شهڕیهتی خواو بهرنامه کهی پر به پێستی ژبانی ئینسانه و سازگاری و هاوگونجاری له نێوان بهرنامهی خواو سروشتی مرۆڤ شتیکی پوون و بێ چههندو

چوونه.

همروه‌ها خواى دادگمر و حەكىم زۆر بەپرونى و پاشكاوى پايگەياندووە كه (شەرىعەت و بەرنامەى خوا) و (سروشت و فیتەرتى ئىنسان) دوو روى يەك حەقیقەتەن و لەسەداسەد پێكاویێك و گوڭجاوو وەك یەكن .
 وەكو خۆى دەفەرموئ :-

﴿ فَأَقَمَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا بَدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِن كَثُرَ الْكَاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (الروم: ۳۰) ،
 واتە: بە جوانى و پاکی پرووبكه لەدین و بەرنامەى یەكخواپەرستى ، ئىئودینەى كه خوا سروشتى خەلكى لەسەر سروشتاندووە و گوڭجاندووە، دروست كراوەكانى خوا گۆزانی بەسەردا نایەت بۆیە دین و بەرنامەى ژيانیشى نابێ بگۆزدرئ ، ئا ئەوێش دین و بەرنامەى راست و دروستە چونكه تەنها خودا بە پەرستارو دەزانئ و حەلال و حەرام لەوێ وەردەگرئ، بەلام زۆربەى خەلكى نایزانن .

كهوا بوو :-

(شەرىعەتى خوا) و (سروشتى خەلكى) هەردووکیان لەیەك سەرچاوە هاتوون و یەك خاوەنیان هەیه .

(سروشتى خەلكى) دروست كراو و كردهوى خوایه، وە (شەرىعەتى خوا) ش فرمان و فرمایشتى خۆدایه، جاییگومان خۆدای زانا و بەتوانا فەرهایشت و كرداری كۆك و تەبان و دژبەیهك و جیانین .

كهواتە :-

حوكمى حەق و دادپەرورەنە تەنها حوكمى خوایه، هەروەها تەنها ئەو كەشیار بێت شەرىعەت و بەرنامەو حەلال و حەرام دانبێ فرمانى كردووە جگە ئەو نەپەرستین، وە شەرع و دین وەرەنگرین تەنها لەوێ نەبێت .

﴿ذَلِكَ الَّذِي أَلْقَيْتُ﴾ شریعت و بهرنامه‌ی خودا گونجاوه و له‌باره له‌همموو ره‌وانگه‌یه‌که‌وه، چونکه‌پیتکا‌پیتکا و همماه‌نگه له‌گه‌ل سروشتی مرۆڤ دا، وه‌شریعت و بهرنامه‌که‌ی له‌لوتکه‌ی هه‌ره به‌رزی راستی و داد‌گه‌ری دایه ﴿وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدًا﴾ (الأنعام: ۱۱۵).

به‌لام به‌داهمه‌وه ﴿وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ﴾ ﴿٢٠﴾ زۆریه‌ی خه‌لکی ئاوه‌ها دینی خویان نه‌ناسیوه، چونکه نه‌زانن، بۆیه حوکمی خوا - که‌دروست کاربانه - ر‌ه‌ت ده‌که‌نمه‌وه و حوکمی مرۆڤتیکی دروست کراوی وه‌کو خویان هه‌لده‌بژێرن.

﴿أَفَحُكْمَ الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنْ اللَّهِ حُكْمًا لِّقَوْمٍ يُوقِنُونَ﴾ (المائدة: ۵۰)،
واته: ئایا حوکمی جاهیلیه‌تیا‌ن گه‌ره‌که؟! و ده‌یانموی که‌سانی جاهیل و بی‌دین بین به‌فرمان‌په‌وایان؟! بۆ کێ هه‌یه حوکمی له حوکمی خوا با‌شتر‌بی؟! کێ فرمانی له فرمانی خوا حق‌تره؟! .

بۆیه مه‌رج نی‌یه هه‌رک‌س راست بویه‌وه په‌ی به‌و حه‌قیقه‌ته‌ی شریعه‌تی خواببات، هه‌ر وه‌ك چۆن هه‌موو ک‌س سه‌ر له‌نه‌یه‌تی یه‌کانی بو‌نمه‌وه ده‌ناکات، به‌هه‌مان شیوه هه‌موو که‌سیش هه‌ست به‌وه ناکات که‌شریعه‌تی خوا له‌لوتکه‌ی هه‌ره‌به‌رزی داد‌گه‌ریداو، په‌ی به‌وه نابات که‌به‌رنامه‌که‌ی ﴿وَقَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدًا﴾ (الأنعام: ۱۱۵) بۆیه حوکمی جاهیلیه‌ت هه‌لده‌بژێرن و حوکمی خوا ر‌ه‌ت ده‌که‌نمه‌وه.

﴿جَا ثَمُوكَه‌سه‌ی بی‌سوێ شریعه‌ت و یاسایه‌ك بۆ‌مرۆڤه‌ی دابنێ که‌پێ‌چه‌وانه‌ی شریعه‌ت و به‌رنامه‌ی خوابی، بۆ‌نمه‌وی مرۆڤ به‌ره‌و به‌خته‌مه‌وه‌ی و ئۆخ ژین‌ی به‌ری، پێش هه‌موو شتی‌ك و له هه‌موو شتی‌ك زه‌رووتر و ئاسانه‌تر نه‌بی له‌بیری ئه‌وه‌دابن

سروشت و فیتړه تی مرؤډ بگورپی ، تاوه کو بتوانی له گهل نمو یاساو بهرنامه دهست کرده دا بیگوغیښی .

دهره غامیش دووشته ، یان نموتا دهوتری دهتوانی سروشت و فیتړه تی مرؤډ بگورپی یان نموتا ناتوانی ، که بویرزی ناتوانی نمو خوی وهلامی خوی داوه نموه . بهلام گمر بگوتری دهتوانی سروشتی مرؤډ بگورپی نموهش درویه کی گموره و ناشکرا و ناقولایه ، چونکه تنهها کسی کهبتوانی سروشتی مرؤډ بگورپی ، نموکسهیه که مرؤقی دروست کردبی کهزاتی (الله) یه ، وه خوی پمروهردگاریش بهراشکای رایگه یاندوه ، نمو سروشتهی کهخودا مرؤقی لهسر سروشتاندوه گورانی بهسردا نایهت .

﴿ فَأَقْرَ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا فِطْرَتَ اللَّهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللَّهِ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِن أَكْثَرُ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (الروم: ۳۰) ،
 واته: به جوانی و پاکی پرووکه لمدین و بهرنامهی یه کهخواپهرستی بکه ، نمو دینهی کهخوا سروشتی خهلکی لهسر سروشتاندوه وگوغجاندوه ، دروست کراوه کانی خوا گورانی بهسردا نایهت ، کهوابوو دین و بهرنامهی ژبانه کهیشی نابی گورانی بهسردا بیت ، نا نموهش دین و بهرنامهی راست و دروسته چونکه تنهها لهلایهن خواوه داپړاوه و له گهل سروشتی مرؤډ دا گونجاوو سازینراوه ، بهلام زوربهی خهلکی ثاوهها دینی خویان نه ناسیوه ، چونکه نمرانن .

کهوابوو :-

سروشتی مرؤډ گورانی بهسردا نایهت ، همر لهسره تاوه چون دروست بووه همدوا دمیتیتموه .

جامادام نه گوییت : همدین و بهرنامه یاساو شریعه تیکیشی بو دابنری که پیچپخوانی دینی خوابی نمو پیچپخوانی سروشت و فیتړه تی مرؤقیشه .

ھەرگىز مەرزىيەتى ئەسايەى بەرنامەو ياساۋ شەرىئەتە مەۋۇ كەردەكان نەھەساۋەتەو
و ئۆخەى ئەزىيانى نەكەردوۋەو پەۋى لە بەختەوھەرى نەكەوتوۋەو خۆش بەختى مەسۇگەر
نەكەردوۋە.

بەلگە مەۋۇقان بەرەو ھەلدىرى بەدبەختى و تارىكايى كوفرو گىئەۋى شىرك و
زۆنگەۋى تەۋاندا بەردوۋە و سەرەنجەمىش لە ناۋ لىتەۋى چارەپەشى و تال ژىنىدا گىريان
خواردوۋە و فەوتيان كەردوۋە.

لەكۆتەس دا :

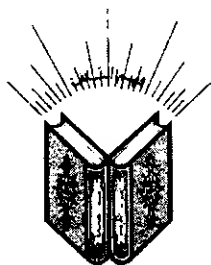
داۋاكارم لە خەۋى بەمەزەبى و بە رەھم كە لەم كەرەماندا بە ئىخلاص و ئەو مەبەست
بەوون بەھەرەمەندمانى كەردەبى و.... بە ئىتبەاع و شەۋىنكەۋەتەنى پىغەمبەرەكەى
پەزدارمانى كەردەبى ..... ۋە لە پىسايى پىاۋ غەيرى ئەو مەبەست بەوون خەۋىتەمانى
كەردەبى و.... لە كۆپەرە پەچكەى بىدەمەو شەۋىنكەۋەتەنى غەيرى پىغەمبەرەكەى
پەزدارمانى كەردەبى .

داۋاكارم لە خەۋى بەرەو پەزە بەردەۋامان كات لەسەر تەنھا پەرسەتەنى خەۋى و تەنھا
شەۋىن كەۋەتەنى پىغەمبەرەكەى و تەنھا پەپەرەۋەكەردەنى دىنەكەى، ۋەۋامان لىبكات ئەۋەى
ئەو بەھەرامى دانەۋە بەھەرامى بەزانىن و تەۋخەنى نەكەۋەىن، ۋە ئەۋەى ئەو خەلەلەى
كەردوۋە بەخەلەلەى بەناسىن و لىتى بەھەرەمەندەين.

ۋەداۋاكارم لىتى بەمان پەزەزى ۋەلەۋكەسانەمان نەكات كەبەپى ى ھەۋا ئەرەزەى خەۋىان و
بەگۆپەرەى بەرەۋەندەى شەخەسى و مەزەبەى و خەبى دەم لەخەلەل ۋەھەرام دەكەۋەن، ۋە
بە بەرەۋەندەى دۇنەى خەۋىان ھەرام خەلەل دەكەن ۋەھەرامىش خەلەل دەكەن، ۋە دىن
بەپەتەى تەقلىدى كۆپەنەى مەزەبەىيەنە و شەۋىنكەۋەتەنى ناھالىيەنەى خەۋىيەنە
پەيادەدەكەن ، ۋەقورئان ۋەسۋنەت بەگۆپەرەى پەۋچەنى پەزاۋ تەپپەۋى خەۋىان تەفسىر
دەكەن ... ۋە لىكەدانەۋەيان بەنەۋە دوانە گۆى بەپەشەنى چاكەى ئومەت نادەن.. خەۋى

گموره له ههناسهى ژههراوى و شوبههى بوگهناوى ئمو جوړه كهسانه بپاړيزى و اما
 لى نهكات وهكو ئهوان بهرژه وهندى دونياىى حق و ناحه قمان لى تىكل بكات و
 لهناست وتن و بىستنى حق كهرو كاسمانكات ....

وصلى الله وسلم على رسوله الامين، وءاله الطاهرين، وأصحابه الأكرمين ،
 ومن دعى بدعوته ، وعمل بسنته على فهم صحابته إلى يوم الدين .

قورئان و سوننهت
 به تیگه یشتنى پیشینی نوموت

وه رگير
كاوه اكرم سه نكاوى

۲۰ى رمضان. بهرامبه ر ۲۰/۹/۲۰۰۸

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ ، نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا ، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا مِنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مَضِلَّ لَهُ ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ .

خوای پەروەردگار کۆمەڵتیک کردارو گفتاری لەسەر بەندگانی پێویست کردووە و فرزی کردووە لەسەریان ، بۆیە نابێ بەکەم تەماشاکرێن و کەمتەرخەمیان تێدا بکەین ، وە کۆمەڵتیک سنوری داناوە بۆ ئەوەی لێی نەترازێن ، بۆیە نابێ بشکێنێن و سەربێچیان تێدا بکەین ، هەندێ شتی پێویست کردووە و دەبێ جێ بەجێ کرێن ، وە هەندێ شتی حەرام کردووە و نابێ دەستیان بۆ بێڕێ .

وہ پیغمبر ﷺ دہ فرموی:

« مَا أَحَلَّ اللَّهُ فِي كِتَابِهِ فَهُوَ حَلَالٌ وَمَا حَرَّمَ فَهُوَ حَرَامٌ وَمَا سَكَتَ عَنْهُ فَهُوَ عَاقِبَةٌ فَاقْبَلُوا مِنَ اللَّهِ عَاقِبَتَهُ فَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ نَسِيًّا » . ثُمَّ تَلَا هَذِهِ الْآيَةَ (وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا) .

واتە: « ئەوەی کە خودا لە کتابەکەیدا حەلالی کردبێ ، ئەوە حەلالە ، وە ئەوەش کە خودا حەرامی کردبێ ئەوە حەرامە ، وە هەرشتێ کە خودا باسی نەکردبێ و لێی بێدەنگ بووبێ ، ئەوە لێ بووراوە و چاوپۆشی لێ کردووە ، جا ئێوەش لێبسوون و چاوپۆشی خودا وەرگیرن و لێی سوودمەندن ، پاشان ئەم نایەتەمی خوێندەوێ کە خودا هیچی لە بیر نەچووێ لە حەلال و حەرام بوونی دیاری کردووە »^(۱) .

(۱) برواد الحاکم ۳۷۵/۲ وحسہ الألبانی فی عایة المرام ص: ۱۴

وہ حرامکراوہ کانیس بریتین لہ سنورہ قعدہ غہ کراوہ کانی خودا، بوہ پیویستہ لہ سر بہ ندہ کانیس سنورش کیینی نہ کمن و توخنی حرامکراوہ کان نہ کمن .

وہ کو خودا دہ فرمووی: ﴿تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ فَلَا تَقْرُبُوهَا﴾ البقرة: ۱۸۷

واتہ: « ئموی کہ حرامکراوہ سنورہ کانی خودایہ و توخنی نہ کمن ».

وہ خودای گمورہ ہرہ شہی سہخت و بہ نیشی کردوہ لہو کسانہی کہ سنورہ کانی خودا دہ شکیئن و نزیکی حرامہ کان دہ کمن .
وہ کو خودا دہ فرمووی:

﴿وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ﴾ النساء: ۱۴

واتہ: « ہر کس لہ فرمانی خودا و پیغمبرہ کی دہ چئی و یاخی بی و، وہ سنورہ کانی خودا ببزینی و نزیکی حرامہ کان بیتموہ، ئموا خودا دہ یخاتہ نار ناگریکموہ بہ ہمیشہ بی تییدا دہ مینیتموہ، وہ لہ نار ئموا ناگرہ دا سزایہ کی ریسواکمری بوہیہ ».
وہ خو پاراستن و دورہ پمیزی لہ حرامکراوہ کان و توخنہ کومتیان پیویستو واجبہ لہ سر موسلمان .

بہ لگش ئمویہ کہ پیغمبر ﷺ دہ فرمووی:

«مَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَبُوهُ وَمَا أَمَرْتُكُمْ بِهِ فافعلوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ».

واتہ: « ہر شتیکم لیٹان قعدہ غہ کرد خوتانی لی پپاریزن، وہ ہر شتیکم لیٹان داواکرد، ئموا بہ گویرہی توانای خوتان جی جی بکن »^(۱).

(۱) رواہ مسلم: کتاب الفصائل حدیث رقم ۱۳۰ ط. عبد السلامی

بهلام بهداخموه هندی جار ههلوستی خراپ و نهگونجاو له ناو خه لکدا دهیینری بهرامبهر به حرامکراوه کان، هندی کسی دهریون لاوازو همواو تارهزو پهرست و کم علم و زانست، کاتیک گوی بیستی حرامکراوه کان دهبنو بیان نهوتری نموه حرامه، دهست بهجی هراسان و بی تاقهت و جاپز دهبی و سکالاده کات و دهلی، هموو شتیک حرامه، هیچیان نهیشتوتنوه همووی حرامکراوه، ژبانتان لی تالکردوین و دل و دهرونی نیمه تان هراسان کردوه، هیچتان پی نی یه تهنه حرام نهی، دین ناسانهو بهو شیوه تسک و تنگه بهر نی یه خوداش ﴿أرحم الراحمین﴾.

لهوه لامی نا نمواندا دهلین:

خودا چونی ویستی تاره ها فرمان دهره کات و بریاردادات، بو کس نی یه بریاری خودا په دبکاتنوه، وه خودا خوی هکیم و کار لهجی یه و خدیرو شاره زایه، بیه هر شتیک ویست و نیرادهی لهسری بی حلالی ده کات و هرچی شی بریت حرامی ده کات، وه بنه می بندایه تی کردنی نیمه بو خوداش نموه یه که رازی بین به هر حوکم و بریاری که خودا دایبنی و باسی کردبی، به تهاوی و بی چندو چون قایل بین و گویرایمل بین.

وه بریارو فرمان و حوکمه کانی خودای پهروهر دگار له زانستیکی بی سنورو حکمه تیکی بی نندازه و دادپهروهر یه کی په هاوه سهرچاوهی گرتوه، همروا به ههونه ته کاری و گالتو گه پ و شلم کویرم ناپاریزم نههاتوه.

وه کو خوی دهفرمووی:

﴿وَمَتَّ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَتِهِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ﴾ (١١٥) ﴿الأنعام﴾

واته: « گشت وته کانی خوای پمروه ردگار له لوتکمی راستیدان و دروی تیدا نی یه، وه ههموو بریار و حوکم و هلال و حرامه کانیشی لهو پمری دادپوه ریدان و ستمی تیدا نی یه، بویه بریاره کانی گوپانی بهسردانایهت».

وه خوای پمروه ردگار لهو بنهماو چمقو سوپگهیدی بومان پروونکردو تهوه که هلال و حرامه کانی به دهوردا ده سوپتهوه، که ده فرمووی :

﴿وَيَحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتُ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ﴾ الأعراف: ۱۵۷

واته: « نهوی پاک و سودبهخش بی بویان هلال ده کری، وه نهوی پیس و زیانبهخش بی لینیان حرام ده کری».

کهواته: نهوی پاک و سوودبهخش بی هلاله، وه نهوی پیس و زیانبهخشبی حرامه .

وه دیاری کردنی هلال و حرام مافی خوای پمروه ردگار و به تنهناش شایستهی نهوه، جا بویه هرکس نهو مافه به خوئی بدات یان کسیتی تر به شایستهی نهو کاره بزانی و هلال و حرامی لیوه رگری، نهو کافر ده بی له بازندی ئیسلام ده ترازئی.

﴿أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ﴾ الشوری: ۲۱

واته: « ئاخو نهوانه چهند هاوبهشیکیان بو خوا دناوه که شرع و هلال و حرامیان بو دیاری ده کهن، که بههیچ شیوهیهک خودا موآمتی بهشتی وه ها نهداوه که غیری خوئی هلال و حرام دیاری بکات».

پاشان دروست نی یه بو هیچ کسینک که قسه له هلال و حرامدا بکات تنهنا زانای شاره زو بهتوانا نهبی به قورئان و سوننهت . وه

همیشه ترسانک کراوه لئو کهسانی بیعی علم و زانستی شمرعی دهم
له دیاری کردنی حلال و حرام ده کوتن، بیعی به لگه فتوای حلال و
حرام ددهن .

﴿ وَلَا تَقُولُوا لِمَا نَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هَذَا حَلَلٌ وَهَذَا حَرَامٌ لِنُفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ
الْكَذِبَ ﴾ النحل: ۱۱۶

واته: « له خوتانسوه ئهوی بهزماناندا دی به درو بی به لگه
مه لئین ئهوه حلالئو ئهوه حرامه، تا لئو ریگه یهوه بتانئوی به درو
بهناوی خوداوه شت حلال و حرام بکن . »

وه ئهوه حرام کراوانی که حرامیتیان بر پئراوه ئهوه باس کراون له
قورئان و سوننهت دا وه کو ئهوی که خودا ده فرموی:

﴿ قُلْ تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبِّيَ عَلَيْكُمْ ﴾ الأنعام: ۱۵۱

واته: « ئهوی پیغمبر ﷺ پییان بلی: ورن بانئو شتانه تان بو
باس بکم که خودا له قورئان دا حرامی کردوه لئسرتان . »

بههمان شیوه له سوننهتیشدا زۆریک له حرام کراوه کان باس کراوه و
ئاماره پیندراوه، وه کو ئهوی که پیغمبر ﷺ ده فرموی:
« إِنَّ اللَّهَ حَرَّمَ بَيْعَ الْخَمْرِ وَالْمَيْتَةِ وَالْخَنْزِيرِ وَالْأَصْنَامِ » .

واته: « خوی پهرهردگار کرین و فروشتنی عارهق و مردارهوه بو و
هرازو بتی حرام کردوه »^(۱).

« إِنَّ اللَّهَ إِذَا حَرَّمَ شَيْئًا حَرَّمَ ثَمَنَهُ » . واته: « هر شتی که خوی پهرهردگار
حرامی کردبی، قیمته کهشی حرام کردوه »^(۲).

(۱) رواه أبو داود ۳۴۸۶ وهو في صحيح أبي داود ۹۷۷

(۲) رواه الدارقطني ۷/۳ وهو حديث صحيح

وه له بهشیکی تری نایته کانی قورئان دا جوژی تایبته
 حرامکراوه کان باس ده کات و بهتایبته نایان دینی، که هندیکیان
 په یوه ندی به خواردن و خواردنمووه هیده، وه هندیکی تریان په یوه ندی
 به ژپانی هاوسرگریموه هیده، بهشیکی تریان باس له کرپن و فروشتن
 ده کات .

بو نمونه نموهی دهریاره ی خواردنه حرامکراوه کان ده کات :

﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالْدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ
 وَالْمُزْدَرِيَّةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْلَقِمْوْا
 بِأَلْزَامِهِمْ ذَلِكَمْ فِسْقٌ﴾ المائدة: ۳

واته: « خواردنی نهو شتانه تان له سمر حرامکراوه گوشتی
 مرداره بوو، وه خوین، وه گوشتی بهراز، وه هر نازهلې له کاتی
 سهرپرن دا ناوی غهیری خودای له سمر هینرا بی، وه نازهلې خنکار،
 وه نازهلې لییدرابی و گیانی دهرچووبی، وه نموهی له بهرزایی
 کهوتبیته خواره وه مردبی، وه نموهی قوچی لییدرابی و گیانی
 دهرچووبی، وه نموهی درنده په لاماری دابی و لیی خواردبی، مه گبر
 بهر له گیان دهرچونی فریای چه قو کهوتبی و سهرتان بری بی، وه
 هر هویوانیکیش بو بته کان سمر برابی، ههمووی حرامه و
 قنده غه کراوه لیتان، جا هرکس لییان نریک بیتموه و لهو حرامانه
 بخوات نموه بهراستی له فرمانی خودا دهرچوه».

وه خوای بهرزو بی هاوتبا باسی نهو نافرته تانه شی کرده وه که
 ماره کردنیان حرامه، وه کو ده فرموی:

﴿ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْأَخِ وَبَنَاتُ الْأُخْتِ وَأُمَّهَاتُكُمُ اللَّائِي أَرْضَعْنَكُمْ وَأَخَوَاتُكُم مِّنَ الرَّضَاعَةِ وَأُمَّهَاتُ نِسَائِكُمْ ﴾ النساء: ۲۳

واته: « حرام‌مکراوه له‌سمرتان ماره‌کردنی: دایکتان و کچه‌کانتان و خوشکه‌کانتان و خوشکی باوکتان و خوشکی دایکتان و کچی براو کچی خوشک و نمر نافرده‌تانه‌ی شیریان پیتان داوه و خوشکی شیری و دایکی خیزانه‌کانتان و کچی خیزانه‌کانتان که له میردیکی تره ».

وه همروده‌ها باسی کرین و فروشتنی حرام‌میشی کردوده، وه‌کو ده‌فرمودی :

﴿ وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الزَّوْأَ ﴾ البقرة: ۲۷۵

واته: « خودا کرین و فروشتنی بو‌هلال کردوون و پیا خوژی لی حرام‌کردوون ».

خوای پسروده‌گار به‌رحم و به‌به‌زییه به‌رام‌بهر به‌نده‌کانی، همر بویه همر شتیک که پاک و سودبه‌خش بی بو‌مانی هلال کردوده، که نه‌ونده زوزو جوزاوجوزن له ژماره نایسن، همر بویه خوای پسروده‌گار هلاله‌کانی به‌دریژی و ورده‌کارییه به‌اس نه‌کردوده، له‌بهر زوزی و له ژماره نه‌هاتنیان .

به‌لام حرام‌مکراوه‌کان به‌دریژی و ورده‌کاری باس‌کردوده، نه‌میش له‌بهر کمی و له ژماره هاتنیان، تاوه‌کو نیمه‌ش حرام‌ه‌کان بناسین و توخنی نه‌کوبین .

وه‌کو ده‌فرمودی :

﴿ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُم مَّا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ ﴾ الأنعام: ۱۱۹

واته: « به دُنیاييښه ئه‌وه‌ی که خودا لِيّی حرام‌کردوون به‌ته‌واوی
 بو‌ی پوون‌کردوونه‌ته‌وه، بو‌یه پي‌ويسته خوتانی لِيّ به‌دووربگرن و
 توخنی نه‌که‌ون، مه‌گهر که‌سِيّ بِيّ ده‌ره‌تان بِيّ و له ناچاری ده‌ستی
 بو‌ به‌ويّ ».

بہلام حلال کراہے گشتی حلال کراہے مادام پاک و سود بہ خشن،
وہ کہ خودا دہ فرموی :

﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ كُلُّوا مِنَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا﴾ البقرة: ١٦٨

واته: « ئه‌ی خه‌لکینه‌ بخۆن له‌و رزق و پۆزیه‌ی خودا دایناوه‌ له‌سه‌ر زه‌ویدا به‌ خه‌لاکی مادام پاک و سوودبه‌خشن ».

جایه کینک له ره حمته کاتی پمروه دگار نموده یه: که نه صل بنه مای هه موو شتی حه لایتی یه و نابی حرام بکری همتا به لگه یه کی شرعی حرامیته که ی نه سملینی. نائمهش له سووژو بهزیی و میهره بانی خوداوه یه، بویه پیویسته له سه رمان گویرایه لی فرمانه کانی بین و سوپاس و شوکری بکه یز .

هه‌ندی کەس کاتیەک کۆمه‌لیک له‌ حه‌رام‌کراوه‌کانی بو‌ ب‌اس ده‌کری و
 حه‌رام‌ه‌کانی به‌ وردی بو‌ پ‌وون ده‌کریتموه‌ د‌لی ته‌نگ ده‌بی و، چاره‌ی گرژ
 ده‌بی ده‌رباره‌ی ئه‌حکامه‌کانی شه‌رع و شه‌ریعت به‌وه‌ تو‌مه‌ت بارده‌کات
 که‌ هیچی نه‌هیشتوتموه‌ له‌ جه‌لال و هه‌مووی حه‌رام‌کردوه‌، جا
 سه‌رچاوه‌ی ئه‌م ق‌سانه‌ لاوازی ئیمان و باوه‌ره‌و، هۆکاری ئه‌و
 هه‌لو‌ستانه‌ش تینه‌گه‌یشتن و نا‌حالی‌بوونه‌ ئه‌ شه‌رع .

نہم جوڑہ کہسانہ دہیانہوی ہرچی خودا حہ لاگی کردوہ بہ وردی
 بویان باسگری، تاوہ کو قناعہت بکمن کہ دین ناسانہ. یان دہیانہوی
 ہمرشتی پاکو سووہ بہ خشہ بویان ریزگری و بوتری نهمہ پاکہ و ٹوہش
 پاکہ ٹوہش... تاوہ کو دلتیان کہ شمرع ژینی لی تال نہ کردوون !!

ته گمر كهسيك بهم شيوازه بيركاتموه ئموه نهك همر ههلالو حهرام ناناسي، بهلكو له دينيش زور ناحاليه و ئهلف و بي دينيشي نهناسيوه، چونكه وهكو پيشتر ووتمان ههلال كراوه كان ئموهنده زورن له ژماره نايمن و بي سنورنو ئهستمه بتوانري باسكرين و سنورداركرين، ئموهش لهر ئموه همر شتي كه لهر زهيدا بووني ههبي ئهصل و بنهما بوي ئموهيه كه ههلاله و حهرام ني يه مه گمر بهلگهيه كي شرعي بيسهليئي كه حهرامه .

بهلام حهرامكراوه كان كو مهلي شتي ديارى كراو و ناسراو سنوردارنو ئموهنده زورو له ژماره نه هاتونين كه نه توانري باسكرين، بويه حهرامكراوه كان پيوسته به ووردي باسكرين و وروو دپشتي روشنكري، تاوهكو خو پاريزي لي بكري و بزاري چوتيش خو پاريزيان لي بكري .

بهلام ئمو قسه و خهلكي كردويه تيه بنيشته خوشه سهرزاري و ده لين «دين ئاسانه»، و تيه كي حقه، بهلام زورجار بو مهبهستي خراب بهكارده بري «كلمه الحق يريد ها الباطل»، چونكه ئاساني به پتي هزوو ههوار ئارهزوو بو چووني خهلكي ني يه، بهلكو به گويره ئمو بنه ميانه يه كه شرع ديارى كردوه .

پيوسته بزاري كه جياوازيه كي زورگه وه هيه له نيوان نزيك بو ئموه له حهرامه كان به بيانوي دين ئاسانه، له نيوان ئمو روخسه تانهي كه شرع دايناه وهكو كار ئاساني، بو ئموه:

«كو كردنه وي نوژه كانو، كورت كردنه ويان و بهروژوو نهه بوون له كاتي سه فهدا، وه مسح كردن لهر گوره بيو، تهيه موم كردن له كاتي نه بووني ئاوداو، ته ماشا كردني ئافرهت بو مهبهستي خوازييني و، خواردني مرداره وه بوو له كاتي تهنگاندا» ئاهمانه پتيان دهوترى روخستهي شرعي، شرع خوي ريگه پتيان داوه، ئهم حاله تانه جياوازن

لېږه‌ی که‌سټک حېرامی ته‌نجام بدات و پاشان بېسانووی بئی سېرو سېره
بېټټېته‌وه و بلئی «دین ئاسانه».

ئېږه‌ی که‌ ماوه بوترې ئېږه‌یه: موصلمان پټو‌یسته بزانی ئېو شتانه‌ی
که‌ خودا حېرامی کردوون، کو‌مه‌لټک حېکمه‌ت و کارله‌جئی تېدا‌یه،
لېوانه: ئېږه‌یه که‌ خوای پېرو‌ردگار به‌ هوئی ئېو حېرام‌کراوانه‌وه
به‌نده‌کانی خوئی تا‌قی ده‌کاته‌وه، بو‌ ئېږه‌ی ده‌رکه‌موئی که‌ چو‌ن کارده‌کمن،
به‌پټی ئېوه کارده‌کمن که‌ خودا پټی خو‌شمو لئی رازی‌یه یان به‌
پټچېرانه‌وه.

وه هېرو‌ه‌ها حېرام‌کراوه‌کان یه‌کی‌که‌ له‌ نېشانه‌کانی جیا‌کردنه‌وه‌ی
ئېه‌لی به‌هه‌شت و ئېه‌لی دۆزه‌خ، ئېه‌لی دۆزه‌خ ئېو که‌سانن که‌ له‌ناو
ئېو حېرام‌کراوانه‌دا که‌ ده‌وری دۆزه‌خی داوه‌ رو‌چوون و غه‌رق بوون، وه
ئېه‌لی به‌هه‌شت ئېو که‌سانن که‌ ئارامیان گرتووه‌و دانیان به‌ خو‌یان دا
گرتووه‌ له‌سېر ئېو ناخو‌شی و ده‌رده‌سېر یانه‌ی که‌ ده‌وری به‌هه‌شتی داوه‌،
خو‌ نه‌گه‌ر هم تا‌قی کردنه‌وه‌یانه‌ نه‌بو‌ایه، ئېوه چاکه‌کارو خراپه‌کار له‌ یه‌ک
جودا ننده‌کران.

که‌سی بر‌وادارو خاوه‌ن ئېمان فه‌رمانه‌کانی خودا جی به‌جی ده‌کات و
خو‌ی له‌ حېرام‌کراوه‌کان ده‌پار‌تزی، به‌مه‌ستی ئېه‌جرو پادا‌شت و
ره‌زامه‌ندی خودا، بو‌یه‌ ته‌ماشای ئېه‌جرو پادا‌شته‌که‌ی ده‌کات، نه‌ک
ته‌ماشای قورسی و گرانییه‌که‌ی، هېر بو‌یه‌ عېباده‌تی له‌سېر ئاسان ده‌بئی

به‌لام ئېنسان‌ی دل نه‌خو‌ش ته‌ماشای قورس و گرانی و نا‌ره‌حه‌تی
عېباده‌ته‌کان ده‌کات، نه‌ک ته‌ماشای ئېه‌جرو پادا‌شته‌که‌ی، بو‌یه‌ عېباده‌تی
له‌سېر نا‌ره‌حه‌ت ده‌بئی و بو‌ی نا‌کری.

وه بهمهوی وازهینان و دورکتمهوه له ههرا مکراره کان تینسان له زه و شرینی عیبادهت و ئیمان دهچیژی، وه ههرا کس لهههرا خاتری خودا واز له ههرا مکراره ک بهینی، خودا به شتیکی باشتی جهلال بو پرده کاتهوه .

خوینده‌ری به‌ریز:

لهم نوسراوه دا کومه لیک لهو حرام کړاونه ده بڼی که حرام بوونیان له شریعتی اسلام دا سملاره، وه له گمښت باس کړدن دا به لگسې حرام بوونیان له قورثان و سوننهت دا باس کړاوه.

وہ ہم حرام کراوانہش کہ باسکراون لہو حرام کراوانہن کہ زور بلاون
لہ ناو خہ لکیدا و پشتگوی خراون و زوریک لہ موسلمانان ہہ لگری ہم
تاوان و سہر بیتجانہن .

وہ لے باسکردنیـشی مہبہستم پونکردنمہوی حق و راستی و ناموژگاری و دلسوزیہ. دواکارم لے خوئی پسروردگار بوّ خوّم و برایان و خوشکانی موسلمانم کہ هیدایه تمان بدات بوّ حق و راستی و برده و امان کات لہـسری، وہ راگرو دامـزرا و امنکات لے تاست سنوره کانی و لے سنورشکیـنی بمانپساریزی، وہ لے حمرا مکر و دهان بمانپساریزی و لے خراپہ به دوورمانگریّ .

نویسنده

محمد صالح المنجد

مكة المكرمة

هاوبهش بۆ خوادانان

هاوبهش بۆ خوادانان بى چەندوچون گەورەترىنى قەدەغە كراوەكانە بەپىتى ئەو «حدیث» ەى «أبو بكر» كە دەفەرمووی: پیغەمبەر ﷺ فەرمووی :

« أَلَا أُخْبِرُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ » قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ ».^(۱)

واتە: « ئایە ھەوائتان پى بدەم و ئاگادارتان كەم لە گەورەترىنى تاوانەكان ». ئىمەش و تمان بە ئى ئەى پیغەمبەرى خوا ﷺ.

فەرموی: « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ » واتە: « ھاوبەش دانانە بۆخوا ».

* وەھەمووتوانىك دەشى و نەگەرى ھەیە خودالى ى خوش بى تەنھا ھاوبەش دانان نەبى، كەپتۆستە تەوبەيەكى تايبەتى بۆ بكرى بۆئەوى خودا لى ى خوش بى.

ھەروەك خودا دەفەرموی:

﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ ﴾ النساء: ۴۸

واتە: « بى گومان ھەرگیز خودا لە ھاوبەش دانان نابورى و خوش نابى، وەھەر گوناھىكى تر لە خوار شیركەو بى، پى دەچى خودا لى ى خوش بى، بۆھەركەس كە خودا خوى بیهوى».

* وەھاوبەش دانان بۆ خودا ھەيەتى گەورەيەو ھۆكارى دەرچونە لە بازنەى ئىسلام، وەخاوەنەكەى بەھەمیشەى لەناگر دەھىلتەتەو نەگەر لەسەرى بمریتو تەوبەى لى نەكردبى.

(۱) متفق عليه البخارى / رقم ۲۵۱۱ ط البغا.

وه له ديمه نى ئهم هاوبهش په رستى يهى كه بلاوه
له زور بهى ولاتانى موسلمانان :- نه مانه ن :
يه كه م : په رستنې گوړ :

باوه ربون و قه ناعهت بوون بهوى كه مردووى پياوچاكان تواناي هينانى خيرو
خوشى ولا بر دنى زيان و ناخوشيان ههيو داواى يارمه تى و فرياكه وتن كردن لى
يان هاوبهش بؤ خوا دانانه .

وه خواى په روه ردگار ده فرمووى :-

﴿ وَقَصَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ﴾ الإسراء: ٢٣

واته: « خودا فەرمانى کړدوه كه عيبادت و په رستن بؤ كه س نه كهن
ته نها بؤ خوى نه بى، و ته نها نهو په رستن و به نديده تى بؤ نهو بكن، چونكه
بيجگه لهو هيچ كه س و شتيكى تر شياوى په رستن نى يه ».

* به هه مان شيوه پارانه وه و داوا كړدن له مردووى پيغه مبه ران و پياوچاكان و
جگه له و انيش بؤ مه به ستى شه فاعهت و تكا كړدن يان بؤ پرزگار بوون له
ناخوشى و دهرده سهرى: شريك بؤ خوا دانانه.

خودا ده فرمووى :

﴿ أَمِّنْ يُحِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُ لَكُم خُلَفَاءَ الْأَرْضِ

أُولَئِكَ مَعَ اللَّهِ ﴾ النمل: ٦٢

واته: « ناخو جگه له خودا كى ههيه وه لامى هاوارو نزاى لى قه و ماو
دامار ده داته وه كه بانگى لى بكات .. وه جگه له خودا كى ههيه به لاو
ناخوشى لابتات و خيرو خوشى دابن بكات، وه جگه له خودا كى ههيه بتان
كاتنه جى نشينى سهر زوى، نايه له گه ل (الله) دا په رستراويكى تر ههيه
بتوانى نهو كارانه بكات ؟! بى گومان نه خير ».

وه هه‌ندی (له‌م گۆږ په‌رستانه وایان لى هاتووه) ناوی شیخ و وه‌لیه‌کی خوی کردووه به خوو نه‌ریت بۆ خوی و، بوته بنیشته خوشمی سه‌ر زاری و، راهاتووه له‌سه‌ر ناوه‌ینانی و هاوارتی‌کردنی هه‌رکات دابنیشی یان هه‌لبسی، یان بکه‌وی و سه‌رمی بدا، یه‌کسه‌ر راسته‌و خۆ هاواره‌کاته شیخه‌که‌ی.

هه‌ربۆیه‌ وای لی‌هاتووه نه‌و جوژه‌که‌سانه بکه‌وینه‌ ناوڤرو چلپاویک، یان کاره‌سات و نا‌په‌ه‌تیه‌ک، نه‌وه‌یان هاوار ده‌کات: یا (محمد)، نه‌ویان ده‌لی: یاعلی، نه‌ویان ده‌لی: یاحسین، نه‌ویان ده‌لی: یابدوی، نه‌ویان ده‌لی: یا‌گه‌یلانی، نه‌ویان ده‌لی: یاشازه‌لی، وه نه‌ویان ده‌لی: یارفاعی، یه‌کی‌ تریان هاوار ده‌کاته زه‌ینه‌ب، نه‌وی تر هاوار ده‌کاته (ابن علوان) ^(۱)

له‌کاتی‌که‌دا خودا ده‌فه‌رموی :-

﴿إِنَّ الَّذِينَ نَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ عِبَادُ أَمْثَلُكُمْ﴾ الأعراف: ۱۹۴

واته «به‌راستی نه‌وانه‌ی ئی‌وه داویان لى ده‌که‌ن و لى یان ده‌پا‌رینه‌وه بی‌جگه له‌خودا نه‌وانیش چه‌ند به‌نده‌یه‌کن وه‌کو ئی‌وه».

وه‌هه‌ندی له‌ گۆږ په‌رسته‌کان به‌ده‌و‌ری قه‌بره‌کاندا ده‌سو‌رینه‌وه‌و ته‌واف ده‌که‌ن، وه‌سه‌لام له‌کی‌لو دارو به‌رده‌که‌ی ده‌که‌ن و، خویان به‌دارو دی‌واری قه‌بره‌که‌دا ده‌سا‌ون و، خۆ‌ل و به‌رده‌که‌ی ماچ ده‌که‌ن و، ده‌م و چا‌ویان به‌ خۆ‌لی گۆږه‌که‌ ته‌و‌زا‌وی ده‌که‌ن و، هه‌رکه قه‌بره‌که‌ی بی‌ینن سو‌جده‌ی بۆ ده‌به‌ن و، له‌لای گۆږه‌که‌دا به‌ زه‌لی‌لی ودا‌ما‌وی و کزۆ‌لی‌ه‌وه ده‌وست و، به‌و شی‌وا‌زه دا‌وای پت‌ویستی و دا‌خوا‌زه‌کا‌نیان ده‌که‌ن، له‌ شی‌فا‌دانی نه‌خۆشی، یان ده‌ست که‌وتنی من‌دا‌ل، یان نا‌سان کردنی پت‌ویستی یه‌کان.

(۱) هه‌ر وه‌ک له‌کو‌ردستانی خو‌شان : ده‌رو‌یش و گۆږ په‌رسته‌کان : هاوار ده‌که‌ن له‌ پیا‌و چا‌کان و مه‌رد‌وان: نه‌و ده‌لی یا‌کا‌ک آ‌مه‌دی شیخ ... یه‌کی‌ تریان ده‌لی هۆ شیخ مه‌سه‌نی قه‌ره‌ چیتوار ... یه‌کی‌کی تر ده‌لی: هاوار مه‌سه‌فای پت‌به‌مه‌وس ... نه‌وی تر ده‌لی : ده‌نگم بگه‌به‌لات شیخ په‌زای دی لی‌وه‌....

وهه ندى جبار هاوارده كاته خاوهن گۆره كهو ده لى: هۆگه و رهو سهيده كه له
 شار و ناوه دانى دووره وه هاتوم دل شكاو ناتوميدم نه كهى .
 له كاتى كدا خودا ده فەرموى :

﴿ وَمَنْ أَضَلُّ مِمَّن يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُ إِلَى يَوْمِ الْفِئِمَةِ وَهُمْ عَنْ
 دُعَائِهِمْ غَفِلُونَ ﴾ الأحقاف: ٥

واته: « كى لهو كه سه گومر اتره كه هاوار له كه سانتيكى ترده كات بيجگه
 له خوا، كه ناتوان وه لاميان بدنه وه، لهو هاوار كردن و پارانه وه يه لى يان
 كراوه بى ناگان لى تا پۆژى قيامهت». .
 وه پيغه مبه ر عليه السلام ده فەرموى :

« مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللَّهِ نَدَا دَخَلَ النَّارَ ».

واته « هه كه سيك مرديست و له غه يري خوا پارايسته وه هاناي بو
 فرياد گوزاريكى تر بردى، نه وه چۆته ناگروه». (١)

وه هه ندىكى ترى نهو گۆرپه رستانه له لاي گۆرپه كان سهريان ده تاشن، وه
 له سه ر گۆرپه كان وه كو ناو نيشان نوسراوه «مناسك الحج المشاهد» « شويى
 حج و زياره تگا» كه مبه ستيان زياره تگاي قه برو پياو چا كه كانه .

وه هه ندىكى تريان قه ناعه تيان وايه كه پياو چا كان ده ستيان هه يه له
 هه لاس وړاندنى گه ردوون و مشورلى خواردنى بونه وه، وه زه ره رو زيان ده گه يه نن.
 له كاتى كدا خودا ده فەرموى :

﴿ وَإِنْ يَمْسَسْكَ اللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُ إِلَّا هُوَ وَإِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَادَّ
 لِفَضْلِهِ ﴾ يونس: ١٠٧ .

(١) رواه البخارى الفتح ٨/١٧٦.

واته «گەر خودا دووچارى زهرهرو ناخوشيه كت بكات، هيچ كەس تواناي لابرڧنى نيه تەنھا خۆى نەيىت، وه ئەگەر خودا بيهوئى خيىرو خوشيهك پروت تيىبكات، ئەوا هيچ كەس ناتوانى ئەوخىروخوشيهت لى مەنع بكات.»

دووهەم: نەزركردن بۆ غەيرى خوا:

بەهەمان شيۆه نەزركردن بۆ غەيرى خوا لەهاوبەش دانانە بۆخوا، هەر وهك ئەوكەسانەى مۆم و پوناكى دەكەنە نەزىر بۆ خواهن گۆرو قەبرەكان.

سييهەم: سەربېرىنى حەيوانە بۆ غەيرى خوا:

و هەر وهها يەكيكى تر لەدەينەكانى شيركى گەر وه: سەربېرىنى حەيوانە بۆ غەيرى خوا: لەكاتيىكدا خوا دەفەرموئى: ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَأَنْحَرْ﴾ الكوثر: ٢.

واته: «بە تەنھا نوێژ بۆ پەر وهردگارى خۆت بكە و بە تەنھا ش حەيوان بۆ ئەو سەربەر.»

واته حەيوان سەربەر بۆ خواو بەناوى خواوه.

و هەيىغە مەبر ﷺ دەفەرموئى:

«لَعَنَ اللَّهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللَّهِ».

واته «بەر لەعنەتى خوا بكموئى ئەوكەسەى حەيوان سەربېرى بۆ غەيرى خوا» (١)

هەندى جار لەكاتى سەربېرىنى حەيواندا دوو حەرام و قەدەغەكراو يەك دەگرن و نينسان خۆى توشى دوو حەرام دەكات:

١- سەربېرىنى بۆ غەيرى خوا.

٢- سەربېرىنى بەناوى غەيرى خوداوه.

(١) رواه مسلم رحمه الله في صحيح رقم ١٩٧٨ ط عبد الباقي.

جا هەر يەك لەم دوانە پێگرن لەخواردنی گۆشتەكەى و ھۆكارن بۆ حەرام بوونی خواردنی گۆشتەكەى.

وہ لەو ئاژەڵ سەرپرێنانەى جاھیلیەت كە ئەمڕۆ لەم چەرخەدا بۆلاو، سەرپرێنە بۆ جنۆكە.

سەرپرێنش بۆ جنۆكە ئەوەیە: خەڵكانیك كاتیك خانوویەك دەكڕن یان دروستی دەكەن، یان بیریك لێ دەدەن، لەلای خانۆكە یان لەبەردەم دەرگاكەى یان لەسەر خۆلەكەى ئاژەڵێك سەر دەپۆی لەترسى بەلاو زیانی جنۆكە.

چوارەم: ھەڵاڵ کردنی ئەوێ كەخودا حەرامی کردووە، یان

حەرام کردنی ئەوێ كەخودا ھەڵاڵی کردووە. نمونەى كى ترە لە

جوژەكانى شیركى گەورە كە زۆر باووبۆلاو لەم پۆژگاڕەدا:

ھەڵاڵ کردنی ئەوێ كەخودا حەرامی کردووە، یان حەرام کردنی ئەوێ كەخودا ھەڵاڵی کردووە یان باوەربوون و قەناعەت بوون بەوێ كە غەیری خوا كەسیكى تر مافی ئەوێ ھەیە و شیاوی ئەوێ ھەیە كە ھەڵاڵ و حەرام دیای كات، یان حەكم و دادوەرى بردن بۆ لای دادگا و یاسا و پێسا جاھیلەكان، جوژێكە لە جوژەكانى شیريك بۆ خوا دانان.

بۆیە نەگەر پێى پازى بێت و بەھەڵاڵى بزانی و باوەربى بەدروستی یەتى ئەو حەكمە ھەبێ، ئەوا شیريك و ھاوبەشى بۆ داناوە و لە ئىسلام دەترازێ.

ھەربۆیە خواى پەروەردگار ئەم كارەى بەكوفرو شیركى گەورە باس کردووە بە بەوشیوازەى كە باسكرا.

لەو نایەتەى كە دەفەرمووی :

﴿ اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهَبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ ﴾ التوبة:

واته : « گاورو جو له که کان زانا و عابیده کانی خوئیانیان کردوه به خوا له غه یری خوا، چونکه دیاری کردنی هه لال و هه رامیان له زانا و عابیده کانی خوئیانیان و هه گرت ».

« عَدِيَّ » کوری « حَاتِمِ » پیش شهوی موسلمان بی گاوریوو، که گوئی له پیغه مبهه عَلَيْهِ السَّلَام سوو شه تابه شه ده خوینده وه ، پی ی سه یریوو که چون زانا و پیاو چاکان ده کرین به خوا و ده پرستین، بویه وتی :-

« إِنْ لَسْنَا نَعْبُدُهُمْ » واته « وتی: نیمه عیباده تان بو زانا و پیاو چاکه کانی خویمان نه کردوه تا وه کو بیان که ین به خوا و بیان پرستین . » پیغه مبهه عَلَيْهِ السَّلَام فرمووی :-

: « أَجَلٌ وَلَكِنْ يُحِلُّونَ لَهُمْ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيَسْتَحِلُّونَهُ وَيُحَرِّمُونَ عَلَيْهِمْ مَا أَحَلَّ اللَّهُ فَيُحَرِّمُونَهُ فَمِنْكَ عِبَادُهُمْ لَهُمْ ».

واته « ئایا شهوان شهوی خوا هه لالی کردوه ههرامی ناکهن و ئیهوش شوئینیان ناکهن و به قسه دیان ناکهن و به ههرامی نازانن ؟ وه یان شهوی خوا ههرامی کردوه شهوان هه لالی ناکهن و ئیهوش به قسه دیان ناکهن و هه لالی ناکهن ؟ »

ووتی :- به ئی.

پیغه مبهه عَلَيْهِ السَّلَام فرمووی : « ئا شه عیبادهت کردن و به ندایه تی کردنی شهوانه ».^(۱)

وه خوای پهروه دگار باسی موشریکه کان ده کات به وهی که هه لال و ههرامی خودا قه بول ناکهن:

(۱) رواه الترمذی، والبیهقی فی الکبری ۱۱۶/۱۰، وحسنه الالبانی فی (عایة الحرام).

﴿وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ وَرَسُولُهُ، وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ﴾ التوبه: ٢٩

واته: « کافرو موشریکه کان ئهوهی که خواو پیغمبره کهی به حرامیان دانایی ئهمانه به حرامی نازانن، وه شوین دین و بهرنامه و پرستای حق ناکمون .»

وه ههروه ها خودا ده فرمووی:

﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَلًا قُلْ أَللَّهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ﴾ یونس: ۵۹

واته: « ئهوی پیغمبر ﷺ بهو بی باوه پانهی که ئینکاری له شریعت ده کمن و پابهندی هه لال و حرامی خودا نابن پێان بلی: ئهو پرزق و پۆزی که خودا بهو ناردوون و کردووستی بهمایهی برژیوی ژیاقتان و ئیهوش ههندیکیان حرام کردووه و ههندیکیشتان به هه لال داناهه: پیم بلین ئایا خودا ئیجازهی به ئیهو داوه هه لال و حرام دیاری بکمن و به ئاره زووی خوتان دهم له هه لال و حرام بکوتن، یان بهناوی خوداوه درۆده کهن.»

* پێنجهم: جادوگهری و ئهستبره گهری و قسه کردن له سهه

شتی نادیار. (السحر، والكهانة، والعرافة) یه کیکی تره

له جوهره کانی شیرک که زۆر بلاوه: .

جادو کرن و سحر خۆی بوخۆی کوفرو بی باوه پیهو، یه کیکی له ههوت تاوانه گهره کان، که ده بیته مایهی تیاچوون و نابوت کردنی خاوه نه کهی له ناگری دۆزه خدا. وه جادو کردن ته نه زهرهرو زیان ده دات و هیچ سود و قازانجیک نابه خشی.

وه کو خودا ده فرمووی:

﴿وَيَعْلَمُونَ مَا يُصْرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ﴾ البقرة: ۱۰۲

واته: « فیّری شتیک ئەبن کە سحر و جادوو کړنه، تەنھا زەرەریان پێ
نەگەیەنئ سودیان پێ نابه‌خشی ».

وہ دہ فہرموئ :

﴿وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى﴾ طہ: ۶۹.

واته: « جادوگر ہرچی بکاو لہ ہہر کوئ بی سہرہ کە وتوو نابی و سود
وقازا بچي دەست ناکەوی ».

وہ نەو کە سەہی کە خەلکی فیّری سحر و جادوو کړدن بکات کافرو بی باوہر
دەبی، وەکو خوای گەورہ دہ فہرموئ :

﴿وَمَا كَفَرَ سُلَيْمَنُ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ
وَمَا أُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا
إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ﴾ البقرة: ۱۰۲

واته: « ھەندئ لہ جولە کە کان کەوتنە شوینی ئەو سیحرو جادووی کە
شەیتانە کان لہ دواي دەسەلاتی سولیمان دایانھێناو ئەو سیحریان بەسەر
خەلکدا دەخویندەوہ وایان نیشان دەدا کە ئەمە دینی سولیمان بوو، بەلام
سولیمان کافر نەبوو تا خەلکی فیّری سحر بکات، بەلکو شەیتانە کان کافر
بوون، چونکە خەلکیان فیّری جادوو سحر دەکرد ».

وہ بریاری شەرع سەبارەت بە سحر کوشتنەو دەبی بکوژئ،
کارو کەسابە تەکەشی حەرام و پیسە.

وه كه سانی جاهل ونه زان و ستم كارو نيمان لاواز ده چن بۆلای جادوو كه رو
ساحیره كان، بۆ سیحرو جادوو كردن، تاوه كو به هۆی سیحرو جادوه وه زولم و
ستم له خهلكی بكهن، یان تۆلوهو سزایان لیبسیتن .

وه هه ندی له خهلكی تاوانیكي تر ده كه ن ونه نجامی ده دن، نه ویش به وه ی
ده چن بۆلای جادوو گهرو ساحر بۆ نه وه ی نهو جادوه ی لیی كراوه به تالیكات وه
بۆی .

به لām پیتیسته روو له خوا بكری بۆ هه لوه شانده وه ی سحر و جادوو، وه شیفا
له فهرمایشته كانی خوداوه وه ریگری، وه كو خویندنی:

﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ﴾ ﴿قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ﴾ وه سوره ته كانی تریش .

* هه روه ها نه ستیره گره ده كان و نه وانه ی قسه ده رباره ی شتی نادیار ده كه نو
دهم له زانینی غهیب ده كو تن، بی چه ندو چون كافرو بی باوه ریكي ته واون.
چونكه بانگه شه ی زانینی غهیب ده كه ن له كاتیكدا هیه كهس غهیب نازانی
ته نها (الله) نه بی.

وه زۆریك لهم جادوگه رانه، به ناسانی خهلك گیل و بی ناگا ده كه ن بۆ نه وه ی
ده ستیان له سهروه ت و مالی خهلكی گیربی و لوشی بدن.

جا بۆ نه م كاره ی سیحرو جادوو كردنه ریگاو هۆكاری زۆر به كارد هینن، وه كو:
نه خشه و خه ت كیشان له سه ر لم، به كاره ی نانی هیلكه شه ی تانو كهو مورووی شین
و، وه خویندنه وه ی ده ست و قاوه گرته وهو تیروانینی ناوینه و سهیر كردنی.

جا نه م ساحرو فالچیانه گه ر جاریك قسه یه کیان به راست ده رچی، نه وه دونوی
به درۆ ده رده چی، به لām كه سی تی نه گه یشتوو وناحالی ته نها نهو جاره ی له بیره
كه قسه یه کی به راست ده رچووه، به لām نهو نه وه دونۆ درۆیه ی له یادییه و باسی
ناكات، بۆیه ده چن بۆلایان و رویان تی ده كه ن بۆ زانینی كاروباری داهاتیان،

وهـ بۆ زانینی خوشبەختی و بەدبەختیان، لە کاتی ژن هێنان و شوکردنیان، یان لە کاتی بازرگانی و کرپن و فرۆشتنیان، وەهەر وەها دەچن بۆ لایان بۆ دۆزینە وە و گەڕان بەدوای شتی وون بوو دزراودا.

و ئەو کەسە دەچی بۆ لای فالتچی و جادووگەرێک و قسەکانی بەراست بزانن و باوەڕیشی پێ بکات، ئەو کافر و لەبازنە نەیسلام دەرچوو، بەلگەش بۆ ئەو فەرماشتی پێغەمبەر ﷺ کە دەفرمووی :

« مَنْ أَتَى كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ». واتە « هەر کەسێک بچیت بۆ لای جادووگەر و فالتچیەکیان بۆ لای ئەوانە دەم لە غەیب دەکەتن، باوەڕیان پێ بکات و قسەکانیان بەراست بزانن، ئەو کافر و بێ باوەڕ بەرامبەر بە قورئانە هاتۆتە خوار وە بۆ محمد صلی الله علیه وسلم »^(۱).

بەلام ئەو کەسە دەچی بۆ لایان نەگەر قسەکانیان بەراست نەزانن و باوەڕی بەو نەبێ کە ئەمانە غەیب دەزانن، بەلکو تەنها رۆشتن و چوێنەکی بۆ تاقیکردنە وە هەڵسەنگاندن و شتی لەو جورەبێ، ئەو کافر نابێت، بەلام نوێزی چل رۆژی قبول نابێ و لێی وەرناگیرێ.

بەلگەش فەرماشتی پێغەمبەر ﷺ کە دەفرمووی :

« مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً » .

واتە « هەر کەس بچێ بۆ لای فالتچی و جادووگەرێ و پرسیری شتیکی لێ بکات، ئەو نوێزی (۴۰) شەوی لێ وەرناگیرێت »^(۲).

(۱) رواد المام احمد ۲/ ۴۲۹ و هرو صحیح الجامع ۵۹۳۹ .

(۲) صحیح مسلم - (۱۱ / ۲۷۳) .

شه شه م: باوه ربوون به وهی که هه ساره کان کاریگه ریان

ههیه له روداوه کان و ژبانی خه لکدا جۆریکی تر له جۆره کانی شیرک :

له « زَيْدٍ » ی کورێ « خَالِدٍ » وه ده فهرمووی: پێغه مبه ر ﷺ نوێژی به یانی بۆمان کرد له « الْخُدَيْيَّةِ » - له سه ر زهویه ک - که شوینه واری بارانی شه وه ی پێوه بوو - جا کاتێک که ته و او بوو پرووی کرده خه لکه که و فهرمووی « أَتَدْرُونَ مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ » واته « ده زانن پهروه ردگار تان چی فهرموو؟ » وتیان: خواو پێغه مبه ره که ی زاناتر ن صلی الله علیه وسلم.

فهرمووی « قَالَ اللَّهُ أَصْبَحَ مِنْ عِبَادِي مُؤْمِنٌ بِي وَكَافِرٌ بِي فَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِرَحْمَةِ اللَّهِ وَبِرِزْقِ اللَّهِ وَبِفَضْلِ اللَّهِ فَهُوَ مُؤْمِنٌ بِي كَافِرٌ بِالْكَوْكَبِ وَأَمَّا مَنْ قَالَ مُطِرْنَا بِنَجْمٍ كَذَا فَهُوَ مُؤْمِنٌ بِالْكَوْكَبِ كَافِرٌ بِي ».

واته « خوا فهرمووی: له بهنده کانم هه بوو باوه رداریبوو بهمن ههشیان بوو کافر بوو به من. جا نهو که سه ی ووتی به فمزله و په جمه تی خوا بارانمان بۆ باری نهوا باوه رداره بهمن و کافره به هه ساره کان، چونکه کاریگه ری باران بارینی نه داوه ته پال تهستیره کان، به لکو باوه ری به کاریگه ری خودا هه بووه، به لام نهو که سه ی ووتی: بارانمان بۆ باری به وه ی فلان تهستیره و هه ساره وه، نهوا کافره به من و ئیمانی به تهستیره ههیه چونکه گاریگه ریبه که ی داوه ته پال تهستیره نهک خودا ».^(۱)

✽ وه فونه ی نه م جۆره شیرکانه:

پوو کاردن و باوه ربوونه به تهستیره کانی به خت و بورجه کان که له رۆژنامه و گۆفاره کاندایاوه ده کرێته وه. بۆیه هه ر کهس باوه ری به کاریگه ری تهستیره کانی به خت هه بی، نهوا موشریکه و شیرکی بۆ خوا داناوه.

(۱) رواه البحاری المطرفتح الباری ۳۳۳/۲ .

به لām گهر خویندنه وهی بۆ نهو بابه تانه بۆ دلخۆشی و دلدانه وهی بی، نهوا
یاخی بووه و تاوان بارده بی، چونکه دروست نییه کات به سه ربردن
به خویندنه وهی بابه تی شیرک، سه ره رای نه وهش پیی ده چی شهیتان باوه ربوون به
کاریگهری نه ستیره کان بخته دهرونیه وه بیتته ریتچکه یهک به ره و شیرک .

حه وته م: باوه ربوون به بوونی سودوقازانج له هه ندی شتدا له کاتیگدا خودا نه یکردوه به نه سباب و هوکاری نه وه

:یه کیتی تره له جۆره کانی هاوبهش په رستی:

وه کو نه وهی زۆر کهس باوه رپان به نوشته و دوعای شیرک ههیه، وه جۆره ها
شتی تری وه کو موورو یان هیلکه شهیتانۆکه یان نه لقه و بازنی کانتزایی که به
بروای خۆیان قازانج و سودیکیان لی وه ده ست کهوئ، جا به کارهیتان و
هه لواسینی نه م شتانه هه ریکه بۆ به چی به کار دین و چۆن به کاری دین، به پیی
دیاری، کردن و ناماژهی ساحرو فالچیه کهیه.

بۆیه بۆ نه و مه به ستانه له ملی ده کهن، یان له ملی مندالی ده کهن،
به گو مانی خۆیان بۆ نه وهی له چاوپرسی بیپاریزی، یان ده بییچن له خۆیان، یان
به سه یاره و ماله کاند هه لی ده واسن، یان چه نده ها جۆر نه لقه له ده ست ده کهن و
باوه رپان وایه ری له هاتنی به لا ده گری و نایهیلی .

وه هه یچ گو مانی تیدانیه نه م کارانه پیچه وانه ی پشت به ستنه به خوا و ترس و
دلهره و کی زیاتر هه یچ بۆ نینسان به ره م ناهیتی، نه م کارانهش چاره سه رکردنه
به ریتگای هه رام .

وه نه م نوشته و دوعایانه ی که هه لده واسرین له زۆربه یاندا شیرکی ناشکراو
هانا بردنی تیا به بۆ جنۆکه شهیتانه کان، یان نه خشه و نیشانه ی نادیا ری
تیا به، یا نو سراویک که سه ری لی ده رنا کهوئ و درک به مانا و مه به سه ته که ی نا کری

وه هندی لهو جادووگهرو دهست برانه له ناو نهو نوشتهو دوعایانهدا
 نایه‌ته‌کانی قورن‌ان دهنوسنو له‌گه‌ل نوسراوی تری شیرکیدا تی‌که‌ل و پیکه‌لی
 ده‌که‌ن به‌یه‌کدا. وه هندی کی تریان نایه‌ته‌کانی قورن‌ان به‌شتی پیس دهنوسن
 یان به‌خوینی بینوژی نافرته دهنوسن.

جا هه‌ل‌واسین وله‌مل کردنی هه‌موو نه‌وانه‌ی که باسکران جه‌رامن .

به‌ل‌گه‌ش پی‌غه‌مبه‌ره‌علیه‌^{سَلَامُ} دفرمووی :

« مَنْ عَلَّقَ كَمِيمَةً فَقَدْ أَشْرَكَ » .

واته « هه‌رکه‌سێک شتیکی هه‌ل‌واسی به‌خویدا بو نه‌وه‌ی قازانجیکی بو دابین بکات و
 زه‌ره‌رو زیانیکی له‌ کو‌ل بکاته‌وه، نه‌وا شیریکی بو‌خوا‌ی داناوه »^(۱)

وه نه‌وه‌که‌سه‌ی که نه‌م کاره ده‌کات، نه‌گه‌ر باوه‌ری وابی که نه‌م شتانه‌خو‌یان
 بو‌خو‌یان زه‌ره‌رو زیانو سودو‌قازانج ده‌گه‌یه‌نن به‌بی ویستی خودا، نه‌وه
 موشریکه‌و کاره‌که‌شی شیرکی گه‌وره‌یه .

به‌لام نه‌گه‌ر باوه‌ری وابی که نه‌م شتانه‌خودا کردویه‌تی به‌ نه‌سبابی سودو
 زیان، له‌ کاتی‌کدا خودا نه‌یانی کردوه به‌نه‌سبابی نه‌وه، نه‌وا شه‌ریکی بو‌خوا
 داناوه و کاره‌که‌ی شیرکی بچوکه . ئانه‌مه‌یان ده‌چیتته‌باسی (شرك‌الاسباب).

(۱) احمد/۴۵۶، وه‌وفی السلسله‌الص‌حیحه‌رقم ۴۵۲ .

هه‌ر شتی‌که‌ هه‌ل‌واسریت یان له‌مل بکری‌ چاوه‌پیتی سودو قازانجی لی بکری‌ نه‌وا پیتی نه‌ویژری‌ شه‌.

غمیری خوا مه به ست بوون له عبادت دا

له مهرجه کانی قبول بوونی کرده وی چاک نه ویه دووربی له ریاو روپامای کردنو، په یوه ست بی به سوننه ته وه .

جا نه وکسه ی هله ده ستی به کردنی عبادت و پرستنیک بونه و ی خه لکی بیبینی، نه وه موشریکه به شیرکی بچوک، وه کرده وه که شی به تال د بیتسه و دو سودی، لی و درناگری. وه کو که سیک نویتز بکات بونه و ی خه لک بیبینن.

﴿إِنَّ الْمُتَّقِينَ يُخَدِّعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِيعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كَسَالَىٰ يُرَآءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا﴾ النساء: ١٤٢

واته: «دووروه کان به خه یالی خوښان ده یانموی فیل له خوا بکمن که تنهابه زمان ئیمانیا ن هیناوه، به لام خودا ئه وان ته فره دده او به ئاسانی فرو فیله کانیا ن پوچم ده کاتمه، نه م مونا فیکانه هرکات هه لسن بۆ نویتز به تمه لئو تمه زه لئو یه وه راست ده بنه ورو، نویتزیش ده کمن بۆ ئه و ی خه لکی بیان بینن، وه یادی خوداش ناکمن مه گمر که مینک نه بی»

به هه مان شیوه نه گمر کرده ویه کی چاکی کرد بونه و ی باسه که ی بگاته خه لکی و له ناو خه لکدا باس بکری و ناوبانگی پی دریکا، نه وا به دنیایه وه که وتوته ناو شیرکه وه دو چاری هاو به ش پرستی بووه، وه هه ره شه ی توندو به نیشیش کراوه له و که سه ی نه م کاره بکات .

هه روه کو «عبدالله» ی کوری «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیریتسه وه که فهرمو ویه تی:

« مَنْ سَمِعَ سَمِعَ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ رَأَىٰ رَأَىٰ اللَّهُ بِهِ ».

واته «همرکەس کردەوهی خوێ ئاشکرا بکات بۆ روپامای کردن، ئەوا خودا لە پۆژی قیامەتدا شەرمەزار و سوکی دەکات، وەهمرکەس کردەوهکانی خوێ ئاشکرا بکات بۆ ئەوهی ئەوا خەڵکدا پێی بەرزبێتەوه، ئەوا خۆی گموره لە پۆژی قیامەتدا نەهێنێهکانی نیودلی ئاشکرا دەکات»^(۱)

و هەرکەس عیبادهت و پەرستنیەک و ئەنجام بدات و مەبەستی پێی خوداو خەڵکی بێ، ئەوا کردەوهکە بەتەڵ دەبێ و بەهە دەردەپوا و لێی وەرناگیری .

هەرودەکو لە «حدیث» هە قودسی یە کەدا هاتووه:

«أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءَ عَنِ الشُّرْكِ مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ فِيهِ مَعِيَ غَيْرِي تَرَكْتُهُ وَشِرْكُهُ». واته «خودای گموره دەفرموی: من دەوڵەمەندترم لەوهی کە کەس بکری بەشەریک و هاوبەشم لە عیبادهت و پەرستن دا، جا هەرکەس عیبادهت و کرداریک بکات و لەمەبەست و نیەتەکە دا کەسیکی تر بکاته شەریکم، ئەوا وازی لێ دێنم لە خوێ و هاوتاکە». ^(۲)

❦ و هەر کەس کرداریکی کردو عیبادهتیکی ئەنجام دا، سەرەتا نیەت و مەبەستەکە بۆ خوا بوو، بەلام پاشان رپای تی کەوت و توشی بوو، ئەگەر پێی ناخۆش بوو، و دەهولێ دا نەیهیلتی، ئەوا کردەوهکە تەواوو قبوڵە.

بەلام ئەگەر دلی پێی خۆش بوو، وەحەزی پێی کرد، ئەوا قسە زۆربەیی زانایان لەسەر ئەوهن کە کردەوهکە بەتالە .

(۱) رواد مسلم ۴/ ۲۲۸.

(۲) رواد مسلم رقمه ۲۹۸۵.

رهش بینی و به شوم زانینی شته‌کان

«الطيرة» بریتیه له‌رهش بینی کردن و به‌خراب و نه‌گبته ته‌ماشاکردنی هه‌ندی شت .

خوای په‌روه‌ردگار ده‌فرمووی :

﴿ فَإِذَا جَاءَتْهُمْ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هَذِهِ وَإِنْ تُصِيبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسَىٰ وَمَنْ مَعَهُ ۚ أَلَا إِنَّمَا طَّيَّرَهُمْ عِنْدَ اللَّهِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ ﴿١٣١﴾ الأعراف: ١٣١

واته: «خوای گه‌وره باسی دارو ده‌ستهی (فیرعون) ده‌کات و ده‌فرمووی:

هه‌رکاتی خوش‌گوزهرانی و نیعمه‌ت و چاکه‌یان بۆهاتبا له باتی شوکرانه
به‌ئیری ده‌یان ووت: ئه‌مه له‌به‌ر شان و شکۆی خۆمانه. وه‌ه‌گه‌ر دووچاری
قات و قهری و به‌لار موسیبه‌تیک هاتبان له (موسی) و شوین که‌وتوانی
ره‌شبین ده‌بوون و ده‌یان گووت: ئه‌مه له‌شومی (موسی) و داروده‌سته‌که‌ی
یه‌تی و نه‌گبه‌تی ئه‌وانه ئه‌مه‌ش دووچاری بووینه، جا دواى ئه‌وه خودا
ده‌فرمووی :

هۆشیاربێ ئه‌وه‌ی له‌ قازانج‌وزیان بێ هه‌ر به‌ به‌ریاری خودایه، نه‌ک له‌به‌ر
شومی «موسی» و ئه‌وانه‌ی له‌گه‌ڵی بوون، به‌لام زۆربه‌یان ئه‌م بیرو باوه‌ره
پاسته‌نازانن بۆیه ئاوا ره‌ش بینن» .

* کاتی خۆی (عه‌ره‌ب)، یه‌کیکیان نه‌گه‌ر ویستبای سه‌فه‌رتیک بکات یان
هه‌رکارێکی تر نه‌نجامده‌ت، ده‌هات بالنده‌یه‌کی ده‌گرت و هه‌ڵی ده‌دا، جا نه‌گه‌ر
بالنده‌که به‌لای راست به‌فریایه‌ گه‌شبین ده‌بوون و کاره‌که‌یان جی به‌جی ده‌کردو

سه فہرہ کہ میان دہ کرد. بہ لّام نہ گہر بالّندہ کہ بہ لای چہ پدا بفریایہ رہش بین دہوون و لہ کارہ کہ میان پاش گہزدہ بونہوہ و نہ میان دہ کرد .

وہ پیغہ مبہر ﷺ حوکی نہم کارہی بۆمان پروون کردو تہوہ و دہ فہرمووی :
 « الطَّيْرَةُ شَرُّكَ » واتہ « رہش بینی لہ ہمرکارو فہرمانیکدا بی، تہوا شیرک و ہاوبہش دانانہ بۆخوا »^(۱)

وہ تہوہی دہ چی تہ ژیر نہم باس و بیروباوہرہ حہرامہوہ کہ (تہو حید) نابوت دہ کات: تہ مانہن:- رہش بینی لہ مانگہ کاند، وہ کو وازہیتان لہ ژن ہیتان و ژن مارہ کردن لہ مانگی (صفر) دا . وہ رہش بینی لہ پوژہ کاند، وہ کو باوہرہوون بہوہی چوارشہ مہی کو تایی ہہموو مانگیٹک پوژی بہ لّاو نہ گبہ تیہ، وہ رہش بینی لہ ژمارہ دا وہ کو بہ خراب تہ ماشا کردنی ژمارہ (۱۳) . وہیان رہش بینن بوون لہ (ناو) دا، وہیان رہش بینی کردن بہرامبہر ہہندی کہسی خاوەن عہیب، وہ کو کہسیٹک دہروات بۆ تہوہی دوکانہ کہی بکاتہوہ و لہ ریگا کہسیٹکی کویر دہبینی و دہ گہریتہوہ و لہ چونہ کہی رہش بین دہبی .

جا تہ مانہ ہہمووی حہرامہو شہریک و ہاوبہش دانانہ بۆ خوا .

وہ پیغہ مبہر ﷺ خوی بہ دوور گرتوہ لہو کہسانہی بہم کارہ ہہلدہسن، ہہروہ کو «عمران»ی کویری «حصین» لہ پیغہ مبہرہوہ ﷺ دہی گہریتہوہ کہ فہرموویہ تی:

« لَيْسَ مِنَّا مَنْ تَطَيَّرَ لَهُ ، أَوْ تُطَيِّرَ لَهُ أَوْ تُكْهِّنَ ، أَوْ تُكْهِّنَ لَهُ أَوْ سَحَرَ ، أَوْ سَحَرَ لَهُ » .

(۱) رواد الامام احمد ۳۸۹/۱ و هو في صحيح الجامع ۳۹۵۵

واته « له ئيمه نى يه ئموكسهى بالئنده ههلبيدات يان بوى ههلبندن وه له
ئيمه نهيه ئموكسهى فالبگريتموه يان بوى بگرنهوه ،يان جادوو بكات يان
جادووى بوبكرى»^(۱).

« وههر كهس رهشبينهك كهوتنه دليهوه بهرامبهر ٨- تيك، شهوا كه
فارهتهكهى نهوهيه كه لهم (حديث) ههاتوه:

«عبداللله»ى كورپى «عمر» له پينغه مبهروه وه عليه السلام دهگيريتتهوه كه
فهرمويهتى:

« مَنْ رَدَّتْهُ الطَّيْرَةُ مِنْ حَاجَةٍ فَقَدْ أَشْرَكَ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا كَفَّارَةُ
ذَلِكَ؟ قَالَ: أَنْ يَقُولَ أَحَدُهُمُ اللَّهُمَّ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ، وَلَا طَيْرَ إِلَّا طَيْرُكَ،
وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ».

واته « ههر كهسيك لهكارىكى خوى واز بهيئنى بهموى رهش بينى يهوه،
شهوا شهريك وهابهبشى بو خوا داناوه. وتيان كهفارهتى نهوچى يه نهى
پينغه مبهرى خوا عليه السلام ؟

فهرموى، ئهم دوعايه:-

((خوايه هيچ خير وچاكهيك نى يه توشمان بى تهنها ئمو خير وچاكهيه نهبى
كه تو دهتموى ، وههيچ زهروزيانيك نى يه كهپى مان لى بگرى تهنها نهوه
نهبى كهتو دهتموى ، وههيچ پهراوىكى شياو بهپهستن نيه تهنها تو نهبى
«(۲)» .

رهش بينى شتيكى دهرونى يهوه له دلدئا كهمو زياد دهكات، باشتريو
گرينگزين چارهسهر پشت بهستنه بهخواى پهروهردگار .

«عبداللله»ى كورپى «مسعود» دهفهرموى :-

(۱) رواه الطبراني في المعجم ۱۸/۱۶۲ الطر صحيح احامع ۵۴۳

(۲) رواه الامام احمد ۲۲۰/۲ السلسه الصحيحه ۱۰۶۵ [ههنا حديث فيه ضعف].

« وَمَا مِنَّا إِلَّا وَلَكِنَّ اللَّهَ يُذْهِبُهُ بِالتَّوَكُّلِ ».

واته « هیچ کس نهبو له ئیمه ئیلا کهم تا زۆر شتیك لهوه لهدلی دا دروست ده‌بوو به‌لام خوای گه‌وره نه‌یده‌ه‌شت ولای ده‌برد به به‌پشت به‌ستن به خوا »^(۱)

سویند خواردن به غهیری خودا

خوای په‌روه‌ردگار خۆی بۆخۆی سویند ده‌خوات به هر شتیك له مه‌خلوقات و دروست‌کراوه‌کانی خۆی که بیهوی، به‌لام بۆ مخلوقات دروست نی یه سویند بۆن به غهیری خودا.

وهیه‌کێك لهو تاواتانه‌ی که زمانی خه‌لکیکی زۆر له‌سه‌ری راهاتووه و به زمانیاندا‌ی، سویند خواردنه به غهیری خودا .

سویند‌خواردن خۆی بۆ خۆی جوړیکه له به گه‌وره‌گرتن و شکۆمه‌ندی بۆ نه‌و که‌سه‌ی که سویندی پێ ده‌خوری، بۆیه نه‌و شکۆمه‌ندی و گه‌وره‌یه‌ش شایسته و شیاوی هیچ که‌س نییه ته‌نها (الله) نه‌بی .

«عبدالله»ی کوری «عمر» له پیغه‌مبه‌ره‌وه صلی الله علیه و آله ده‌یگێڕێته‌وه که

فرموده‌تی:

« أَلَا إِنَّ اللَّهَ يَنْهَاكُمْ أَنْ تُخَلِفُوا آبَائَكُمْ مَنْ كَانَ خَالِفًا فَلْيُخَلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْنُتْ ».

(۱) رواه ابوداود ۳۹۱۰ و هو في السلسلة الصحيحة 430.

واته «وریابن خوی پمروه دگار حرامی کردوه له سمرتان که سویند به باوک ویا پیرانتان بخون، جا هر یه که له ئیوه سویندی خوارد بابه خودا سویند بخوات یا خود بی دهنگ بی»^(۱).

«عبداللهی کوری عمر» له پیغه مبهروه و عیسی دهیگیتیهوه که فەرموو یه تی:

« مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ أَشْرَكَ ».

واته « هر کس به غهیری خوا سویندی خوارد ئهوا هاوبهشی بو خواداناوه »^(۲).
وه ده فەرمووی:

« مَنْ حَلَفَ بِالْأَمَانَةِ فَلَيْسَ مِنَّا ».

واته « هر کس سویند به ئهمانهت بخوات، ئهوا له ئیمه نی یه »^(۳)

که وایوو: دروست نی یه سویند خواردن نه به که عبه، وه نه به ئهمانهت، وه نه به شهرف، وه نه به بهر که تی فلان، وه نه به ژیا نی فلان، وه نه به گه وری پیغه مبهرو پیاوچاکان، وه نه به دایک و باوک، وه نه به سهری منداڵ و نه ولاد، هه مو ئه مانه حه رامن .

وه هه ر کهس سویندی کی خوارد به یه کی که له مانه و تی که وت، ئهوا که فاره ته که ی نه و یه بلی: « لا إله إلا الله ».

ههروه کو له (حدیث) ی (صحیح) داها توه:

« مَنْ حَلَفَ فَقَالَ فِي حَلْفِهِ وَاللَّاتِ وَالْعُزَّى فَلْيُقْلُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ».

واته « هر کهس سویندی کی خواردو له سوینده کهیدا وتی به (لات) و (عوزا). با پەشیمان بیهتهوه و بلی « لا إله إلا الله »^(۱).

(۱) البخاري انظر الفتحة ۵۳۰/۱۱.

(۲) رواه الامام احمد ۱۲۵/۲ النظر صحيح الجامع ۶۲۰۴

(۳) رواه ابو داود ۳۲۵۳ وهو في السلسلة الصحيحة رقمه ۹۴

ههروهه ها له وینهی نهم باسه کۆمهڵێک ووتەو گوشتاری شیرکی و حەرام هەیه
 کە بەزاری هەندی له موسلماناندا دی ، لهوانه : (پەناده‌گرم به‌خواو به‌تۆ،
 پشتم نه‌ستوره به‌خواو به‌تۆ ، نه‌مه له خواو له تۆوه‌وه بوو ، که‌سم نی یه
 ته‌نها خوا و تۆ نه‌بی، خوام هەیه له تاسمان و تۆش له زه‌وی، ته‌گەر خواو فلان
 که‌س نه‌بوايه ، بی ئیمان یم ته‌گەر وانەبی، (خەریکه‌ ئیمانم نامیڤی) ، تۆ سالی
 نانومیڤدی و نه‌گه‌تی (هه‌روهه ها هەر وشه‌یه‌ک جینی و قسه‌ی خراپی تیابی
 به‌رامبه‌ر کات و زه‌مانه وه‌کو ده‌وتری نه‌مه زه‌مانیکی خراپه ، نهم سه‌عاته
 نه‌گه‌تی بوو، پووی زه‌مانه ره‌ش، نه‌مانه هه‌مووی حه‌رامن چونکه جینی‌ودان
 به زه‌مانه ده‌گه‌رێته‌وه بۆ خوا که زه‌مانه‌ی دروست کردوه) .

وه هەر ناویک «عبد» ی تیابی بۆ غه‌یری خوا حه‌رامه وه‌کو «عبدالمسیح،
 عبدالنبي ، عبدالحسين » .

هه‌روهه ها لهو زاراوه ده‌سته‌واژه ده‌رپرێناوه‌ی که پێچه‌وانه‌ی (ته‌وحید)ه
 هه‌لوه‌شێته‌وه‌یه‌تی و حه‌رامن له‌وانه :- ئیشتراکیه‌تی ئیسلام ، دیموکراتی
 ئیسلامی، ویستی گه‌ل له ویستی خواوه‌یه، دین بۆ خواو ئیشتمانیش بۆ
 کۆمه‌لگا، به‌ناوی گه‌له‌وه، به‌ ناوی شۆڕشه‌وه .

وه هه‌روهه ها له زاراوه ده‌رپرێنه حه‌رامه‌کانه به‌کار هێنانی وشه‌ی (ملك
 الملوك) وه نه‌وه‌ی نه‌و مانایه به‌ه خشی وه‌کو (قاضي القضاة) که بۆ مرۆڤ
 به‌کاربرێ .

هه‌روهه ها به‌کار هێنانی ووشه‌ی «سید» و هاوماناکانی که به‌کارده‌برێ بۆ
 که‌سانی (منافق و کافر) ئیتر جیاوازی نی یه نه‌و وشه‌ی (سید)ه به‌عه‌ره‌بی

بگوتري (وهكو دهوترى سيد فلان) يا به زمانىكى تر بوتري (وهكو دهوترى گه وروم).

ههروهه به كارهيئنانى ووشه (نه گهر) حه رامه، كاتيك ماناي ناره زايى و په شيمانى و خفەت و مهراق ببه خشى (وهكو دهوترى نه گهر نه وروم بكر دايه نساواده بوو، نه گهر نه رويشتايه نه ده مرد). نهم قسه به ده رگايه كه بوشه يتان و ليوه ي گوزه رده كاته نيؤ دل .

ههروهه ووتنى « اللهم اغفر لي إن شئت » خوايه لسم خوش به نه گهر بهتوى .

دانيشتن له گهل دووړه ووهكان يان خرابه كاران و هوگرېوون بياوه نه وه

زوريك لهو كه سانه ي كه نيمان و باوه ر له دلياندا جيگير نه بووه، پرو له كزرو دانيشتگاي تاوان باران و خراب كاران ده كهن، بهلكو زورجار له گهل هه ندئ كه سى وا داده نيشن كه قسه ي ناشيرين به ديسنى خوا ده كهن و په خنه له شهريعه تى خوا ده گرن و گالته به دين و شويتن كه وتوانى دين ده كهن. جا گومانى تيدا نى يه دانيشتن له گهل نهم جوړه كه سانه حه رامه و عه قيدو بيو باوه ر له كه دار ده كات و ده پيو كيئته وه .

خواي گه ووه ده فهرمووى :

﴿وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ ۚ وَإِمَّا يُنسِئَنَّ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرِى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ﴾ ﴿١٨﴾ الأنعام: ٦٨

واته «همركات ئمو موشيرك و خراپه كارانهت دى خمرىكن له باره ئايهت و دىنى خواوه خراپ ده دوتن و گالته نه كمن، ئموا تو پرويان لى وەرچهرخینه و به جيان بهیله، تاقسه كه يان نه گۆرن و وزدينن له خراپ ووتن. جا نه گهر شهيتان ئهم ئاموژگاريى له بىرت برده ووه له گه ليان دانىشتى، ئموا همركات و بىرت هاتمه نابى له گه ل ئمو خه لكه ستم كاره دابنىشى».

له بهر نه وه له م حالته دا دروست نى يه دانىشن له گه ليان همر چهنده زور نزيك بن له پرووى خزميهتى يهو تيكه لى يه كتر بن له پرووى خيزانيه وه، وه زمان پاراوو شيرين بن. ته نها بو كه سانك دروسته له گه ليان دانىشى كه بيه وى قسه ي خيزيان بو بكات، يان بهر په رچى قسه به تاله كانيان بداته وه، يان نكو ليان لى بكات و ده مكوتيان بكات، به لام پازى بوون و بى دهنگى له شوينه دروست نى يه .

خوای پهروه ردگار ده فرمووی :-

﴿ فَإِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ لَا يَرْضَىٰ عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴾ (١١) التوبة:

٩٦

واته « خو نه گهر ئيه ليان پازى بن، ئموا به دنيایمه خودا له خه لکانى تاوانبار پازى نابى ».

په له کړدن له نویژدا

گډه وړه ترین تاوانی دزی بریتیه له دزی کړدن له نویژدا، همدو کو پیغه مبر ﷺ ده فرمووی :

« إِنَّ أَسْوَأَ النَّاسِ سَرِقَةً الَّذِي يَسْرِقُ صَلَاتَهُ » قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ يَسْرِقُهَا؟ قَالَ « لَا يَتِمُّ رُكُوعُهَا وَلَا سُجُودُهَا ».

واته « خراپترینی خه لکاني دز نو کسه یه که دزی له نویژه کمی بکات ». و تیان: نهی پیغه مبري خوا ﷺ چوڼ دزی له نویژ ده کړی؟ فرمووی: « دزی کړدنه که بموه ده بی رکوع و سوجه کانی به تمواری نابات و په لده کات »^(۱)

جا نویژ کړدن به په له و نه پاراستنی هیمنی تیداو جیگیر نه بونی پشت له (رکوع و سوجه) داو ریک نه بونه وی پشت له دواي هه ستانه وه له (رکوع و سوجه) داو دانه نشتن له نیوان همدو و سوجه که دا، همدو نه مانه نه و همدو ناته وایانه ن که زور دیارو بهر چاون له ناو زوری نویژ خوینانداو، مزگه و تیک نی یه غونه ی نه م جوړه نویژ خوینانه ی تیدا نه بی.

وه هیمنی و له سهر خوایی روکن و پایه یه که له پایه کانی نویژ، به بی نه م پایه یه نویژ دانا مه زری و هرنه اگیری و جی هیچ ناگری، همدو بویه نه م کاره زور ترسناکه وه کو پیغه مبري ﷺ ده فرمووی:-

« لَا تُجْزَى صَلَاةُ الرَّجُلِ حَتَّى يُقِيمَ ظَهْرَهُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ ».

(۱) رواه الامام احمد ۳۱۰/۵، وهو في صحيح الجامع ۹۹۷

واته « نوښږى هيچ كسليك دانامهزى و تهاو نابى و جىي هيچ ناگرى،
تاوه كو پشتى ريك نه كاتمه له ركوع وسوجه دا». (۱)

گومانى تيدا نى يه كه هم كاره كاريكى خراب و قيزه ونه و همركه س بيكات
شياوى نهويه رپى لى بگرييت و لهو كاره قهده غه بگرييت و بترسيترى كه
كاريكى خرابى كردوه .

له (أبو عبد الله الأشعري) هوه ده فهرمووى : پيغه مبه رعليه عليه السلام نوښږى
جه ماعه تى له گهل هاو له كانى كرد و پاشان له گهل كومه ليك دانيسش، پياويك
هاته ژوره وه نوښږى دابه ست، جا له نوښږه كهيدا ركوع و سوجه دى دهر د و دكو
دهنوك بدات له زهوى، پيغه مبه رعليه عليه السلام فهرمووى :-

« تَرَوْنَ هَذَا لَوْ مَاتَ عَلَى هَذَا مَاتَ عَلَى غَيْرِ مِلَّةِ مُحَمَّدٍ ، يَنْقُضُ صَلَاتَهُ
كَمَا يَنْقُضُ الْغَرَابُ الدَّمَ ، إِنَّمَا مِثْلُ الَّذِي يُصَلِّي وَلَا يَرْكَعُ وَيَنْقُضُ فِي سُجُودِهِ
كَالْجَائِعِ لَا يَأْكُلُ إِلَّا ثَمْرَةً أَوْ ثَمَرَتَيْنِ ، مَاذَا يُغْنِيَانِ عَنْهُ » .

واته « تائمه نهيينن ؟ همركه س بمري له سمر تمو حاله، تموا له سمر غه يري
دينى (محمد) مردوه، له نوښږه كهيدا دهنوك ددهات وه كو قه له ريش دهنوك له
خوين ددهات، جا نمودهى تمو كه سى پشت ده چميينى له ركوع و دهنوك ددها
له زهوى له سوجه كاندا، وه كو كسيكى برسى وايه كه تنهها خورمايهك يان
دوخورما بخوات و هه لسيتموه، كه بهوه هيچ سودمهنه نابى» (۲).

وله (زيدى كورپى (وهب) هوه ده فهرمووى :- (حذيفه) پياويكى بينى ركوع
و سوجه دى به تهاوى نه دهر د، (حذيفه) فهرمووى :

« وَلَوْ مِتَّ وَهَذِهِ صَلَاتُكَ مِتَّ عَلَى غَيْرِ الْفِطْرَةِ الَّتِي فُطِرَ عَلَيْهَا مُحَمَّدٌ
صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » .

(۱) رواه ابو داود ۵۳۳/۱، وهوى صحيح اجماع ۷۲۲۴.

(۲) رواه ابن خزيمة في صحيحه ۳۳۲/۱ وانظر صفة صلاة النبي للألباني ۱۳۱.

واته «نویژت نه کرد، وه ته گمر بهم کاره وه بمری، ئهوا له سهر غهیری ئهو فیتزه و دینه ده مری که خوا (محمد) له سهری داناوه»^(۱).

وه هه رکهس نویژه کهی به په له کرد و هیمنی تیدا نه پاراست کاتی که نه مهی زانو، پتویسته له سهری نویژه کهی دووباره بکاته وه، مسادام کاتی نویژه کهی مابی، وه نهوش که رۆیشتوو وه رابردوو پتویسته تهویه بکات و په شیمان بیته وه، بویه پتویست ناکات نویژه کهی رابردوو بگپێته وه.

به لگهش نه وهیه که پیغه مبه ره ﷺ فرمووی:

« اَرْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ ». واته « برۆ نویژه کهت بکهره و چونکه تۆ نویژت

نه کرد»^(۲).

کاری بێ هوده و جوڵهی زۆر له نویژدا

ئهم به لایهش زۆری که له نویژ خوێنان لێی ده رباز نابن، له بهر نه وهی ئهو فرمانهی خویان به جی نه هیناوه که ده فرمووی:-

﴿ وَقَوْمُوا لِلَّهِ قَتْنَتَيْنِ ﴾ (۲۳۸) البقرة: ۲۳۸ واته « ههستن نویژ بکهن بۆ

خوا به ترس و هیمنی یهوه ».

وه نهو فرمانیشتهی خودا تینه گه یشتون که ده فرمووی :-

﴿ قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴾ (۱) الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ (۲) المؤمنون: ۱- ۲

واته «به راستی خه لکانی خاوهن ئیمان و باوهی سهرفراز و پرزگاریون، ئهو کهسانی که له نویژه کانیاندا خشوعیان ههیه و به دل ناگیان له

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۲/ ۲۷۴.

(۲) سنن أبي داود - (۳ / ۲۵).

نویژه کانیانو به لاشهش لسمر خو به هیمنیه نویتز ده کهن و جموجوئی و
حمده کمتی بی هۆ ناکمن له نویژه کانیاندا».

وه کاتیك پرسیارکرا له پیغه مبر عليه السلام سهبارت بهرین کردنه وه و پاکردنه وی
شوینی سوجه له کاتی سوجه بردندا که دروسته یان نا ؟

نمایش فرموی:

« لَا تَمْسَحْ وَأَنْتَ تَصَلِّي فَإِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَأَعْلًا فَوَاحِدَةً تَسْوِيَةَ الْحَصَى ».

واته « نه که ی شوینی سوجهت رین بخی له کاتیك دا له ناو نویژدا بوی .
به لام گهر همر ناچار بوی یه جار دهستی پیدابهینه»^(۱).

وه زانیان (بهرحمت بن) باسی نهو دیان کردوه که جموجوئی زۆ و یه که له
دوای یه که، نه گهر پیویست و ناچار ی نه بی نویژ به تال ده کاته وه. نه گهر حالی نه
که سه وابی، نه ی نه بی حالی نهو که سانه چون بی که له بهر دهستی خودا دا
راوه ستاون و جموجوئی بی هوده ده کهن و یه کیک سهیری سهعاته که ی ده کات و
نهو ی تر جله که ی رین ده خات، یان په نجه به لوتی ده کات، وه چاره کانی بو لای
پاست و چهپ دا ده سورینی و سهیری ناسمان ده کات، دیاره ناترسی لهو ی
چاره کانی کویر بی و شهیتان له نویژه که ی بدزی بهم کاره .

(۱) رواه أبو داود ۵۸۱/۱ و هو فی صحیح الخامع ۷۴۵۲.

پیش که وتنی ئیمام له نویژدا به نه نقه ست

په له کردن یه کیکه له ره فتارو سروشتی مروژ .

﴿وَكَانَ الْإِنْسَانُ عَجُولًا﴾ ﴿١١﴾ الإسراء: ١١. واته « مروژ هه میسه
په له کارو هه له شهیه ».

وه پیغه مبهه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده فهر موی :

« الثَّانِي مِنَ اللَّهِ وَالْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ ».

واته « نهرم و نیانی و له سهر خوی له خوداوهیه، وه هه ئیه هه ئپو په له کردن
له شهیتانهوهیه ».^(١)

شهوی که زور تیبینی ده کری له نویژی جه ماعه تدا له لای راست و چه په وه
نویژ خوی نیکی زور ده بینری پیش ئیمام ده که ون، به تاییه ت له رکوع و سوجدده
بردندا، وه له ((الله اکبر)) هکاندا به گشتی، وه ته نانه ت له کاتی سه لام دانه وه ش
دا .

ئه م کاره هه رچه نده له ناو خه لکدا گرنگی پی نادری، به ئام هه ره شهی توندی
ده باره ی هاتوه له پیغه مبهه وه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ :

« أَمَّا يَخْشَى الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوَّلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ
حِمَارٍ ».

واته: « ئایا ئهوکه سهی سهی له پیش سهی ئیمامه وه بهرز ده کاته وه
ناترسی خوی گهوره سهی بکات به سهی گوئی دریژ ».^(٢)

(١) رواه البيهقي في السنن الكبرى ١٠٤/١٠ وهو في السلسلة ١٧٩٥

(٢) رواه مسلم ٣٢٠/١

نویژ خوین پتویسته له سهری که به هیمنی و له سهر خوییه وه بیست به ره نوێژ،
جا نه مه ته گهر بۆ هاتنه که ی بی، نه ی نه بی بۆ نوێژه که چون بی .

وه هه ندی خه لکی تر مه سه له که یان وا لی تیکه ل و پیکه ل بووه، بۆ نه وه ی
پیش نیمام نه که ون که چی زۆر له نیمام دوا ده که ون و به جی ده مینن .

پتویسته بزانی که شه رعناسان (به ره حمه ت بن) بنه مایه کی جوانیان
باس کردوه و داناره بۆ نه وه ی نوێژ خوین نه پیش تمام بکه وی و نه له
نیمامیش جی بمینی، نه ویش نه وه یه: کاتی که نیمام «الله اکبر» ی ته واکرد
تینجا نوێژ خوین بچو لی، که وایو هه رکات نیمام له وشه ی (راء) ی «الله
اکبر» ته وایو تینجا دروسته بۆ نوێژ خوین بچو لی و هه ره که بکات. نه پیش
نه وه بکه وی نه دواش بکه وی. بۆیه به م شیوه یه کاره که پێک ده خری .

وه ها وه له کانی پیغه مبه ره ﷺ زۆر سوربوون له سهر نه وه ی که پیشی
پیغه مبه ره ﷺ نه که ون، گرنگیان به و کاره زۆر ده دا.

بۆ نه وه یه کیک له وان که (براء) ی کوری (عازب) ه ده فه رموی: سه حابه له
پشتی پیغه مبه ره وه نوێژیان ده کرد، کاتی که پیغه مبه ره ﷺ سهری له رکوع
به رز بکر دایه ته وه پرۆشتایه به ره و سو جده که س نه ده بینرا بچه میته وه به ره و
سو جده هه تا وه کو پیغه مبه ره ﷺ ناوچه وانی دانه نایه له سهر زه وی، پاشان
هه موی له دوا وه لار ده بونه وه و به ره و سو جده ده چه مینه وه .

وه کاتی که پیغه مبه ره ﷺ که وته ته مه نه وه و هه ره که و جموجو لی جوړیک له
خا و بونه وه ی تیکه وت، نوێژ خوینانی پشته وه ی نا گادار کرده وه فه رموی:
«أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي قَدْ بَدَلْتُ فَلَا تَسْبِقُونِي بِالرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ».

واته « ئه‌ی خه‌لکینه من کهوتومه‌ته ته‌مه‌نه‌وه قورس بووم، بۆیه وریابن له نوێژدا په‌لمه‌که‌ن و پێشم نه‌که‌ون له رکوع و سوجه بردندا». (۱)

وه پێویسته ئه‌وه‌که‌سه‌ی که نیمام و پێش نوێژه، کاتی‌ک که نوێژ ده‌کات و تنی (الله اکبر) ده‌کانی به‌گوێره‌ی سونه‌تی پێغه‌مبه‌ر بێ، به‌و شیوه‌یه‌ی که‌له (حدیث) که‌ی (أبو هريرة) دا هاته‌وه ده‌فه‌رمووی :

« كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرُكْعُ ثُمَّ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنَ الرُّكُوعِ ثُمَّ يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي سَاجِدًا ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْمَشْيِ بَعْدَ الْجُلُوسِ».

واته « پێغه‌مبه‌ر ﷺ هه‌رکات هه‌ستایه بۆ نوێژ، «الله اکبر» ی ده‌کرد کاتی‌ک نوێژی دابه‌ستایه، پاشان «الله اکبر» ده‌کرد کاتی‌ک رکوعی بێدایه، پاشان له رکوع به‌رز ده‌بویه‌وه ده‌یفه‌رموو: «سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ» وه کاتی‌ک ته‌واو راست ده‌بویه‌وه ده‌یفه‌رموو «رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ»، پاشان «الله اکبر» ی ده‌کرد کاتی‌ک دابه‌زایه بۆ سوجه، پاشان «الله اکبر» ی ده‌کرد کاتی‌ک سه‌ری به‌رز بکه‌ردایه‌ته‌وه، پاشان «الله اکبر» ی ده‌کرد کاتی‌ک سوجه‌ی بێدایه، پاشان «الله اکبر» ده‌کرد که سه‌ری به‌رز بکه‌ردایه، ئیجا ئه‌مه‌ی به‌رده‌وام ده‌کرد له هه‌موو نوێژه‌که‌ی دا تاره‌کو ته‌واو ده‌بوو. وه کاتی‌کیش له دوا‌ی دانێشتنی یه‌که‌م هه‌لباسایه‌ته‌وه «الله اکبر» ده‌کرد». (۲)

(۱) رواه البيهقي ۹۳/۲ وحسه في إرواء العليل ۲/ ۲۹۰

(۲) رواه البحاري رقم ۷۵۶ ط. المع

جا بۆيە ھەركات پېش نوپۇش «اللہ أكبر» ھەكانى كۆك تەبابوون لەگەل جۆلە و ھەرەكەكەى، وەنوپۇش خوينەكانيش بىو چۆنيەتيەى كە باسكراوہ جولانەوہ، نەوا كاروبارى نوپۇش جامەعەتەكەى رېك وپېك و باش دەبى.

ھاتنى كەسېك بۆمزگەوت كەسېر وپيازى خواردى، يان بۆنيكى ناخۇشى پېوہى

خوای گەورە دەفەرمووی :-

﴿يَبْنَىْ ءَادَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ الأعراف: ۳۱.

واتە « ئەى نەوہكانى ئادەم ھەركە دەچنە مزگەوت بۆنوپۇش، جل و بىەرگى پاك و خاوپن پېوشن».

لە «جائز» كورى «عبداللہ» ەوہ دەفەرمووی، پېغەمبەر ﷺ فەموویەتى:

« مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ قَالَ فَلْيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ ».

واتە « ھەركەس سېرو پيازى خوارد بالېمان دوركەوتتەوہ، يان فەرمووی: با لە مزگەوتمان دوركەوتتەوہ ولەمالەكەى خۆيدا بېيىتتەوہ »^(۱).

وہ لە رېوايەتەكەى «مسلم» داھاترد:

« مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ وَالْثُومَ وَالْكَرَّاثَ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَأْذَى مِمَّا يَتَأَذَى مِنْهُ بَنُو آدَمَ ».

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۳۳۹/۲

واته « همرکەس پیازو سیر و کەوهری خوارد با نزیکى مزگەوتمان نه کهوی، چونکه ملاتیکه توشی ئازار دەبن بمو شتانەى که مروڤ پی ئازارمەند دەبی»^(۱).

وه «عمر»ی کورپی «خطاب»وتاری دەخویند له رۆژی جومعهدا، لهناو وتاره کهیدا فەرمووی:

« تُمْ إِنَّكُمْ أَتَيْهَا النَّاسُ تَأْكُلُونَ شَجَرَتَيْنِ لَا أَرَاهُمَا إِلَّا خَيْشَتَيْنِ هَذَا الْبَصَلُ وَالثُّومُ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِذَا وَجَدَ رِجْلَهُمَا مِنَ الرَّجُلِ فِي الْمَسْجِدِ أَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ إِلَى الْبَقِيعِ فَمَنْ أَكَلَهُمَا فَلْيَمِثْهُمَا طَبْخًا».

واته « ئەى خەلکینه ئیوه ئەم دوو پرووه که دەخۆن و من به پیسیان دەبینم: که ئەویش سیرو پیازە، دلنیا بن پیغەمبەرم ﷺ دەبینی هەمکات له مزگەوتدا بۆنی ئەو دوانەى له هەر پیاویک بکرایه ، ئەوا فەرمانی پی دەکرد که دەرپچی له مزگەوت و دورکەوتەوه بمره و به قیغ، جا هەر کەس سیرو پیازی خوارد با جوان له چیشتا سوری بکاتەوه و بۆنه کهى بمرینی»^(۲).

وه ئەوهی په یوه ندى بهم باسه وه ههیه: ئەو کەسانەش دەگریته وه که راستەوخۆ له دواى ئیش کردن دەچنه مزگەوتەوه به بۆنی ناخۆشى عەرەقى بن بال و گۆرەبیه کانیان .

له رەش خراپ تر جگەرە خۆرەکانن، نهوانەى که جگەرەى حەرام دەکیشن و پاشان دەچنه مزگەوتەکانە و دە ئازاری بەندەکانی خوا دەدەن له ملانکە و نوێژ خوێنان.

(۱)رواه مسلم رواد ۳۹۵/۱

(۲)رواه مسلم ۳۹۶/۱

زینا کردن

یہ کینک لہ مہ بہ ستو ناما نجہ کانی شہریعتی نیسلام پاراستنی ناموس و
وہ چہو نہ سہ بی خہ لکی یہ، بڑیہ زینای حہرام کردوہ .
خوای پەرہ ردگار دہ فہرمووی :-

﴿ وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْفَ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا ﴾ (الإسراء: ۳۲)

واتہ « وریابن بہ ہیچ شیوہ یہک توخنی زینا نہ کەون، چونکہ بہ راستی زینا و
داوێن پیسی تاوان و کردوہ یہکی زۆر خراپہ و ڕیگایہکی زۆر ناپسەندو
قیرەونہ .»

شہریعتی پیروزی نیسلام نہک ہەر زینای حہرام کردوہ، بہ لکو ہەموو
نەو کون و کەلەبەر و ڕیگا و ڕیچکانہشی داخستوہ کہ مرۆڤ پەلکش دەکەن
بەر و زینا، لەوانہش فەرمانی کردوہ بہ داپۆشیننی ئافەتان و، فەرمانی
کردوہ بہ پاراستنی چا و لە تیروانینی حەرام، تاک بونەو دی پیار و ئافەت و
زۆر شتی تریشی لەو پیناوەدا حەرام کردوہ .

پیای زیناکاری خێزاندار و ئافەتی زیناکاری میژدەر، تۆلەمی لێ
دەسێنرێتەوہ بہ ترسناکترین و قورس ترین سزا، ئەویش بریتی یە لە بەردە باران
کردنی تا دەمریت، تا تۆلەمی گوناھەکی بچێژیت ، بۆئەوہی ہەموو لاشەمی
نازار بچێژیت، وەک چۆن گشت لاشەمی تیر کردوہ لە حەرام .

و، پیای زیناکار و ئافەتی زیناکار گەر ھاوسەردار نەبوان بہ ڕیگایہکی
شەریعی، نہوا تۆلەمی لێ دەسێنرێتەوہ بہ فەلاقە کردن و جەلەد لێدان ، کہ
لەسنورہ شەریعەکاندا دیاری کراوہ ئەویش بریتییە لە (۱۰۰) جەلەد .لەگەڵ

نموش دا کومەلێک له بریواداران ناماده بن له کاتی جهلده لیدانه که ی تاوه کو شهرمه زارو ناشیرین بی له ناو خه لکدا، وه ده بیست له شاره که ی خوی دور بخریته وه و دو چاری غه ربی بی بۆ ماوه ی سالی که تاوه کو سوکی خوی بۆ ده رکه وی .

وه سزای پیاو و ئافره تی زیناکار له به رزه خدا: نه وه یه به روتی ده خرینه ناو ته نوریکه وه که سه ره وه ی ته سه که و خواره وه ی فراوانه و له خواره وه ش ناگر ده درئ، جا هه ر کات ناگره که بلیسه بدات و زیاد بکات هاوارد ه که ن و ده قیژین و به رزه به نه وه، هه تاوه کو نزیک سی ده رچون ده به نه وه، به لام بلیسه ی ناگره که دانه به زیت و نه وانیش ده گرپنه وه بۆ ناو ته نوره که ، نابم شیوازه سزاده درین تا رۆژی قیامت .

له مهش ناشیرین و ناقولتر نه وه یه پیاو له گه له نه وه ی ته مه نی که وه بووبی و له مردن نزیک بووبیته وه و چو بیته ساله وه و خوداش نه وه نده مۆله تی دابی و ته وه ی نه کات و هه ر به رده وام بی له سه ر زینا .
که و ابوو ناشیرین تر و چه په لترین زیناکار نه و که سه یه که چووبیته ساله وه و ته مه نی که وه به ی و زینا بکات .

له «أبو هريرة» وه، له پیغه مبه ره وه ﷺ ده فهرمو ی:

«ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَلَا يُزَكِّيهِمْ ، وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ ، وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ : شَيْخٌ زَانٍ ، وَمَلِكٌ كَذَّابٌ ، وَعَائِلٌ مُسْتَكْبِرٌ» .

واته « سی کومه له خه لک خوی گه وه قسه یان له گه لدا ناکات و له گونا ه پاکیان ناکاته وه، به چاوی ره جهت ته ماشایان ناکات و، سزایه کی

سەختىشى بۆ داناون ، پىاويكى بە تەمەنى زىناكار ، پاشايەكى درۆزن ،
هەژارەكى خۆ بەزلزان»^(۱).

وہ خراپترین و پىستىرین کاسبى ئەو پارەيەيە کە بەرامبەر زىنا وەردەگىرى. وہ
ئەو ئافرەتەي بەھۆى داوین پىسى يەوہ کاسبى بکات و بژيوى پەيدابکات،
بېبەش و مەحرومە لە قەبۇل بوونى دوعاو پارانەود، کاتىك کە لە نيوەشەودا
دەرگاكانى ئاسمان دەکریتەوہ (بۆ قبول بوونى دوعاو پارانەوہ) ^(۲).

وہ ھەرگىز فەقيرى و ھەژارى بيانوى شەرعى نىن بۆ شکاندن سنوروكانى
خووان گەورەو ئەتککردنى ناموسى يەکتر، وەکو پيشينان رتويانە : برسېبەو
سەربەرزبە، وە بەھۆى شىرى مەمكى خۆتەوہ نەلەوہ پى.

وہ لەم چەرخەدا ھەموو دەرگاكان خراونەتە سەر پىشت بۆ ئەنجام دانى کارى
خراپ، وە شەيتان گشت پىگاو پىچکەكانى خراپەكارى ئاسان کردوہ بە ھۆى
فروفيئەلەكانى خۆى و دۆستەكانى، وە کەسانى تاوانبارو خراپەكار شوينى
تەلەكانى شەيتان کەوتوون و بوونەتە دەسکەلای دەستى شەيتان بۆ
بلاوکەنەوہى فەساد و بى ئەخلاقى ، ئەويش بە بلاوبرنەوہى سفورى و
خۆدەرخست و خۆجوان کردنى ئافرەتان، وە بەرەلەکردنى چاو تىپروانينى ھەرام،
بلاوبرنەوہى تىکەلئى پىاو و ئافرەت و، گۆفارى خراپ و فلىمى نابەجى و
نابەسەندو، گەشت و گوزارى زۆر بۆ ولات و جىگای بەدپەشتان و، دروستکردنى
بازارى تىجارى بۆ داوین پىسى و بى ئاپروى و، زۆربوونى ھەتککردنى ناموس و،
زۆر بزونى مندالى ھەرام و کوشتنى گۆرپەلەى بى تاوان .

---

(۱) رواہ مسلم ۱۰۲/۱-۱۰۳

(۲) الحديث في صحيح الجامع ۲۹۷۱

خودایه داوات لسیّ ده کهین بهر همت و لوتفو پارێزگاری خۆت بمانپارێزی له
 داوین پیسی، داوات لسیّ ده کهین دلّه کافان پاک بکهیتهوه و داوینمان پاک
 رابگری، له نیوان ئیمه و حهرام دا بهر بهستیکی گهوره دروستبکهی

نێربازی

تاوانه کهی قهومی «لسوط» نهوه بوو له گهڵ نێرینه کانه جوت ده بوون و
 نێربازیان ده کرد.

وه کو خوی گهوره ده فهرمووی :-

﴿وَلَوْ طَأَّ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ أَتَأْتُونَ الْفَحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ

﴿٨٠﴾ الاعراف: ٨٠

واته «لسوط» مان اللعنه کرده پیغمبهرو به گه له کهی خۆی ووت: بهراستی
 ئیوه تاوانیکی خراپ و ناشیرینی و نه نجام ده ده ن له پروی داوین پیسیوه که
 هیچ کهسیک له خه لکانی جیهان پیش ئیوه کاری و هه ها شه مرهزارانی
 نه کردوه، ئه ویش ئه ویه ئیوه ده چنه لای پیاوان و نێربازی ده کهن».

وه له بهر ناشیرینی و ناقۆلایی و ترسناکی ئه م تاوان و خراپیه خوی
 بهر و درگار سزای نه و که سانهی داوه که نه نجامی ده ده ن به چوارچۆر له سزاو
 تۆله، که ئه م چوارچۆره به سه ر هیچ گه لیکێ تر دا کۆنه بۆته وه، نه و انیش بریتین
 له کوێر بوونی چاوه کانیان و، ژێروبان بوونیان و، به رده باران کردنیان له ئاسمانه وه
 به به ردی سوره وه بوو، وه ناردنی هاوار و قیژه یه کی سامناک به سه ریاندا.

وه له شهريعتی نيسلاميش دا هەر كهسيك نهو كاره شه نجام بدات يان نهو كارهی له سهر بکړی به پرازی بوونی خوۍ و زوری لی نه کرابی ، نهوا توله و سزا که يان نهو ديه که ده بی به شمشیر بکوژيږن.

«عبداللہ» ی کورې «عباس» له پیغه مېر وه د ﷺ دهی گیریته وه که فەر موویه تی:

« مَنْ وَجَدْتُمُوهُ يَفْعَلُ عَمَلٍ قَوْمٍ لُّوطٍ فَأَقْتُلُوا الْقَاعِلَ وَالْمَفْعُولَ بِهِ ».

واته «هر که سيکتان بينی کاری قوم که ی «لوط» ی ده کرد (واته نيږبازی، نهوا همدو وکیان بکوژن، نهوی کاره که ده کات و نهوش وا کاره که ی له سهر ده کړی»^(۱). وه نهو نه خوښی و تا عونانہی که نه مړې له م سهر ده مه دا ده رکه و توون و له سهر ده مانى پيشوودا نه بوون، هه مووی هوکاري داوین پيسيه، وه کو نه خوښی نایدزی کوشنده . نه مانسه هه مووی به لگن له سهر کار له جی شہريعت که نهو جوره سزاو تولانه ی داناه.

نه هاتنی نافرته بو سهر جی پیاو ده که ی به بی هیچ عوز ریکی

شہرعی

«أبوهريرة» له پیغه مېر وه د ﷺ دهی گیریته وه که فەر موویه تی:

« إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَى فِرَاشِهِ فَأَبَتْ فَبَاتَ غَضَبًا عَلَيْهَا لَعْنَتُهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ ».

واته: «هرکات پیاو داوای سهر جی له خیزانه که ی کرد و نهویش پشستی تی کړد و د لامی نه دایم وه، وه نهو پیاو نهو شموه به توږه یی سهر بنیته وه

(۱) رواه الإمام أحمد ۳۰۰/۱ وهو في صحيح الجامع ۶۵۶۵

بهرامبهر به خیزانی، ئەوا (ملائكە) لەعنەت لەو ئافرەتە دەكەن تا بەیانی «(۱)».

زۆریك لە ئافرەتان كاتیك كیشەیهك لە نیوان خۆی و میژدەكەیدا دروست دەبێ، بە گومانى خۆی دەیهوێ تۆلەى خۆی بكاتەوه، بۆیه خۆی دەگریتهوه لەسەر جێى كردن لەگەڵ پیاوهكەى، جا ئەم كارەى كە ئافرەتان دەیکەن مەفسەدەو خراپەى زۆرى لى دەكەویتەوه، لەوانە پى دەچى پیاوهكەى بكەویتەو، حەرامەوهو، زۆرجار لەوانە نیشەكە بە خراپتر بەسەر ئافرەتەكەدا بشكێتەوه، كە پیاوهكەى بێر لە خیزانیكى تر بكاتەوهو بەسەر ئەم دایهینى .

وہ پتوئیستە لەسەر ئافرەت گورج بى لە وەلام دانەوهى داراکارى میژدەكەى ھەركات داواى لى کرد، تاوہكو ئەم فەرمانى پیغەمبەر ﷺ جیبەجى بكات كە دەفەرموێ:

« إذا دعا الرجل امرأته إلى فراشه فليُجبْ وإن كانت على ظهر قتبٍ ».

واتە: « ھەركات پیاو داواى سەر جێى لە خیزانەكەى کرد، ئەوا با دەست بەجى وەلامى بداتەو، تەنانت ئەگەر لەسەر كوچ و بارى حوشترەكەشى بى با دایهینى » (۲).

وہ پتوئیستیشە لەسەر پیاو بەتەنگ خیزانیەوهى بى و پەچاوى حالى خیزانى بكات، كاتیك نەخۆشە یان دووگیانە یان بى تاقەتەو خەفەتبارو دلتەنگە، بۆنەوهى كۆك و تەبابى و خۆشەویستیان بەردەوام بى و دزایەتى و تیگیران لەنیوانیان دروست نەبى .

(۱) رواه البخاري انظر المنح ۳۱۴/۶

(۲) انظر رواه البرار ۱۸۱/۲ وهو في صحيح الجامع ۵۴۷

داواى ئافرهت بۆتەلاق لەمىردەكەى بەبى ھىج ھۆيەكى شەرى

زۆرىك لە ئافرهتەن پەلەوھەلەشەن لە داواکردنى تەلاق لە مەردەکانیان و مەرد ناچار دەکەن کە خەزانیان بە تەلاق دا بدەن .

بۆ مۆنە کاتیک کیشەیهکی بچوک دروست دەبێ، یان کاتیک نەو پارەو مائەى کە دەیموێ پیاوێ پێى نەداو بۆى دابین نەکات، ئەوا دەست بەجێ داواى تەلاق دەکات. وە زۆرجار پێى دەچێ لە لایەن کەسوکارى ئافرهتەکەو یان دراوسێ یەکانیەو هانبەردى و پالى پێوەنەبێ .

وە زۆرجار ئافرهت لە پرووى پیاویدا دەوێستى و بەرامبەرى لى دەگرێ لى پاست دەبێتەو بە کۆمەلیک ووتەو قسەى کاریگەر و ھەستیار کە دەماری پیاو دەگرێ و تورپى دەکات وەکو دەلى نەگەر پیاو تەلاقم بدە.

وە شتیکى زانراوە کە تەلاق و جیابونەو و لیکداپرانى پیاو و ئافرهت بەلاق نەگبەتى زۆرى لى دەکەوێتەو، شیرازەى خەزان دەپچرێ و ئەتە دەبێ، وە مەندال پەرتەوازەو بى سەرۆبەر دەبێ، وە زۆر جار پەشیمانى لەدوادى، بەلام پەشیمانى سودیک نابەخشى .

ئەمانەو چەندەھای تەرش ھیکمەت و کار لەجێى شەرى دەردەخات، کاتیک کە داواکردنى تەلاقى ھەرام کردووە.

«ئوبان» لە پێغەمبەرەو ﷺ دەگێرێتەو کە فەرموویەتى:

«أَيُّمَا امْرَأَةٍ سَأَلَتْ زَوْجَهَا الطَّلَاقَ مِنْ غَيْرِ مَا بَأْسٍ فَحَرَامٌ عَلَيْهَا رَأْيَ الْجَنَّةِ».

واته: « همر ئافرهتێك داوای تهلاق له میردهكهی خۆی بكات بهبی بیانویهکی شرعی، ئەوا بۆنی بههشتی لهسهر حهرامه »^(۱).

«عقبة»ی كۆری «عامر» له پێغه مبه ره وه ﷺ دهیگێرتته وه كه فرموویه تی: « إِنَّ الْمُخْتَلِعَاتِ الْمُتَنَزِعَاتِ هُنَّ الْمُنَافِقَاتُ ».

واته: « ئەو ئافره تانه ی داوای (خلع) جیابونه وه ده كهن بهبی بیانوی شرعی ئەوانه مونا فقه »^(۲).

هه لām نه گهر هۆكاریكی شرعی هه بوو بۆ نه وه ی ئافره ته كه داوای تهلاق و جیابونه وه بكات، وه كو نه وه ی پیا وه كه ی وازی له نوێژ هینابی، یان عاره ق خۆری، یان بیهوی به زۆر خێزان ه كه ی توشی كاری حه رام بكات، یان زۆلم و سته می لی بكات به لێدان و تازاردان یان ئافره ته كه له مافه شرعیه كانی خۆی بپه شه بكات، وه نه سیحت و نامۆژگاریش سودی نه بوو، وه هیه چ ڕیگه یه ك نه نه یینرا بۆ چاك بوونی، ئەوا ئافره ته كه هیه چ تاوانی له سهر نی یه و گونا هبار نابێ كه داوای تهلاق له میرده كه ی بكات، بۆ نه وی خۆی و دینه كه ی سه لامه ت بێ و دو چاری تاوان و خرا په نه بی .

شوبهاندنی خێزان به دایك و خوشك (الظهار)

«ظهار» یه كێكه له و ووته و ده برینانه ی سه رده می نه فامی كه نه مپۆ په یردو ده كری و له نا و موسلماناندا بلا وه، وه كو نه وه ی پیا و به خێزانی خۆی بلی «تۆ و ده كو دایك وای، یان تۆ حه رام بی له سهر م وه كو چۆن دایك م لیم حه رامه » .

(۱) رواه أحمد ۲۷۷/۵ وهو في صحيح الجامع ۲۷۰۳

(۲) رواه الطبراني في الكبير ۳۳۹/۱۷ وهو في صحيح الجامع ۱۹۳۴

نهم ووشه و دهرپرینه ناشرینانه و هاوشیوهی نهمانهن شهریهت به قیزهون و نابوتی داناوه، چونکه زولم و ستهمی تیداده ده کهوی بهرامبر به نافرته.

و ده خوی گهوره نهم کارهی بهوه و ده صف کردوه که ده فهرموی :

﴿الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مَنْ نَسَاهُمْ مَا هُمْ أُمَّهَاتُهُمْ إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ عَفُورٌ﴾ (المجادلة: ۲)

واته: « نهمانهتانه له خیزانه کانیان «ظهار» نه کهن و بیان ده لیتن: نیوه وه کو دایکمانن، نهمان دایکیان نین، دایکی نهمان نهم نافرته تانهن که نهمانیان لی بووه، وه بهراستی نهمی به خیزانه کهی خوی بلئی (وه کو دایکم وای) نهم قسه یه کی نابه جی و درویه کی ناپه سهندی کردوه ».

وه شهریهتی پیروزی نسلام که فاره تیکی قوسی بونه و حالته داناوه، که فاره ته کهی وه کو که فاره تی کوشتنی که سیکه به ده له، هاوشیوهی که فاره تی جوت بوونه له گهل خیزان له مانگی په مه زاندا .

جانبویه نهم که سهی «ظهار» له خیزانه کهی بکات و نهم قسانه ی بهرامبر بکات، نایت نزیکی خیزانی بکهوی تاوه کو که فاره ت و باجه کهی ده دات .

خوداش خزی باسی که فاره ته کهی کردوه و ده فهرموی :

﴿وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ﴾ (۳) ﴿فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾ (المجادلة: ۳ - ۴) .

واته: « ئومانى لەخىزانەکانيان «ظهار» ئەکەن، لە پاشان دەگەڕێنمەوە
پەشيمان دەبنمەو لەقسەى خۆيان و دەيانمەو بيا نەکەنمەو بە خىزانى خۆيان،
ئەو پيش ئەو بچنە لايان دەبى يەکى ئەم سى شتە بکەن بۆ ئەو ببيتە
کە فارەتى کارە کەيان:»

بەکەم:

﴿فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا﴾ المجادلة: ۳.

واته: « بەندەيەك ئازاد بکەن، پيش ئەو بگەن بەيەك و تیکەلى ژن
و مێردى بکەن.»

دووهم:

﴿فَمَنْ لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا﴾ المجادلة: ۴

واته: « ئەگەر ئەو کەسە کۆيلەى دەست نەکەوت ئازادى بکات، ئەوا دەبى
دوو مانگ لەسەر يەك بەرپۆژوو بى. بەرلەوى بگەن بەيەك.»

سى يەم:

﴿فَمَنْ لَّمْ يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِيْنَا﴾ المجادلة: ۴

واته: « جائمەوى نەيتوانى دوومانگ بەرپۆژوو بى، با شەست هەزار لە
ژەمىك خواردن تيرىکات.»

جوتبوون له گهل خيزان له کاتي بينويزي دا

خوای گه وره ده فهرمووی :

﴿وَسْأَلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَأَعْتَزِلُوا النِّسَاءَ فِي الْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّى يَطْهُرْنَ﴾ البقرة: ٢٢٢

واته: « نهي پيغمبري خوا ﷺ سبهاره به جوت بوون له گهل ئافره تي هه يزدار پرسيارت لى ده کمن، توش بللى : جوت بوون له گهل خيزاندا له کاتي بينويزي دا مايه زهره زيانه، بويه له ماوه بينويزياندا ليسان دوربوو نيکه لى سهرجي ژنو ميړديان له گهل مه کمن و، نابى به مهبستي سهرجي نزيکيان بکمون و بچنه لايان هه تاوه کو پاک ده بنه وه خويان ده شون ».

که و ابو دروست نى يه بو پياو سهرجي له گهل خيزانى خويدا بکات تاوه کو خوي ده شوات له دواي پاک بوونه وه کى. وه کو خوای گه وره ده فهرمووی:

﴿فَإِذَا نَظَّهَرْنَ فَأَتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ اللَّهُ﴾ البقرة: ٢٢٢

واته: « هه کات پاک بوونه وه خويان شوست، نهو جا بوتان هه يو دروسته بوتان بچنه لايان و سهرجيان له گهل بکمن لهو شوينه وه که خودا پيى پى داوون که پيشه وه ».

وه نه وه که ناپه سه ندى و قيزه ونى نه م تاوانه ده ده خات فهرمووده کى پيغمبر ﷺ که ده فهرموى:

« مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي دُبْرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ » واته: « هه کس بچيته لاي ئافره تيکى

هەیزدار یان لە دواوە بچیتە لای یان بچیت بۆ لای فالتچیەك، ئەو کافر دەبێ
بە قورئانی بۆ محمد ﷺ دابەزیو «^(۱)».

و هەرکەس ئەم کارەبکات بەهەڵە و بەبێ قەسە و نەزانی، ئەوا هیچی لەسەر
نی یە. بەلام هەرکەس ئەم کارەبکات بە نەنقەست و بە شزانی خیزانی لە
بینۆژی دایە، ئەوا کەفەرەتی دەکەوێتە سەر و دەبێ باجە کەمی بدات، لەسەر
بۆچونی هەندێ لەو زانایانە کە «حەدیث» ی کەفەرەتە کەمی
بە «صحیح» دەزانن.

کەفەرەتە کەشی بریتیه: لە دیناریك، یان نیو دینار «ئالتون».

جا هەندێ لە زانایان فەرموویانە: ئەو کەسە خوێ سەرپشکە لەوێ
دیناریك دەدات یان نیو دینار .

و هەندێکی تریان فەرموویانە: گەر پیاو کە لەسەرەتای کاتی بینۆژیە کەدا
چوو لە خیزانی کە خوێنی زۆری لێ دێ، ئەو دەبێت دیناریك بدات، وە
ئەگەر لە کۆتایی کاتی بینۆژیە کەدا چوو لە لای کە خوێنە کەمی کەمە یان پیش
خۆشۆردن بچیتە لای ئەو نیو دینار دەدا.

و دینارە کەش بە ئەندازەی نیستا ۲۵، ۴ گرام ئالتون، کە مسقالتیک
ئالتونی عیارە (۲۴) ه، کە پێویستە بیکاتە خێر، یان نرخێ ئەو ئالتونە بە
پارە دەرکات.

---

(۱) رواه الترمذي عن أبي هريرة ۲۴/۱ وهو في صحيح إمام ۵۹۱۸

جووتبون له گهل دواوهی خیزان

هه‌ندی که‌سی شازو نامۆو ره‌وشتو نه‌خلاق شیتواو به‌هۆی لاوازی باوه‌رو نیمانیانه‌وه گۆی به‌وه نادهن له کویتوه له‌گهل خیزانی خویان جووت ده‌بن، بۆیه سل ناکه‌نه‌وه له‌وهی له‌گهل دواوهی خیزانیان جووت ده‌بنو خویانی لی ناپاریزن

جووت بوون له‌گهل ئافرهت له‌کۆمه‌وه به‌کیکه له‌گوناوه گه‌وره‌کان.

«أبوهريرة» له پیغه‌مبه‌ره‌وه عَلَيْهِ السَّلَام ده‌یگیژیته‌وه که فهرموویه‌تی:

«مَلْعُونٌ مَنْ أَتَى امْرَأَةً فِي ذُبْرِهَا».

واته: «مه‌لعونبو به‌رله‌عنهدت که‌وتوه، ئهو که‌سه‌ی بجیته لای ئافرهت له‌کۆمه‌وه»^(۱).

نه‌ک هه‌رئهمه به‌لکو پیغه‌مبه‌ر عَلَيْهِ السَّلَام ده‌فهرمووی:

«مَنْ أَتَى حَائِضًا أَوْ امْرَأَةً فِي ذُبْرِهَا أَوْ كَاهِنًا فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ».

واته: «هه‌رکس بجیته لای ئافره‌تیکی هه‌یزدار یان له‌دواوه بجیته لای یان بجیت بۆلای فالحیه‌ک، ئهو کافر ده‌بی به‌و قورئانه‌ی بو محمد عَلَيْهِ السَّلَام دا‌به‌زیوه»^(۲).

وه زۆر ئافره‌تی خاوه‌ن سروشتو ته‌بیعه‌ت پاک لهم کاره‌ پشتیان هه‌لکردوه‌و وه‌لامی می‌ردیان نه‌داوه‌ته‌وه هه‌رچه‌نده زۆریان لی کراوه‌ ته‌نگیان

(۱) رواه الإمام أحمد ۴۷۹/۲ وهو في صحيح الجامع ۵۸۶۵

(۲) رواه الترمذي برقم ۲۴۳/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۹۱۸

پئی هه لچنراوه، ته نانهت له لایهن ههندي ميژده وه هه پرشه ی ته لاق کراوه نه گهر
خيزانه کمي به قسمي نه کات .

وه ههندي له و نافرته تانه ی که شهرم ده کهن پرسيار له زانايان بکهن
سه بارهت بهم کاره، ميژده کانين گومان و دوودلی وایان بۆ دروست ده کهن که
نه و کاره حه لاله نه و نايه ته بۆ خيزانه کانين ده کهنه به لگه که خودا
ده فهرمووی :

﴿نَسَاؤُكُمْ حَرْتُ لَكُمْ فَأَتُوا حَرَّتْكُمْ أَنِّي شِئْتُ﴾ البقرة: ۲۲۳

واته: « خيزانه کانتان کيلگهن بۆ ئيه، که و ابو به هر شيويه ک پيتان
خوشه بچنه لايان و له گه لايان جووت بن، به هر جيک له شويني شهرعيوه
بي» .

وه شتيکی زانرايشه که « سوننهت » پروونکه ره وه ی ماناو مه به سته کاني
قورنانه .

جا له سوننهتدا هاتوه که پيغه مبه ر ﷺ ناگاداري کردووين دروسته
چونه لای نافرته و سهرجيی له گه ل کردني به هر شيويه که خۆی ناره زووی
ليی بي له پيشه وه بي يان له دواوه بي، به لام به هر جيک جووتبوونه که له
شويني مندا ل بوونه وه بي. وه شاراهش ني يه که کۆم جيگای پيسه يه نه ک
شويني مندا ل بوون .

وه شتيکی زانراو به لگه نه ويستيشه که نه م کاره حهرام و قه ده غه کراوه
ته نانهت نه گهر هه ردوولا پتي قايل بن و په سه نديشي بکهن، چونکه رازی بوون
له هر حهرام حهرامه که حه لال ناکات .

دادپهروهه نه بوونی میړد له نیون خیزانه کانیدا

له و شتانه ی که خوا له قورنانه کې دا فەرمانی پی کردووه و ناموژگاری کردوین، دادپهروهه میړده له نیوان خیزانه کانیدا.

﴿وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمِيلِ فَتَدْرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِ وَإِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ عَفُورًا رَحِيمًا﴾
النساء: ۱۲۹

واته: «هرگیز ناتوان له خوښویشتی نیو دلتان دا داپهروهه رین له نیوان خیزانه کانتان دا، هرچنده هویش بدنه، جا کوابوو: به تداوی خوارسېنمه له یه کیک له هاسره کانتان، بمر هویمه وازبهینن لمی تریان وهک هدلبستراوی لی بکمن نه نمویه میړدی هبی، نه نموده نازاد کرابی، جا نه گمر له گه لیان چاک بنو خوتان له ناعده الهمتی پواله تی پپارین، نموا خوداش لیبوره و بدهرم و میهره بانه نموی نیو دلتان لی ناگری».

نمو دادپهروهه ریهی که شرع داوی کردووه له نیوان خیزانه کاندا په چاو بکری و پپاریزی بریتیه له مال و خانو و جیگای نوستو، هیه که مافی خوی پی بدری له خهرجی و بژیوی ژیانو، جل و بهرگ و پزاشاک، نه میه نمو دادپهروهه ریهی که خودافه رزی کردووه، نهک دادپهروهه بوون له خوښویشتی نیو دل، چونکه نه مهبیان کس توانای به سردا ناشکی تا بتوانی دهسلانی به سردا بگیری.

وه هندی له پیاوان کاتیک له خیزانیک زیاتریان هبی، نموا زیاتر به لای یه کیکیاندا لاده دانو نهوانی تریش پشت گوئ دهخن، شوینی نوستنیان زیاتر

له‌لای یه‌کینکانه یان خه‌رجی و بژیوی بۆ یه‌کینکیان زیاتره‌و شه‌وانی تر واز لی دینن، نا نه‌مانه هه‌مووی هه‌رامن و، نه‌م جوړه که‌سانه له‌ پۆژی قیامه‌تدا ده‌هیرین بۆ مه‌حشر به‌حال و شیواژیک که وه‌سفه‌کی له «حدیث» ه‌کی «أبو مريرة» دا هاتوه له پیغه‌مبه‌ره‌وه عليه السلام که ده‌فهرمووی:

« مَنْ كَانَتْ لَهُ امْرَأَتَانِ فَمَالَ إِلَى إِحْدَاهُمَا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَشِقَّةٌ مَائِلٌ ».

واته: «هه‌ر که‌سیک دوو خیزانی هه‌بی و مه‌یلی بۆ یه‌کینکیان زیاتر بی له‌وی تر، ئه‌وا له‌ پۆژی قیامه‌تدا دیت لایه‌کی خواره‌و لاسه‌نگه»^(۱).

به‌ته‌ن‌ها مانه‌وه له‌گه‌ل نامه‌هه‌مدا

شه‌یتان سووره له‌سه‌ر فریودان و له‌ خشته‌ بردنی خه‌لکی و توش کردنیان به‌تاوان و تیه‌گلاندنیان به‌ هه‌رام، جا له‌به‌ر نه‌وه خوای گه‌وره‌ وریای کردینه‌ته‌وه‌و ده‌فهرمووی :-

﴿ يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَإِنَّهُ يَأْمُرُ بِالْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ ﴾ النور: ۲۱

واته: « ئه‌ی ئه‌وانه‌ و باوه‌پرتان هه‌ناوه به‌دوای نه‌خشه‌و هه‌نگاوه‌کانی شه‌یتان دا مه‌پۆن، چونکه شه‌یتان هه‌میشه‌ فەرمان ده‌کات به‌کاری زۆر خراپ له‌ زینا و تاوان ».

وه شه‌یتان به‌ناو ده‌مارو مووله‌کانی خوینی مرۆژدا هاتوچۆده‌کات بۆ نه‌وه‌ی توشی تاوان و خراپه‌ی بکات، جا یه‌کێک له‌و پێگا و پێچکانه‌ی که شه‌یتان به‌

(۱) رواه أبو داود ۶۰۱/۲ وهو فی صحیح الجامع ۶۴۹۱

هؤیهوه مروؤ دهخاته تاوانهوه له داوین پیسی دا دهیگهوزیتنی، بریتیه له به
تهنهامانهوه له گهل نافرتهی نامه حره مدا .

جا له بهر نهوه شه ریعتی نیسلام شه ریگایه شی داخستوه وه به
تهنهامانهوه له گهل نافرتهی نامه حره مدا حرام و قه دهغه کردوه .

وه کو پیغه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام ده فهرمووی :

« لَا يَخْلُونَ رَجُلًا بِأَمْرَةٍ إِلَّا كَانَ نَالِثُهُمَا الشَّيْطَانُ » .

واته: « هیچ پیاوانفره تیک به تهنها کۆنابنهوه نیلا شه یتان سی یمیانه
» ^(۱).

«ی کوری» له پیغه مبه روه عَلَيْهِ السَّلَام دهیگیریتتهوه که فهرموویتهی:

« لَا يَدْخُلَنَّ رَجُلٌ بَعْدَ يَوْمِي هَذَا عَلَى مُغِيبَةٍ إِلَّا وَمَعَهُ رَجُلٌ أَوْ اثْنَانِ » .

واته: « له شه مرۆ بهدواوه، با هیچ پیاویک نه چیتته مالتی نافرته تیکوه که
پیاوه کهی له مال نبی، مه گهر کسیتی تر یان دوانی له گهل بی » ^(۲).

جا بۆیه دروست نی یه بو پیاو به تهنها له گهل نافرتهی نامه حره مدا بمینیتتهوه
له مالتیکدا، یان له ژوریکدا، یان له سه یاره یه کدا، وه کو مانهوه له گهل برا
ژنی یان خزم به تکاری، یان تهنها بونهوهی نه خوشیکی نافرته له گهل
دکتوریکدا .

زۆر کهس کهم ته رخه من لهم کاره داو به ناسان و عجاده ته ماشای ده کهن و گوئی
پی نادهن، نه ویش له بهر نهوهی سیقه و متمانه ی به خوی هیه یان به
بهرام به ره کهی، که چنی وَحَرَابِيهِ زۆری لی ده که ویتتهوه وه ده که ونه
ناولیشاوی داوین پیسی و پیشه کیه کانیه وه .

(۱) برواه الترمذی ۳/ ۷۷۴ انظر مشکاة المصابیح ۳۱۱۸

(۲) برواه مسلم ۴/ ۱۷۱۱

مهینه تی و دهرده سهری زیاتر له وه دایه که ده بیته هوی تی که و پیکه
بوونی نه ژادو په چله کی یه کترو په دابوونی مندالی حهرام و ناشه رعی.

تهوقه کردن له گهل نافرتهی نامه حهرام

یه کی که لهو دابو نه ریته کومه لایه تیانه ی که بی شه رعیه و سنوری
شه رعیه تی خودای تی دا ده شکیتری تهوقه کردنه له گهل نافرتهی نامه حهرام،
خه لکی نه م دابو نه ریته ناره او پوچانه ی که خویان پیوه گرتوو به به رزترو
باشتری داده نیی له حکم و شه رعیه تی خوا، بویه ناماده ن شه رعیه خوا به زین
به لام ناماده نین که دابو نه ریتی کومه لگا بشکیتن.

ته نانه ت نه گهر یه کی که له وانه بدوینی و حوکمی شه رعیه بۆ باس بکه ی
دهرباره ی تهوقه کردن و به لگه ی بۆ بهینیته وه و بوی به سه لمینی که تهوقه کردن بی
شه رعیه و تاوان و حهرام و سه ری پیچه ، نه و به دواکه وتوو و و شک و دل پیس
تاوانبارت ده کات و بوهتان و دروو ده له سه ت بۆ هه لده به ستی .

ته نانه ت له کومه لگه دا وای لی هاتوو تهوقه کردن له گهل پورزاو ناموژاو
خالوژاو براژن و ماموژن و خالوژن ساده ترو ناسان تر بووه له خواردنه وه ی ناو.

خو نه گهر به چاوی دل ته ماشای ترسناکی و سامناکی نه م تاوانه یان بکر دایه
له شعر دا، نه و هه رگیز کاری وایان نه ده کردو توخنی نه ده که وتن.

پیغه مبه ره عَلَيْهِ السَّلَام ده فهرموی:

«لأن يطعن في رأس أحدكم بمخيط من حديد خير له من أن يمسه امرأة لا تحل له»

واته: « همدك له ٿيو ته گمر نه قيزه يه کي ناسن دابکو ترئ بسمریدا زور باشته

بوی لموی دهستی بهر نافرته ټيک بکمر ټ که بوی حلال نمي»^(۱).

وه گومانی ټيدانی يه تموقه کردن له گمل نافرته نامه حرام زینای دهسته .

همروه کو پیغه مبه رعليه^{صلى الله عليه وسلم} ده فمرموئ :

« الْعَيْنَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالْيَدَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالرِّجْلَانِ تَزْنِيَانِ ، وَالْفَرْجُ يَزْنِي ».

واته: « همدوو چاو زیناده کمن که ټیروانی حرامه، وه دهسته کانیش زیناده کمن

که دهست بردن و تموقه کردنه، وه قاچه کایش زیناده کمن که همدگاو نانه بوی، وه

عموره تیش زیناده کات»^(۲).

همدئ نموه ده کمنه بیانوو ده ټين دلان پاکه، به لام نایا هيچ دټيک هديه له

دلي پیغه مبه رعليه^{صلى الله عليه وسلم} پاکترو پیوژتريو بی، له گمل نموه شدا ده فمرموئ :

« إِنِّي لَأُصَافِحُ النِّسَاءَ ». واته: « من تموقه له گمل نافرته دناکهم »^(۳)

وه همروه ها ده فمرموئ :-

« إِنِّي لَا أَمْسُ أَيْدِيَ النِّسَاءِ » واته: « من دهست له دهستی نافرته

نادهم»^(۴).

وه عاتشه ده فمرموئ:

« وَلَا وَاللَّهِ مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ

غَيْرَ أَنَّهُ يُبَايِعُهُنَّ بِالْكَلَامِ ».

(۱) رواه الطبراني ۲۱۲/۲۰ وهو في صحيح الجامع ۴۹۲۱

(۲) رواه الإمام أحمد ۴۱۲/۱ وهو في صحيح الجامع ۴۱۲۶

(۳) رواه الإمام أحمد ۳۵۷/۶ وهو في صحيح الجامع ۲۵۰۹

(۴) رواه الطبراني في الكبير ۳۴۲/۲۴ وهو في صحيح الجامع ۷۰۵۴ وانظر الإصابة ۳۵۴/۴ ط. ۳۴۲.

واته: « نه‌خیر سویند به‌خوا هرگیز ده‌ستی پیغهمبهر علیه‌السلام نه‌کوتوه به ده‌ستی هیچ نافرته‌تیک به‌لام به‌یعتی لی وهرده‌گرتن تمنها به قسموگفتوگو ^(۱)».

بویه شو پیاوانه‌ی که خیزانی دینداری خیزان ده‌ترسینن و هرپشه و گورپشه‌ی ته‌لاتیان لی ده‌کمن به بیانوی شه‌وی که له‌گهل برای می‌رده‌کانیان ته‌وقه‌ناکمن، با له خوا بترسنو خیزانیان به‌رو تاوان و سه‌ریچی په‌لکیش نه‌کمن.

وه پیویسته شه‌وش بزاندري ته‌وقه‌کردنی نیوان پیاو نافرته‌ی نامه‌هرم حه‌رامه نه‌گهر به‌ریه‌ست و په‌رده‌ش له نیوان ده‌ستان دا ه‌بی، بویه دانانی به‌ریه‌ست و په‌رده‌یه‌ک یان ته‌وقه‌کردن له‌سه‌ر جله‌وه بی سوده‌و هیچ له مه‌سه‌له‌که ناگزی و له ه‌ردوو حالته‌که‌دا هر حه‌رامه .

غو بو‌نخوش کردنی نافرته له کاتی له‌مال ده‌رچونی و تیبه‌رینی به‌لای پیاواندا

نه‌مه‌ش یه‌کیکه له‌و کارو کرداره بلاوانه‌ی سه‌رده‌می نیمه‌که پیغهمبهر علیه‌السلام زور به توندی ووریای کردینه‌ته‌وه لی و بو شه‌وی توخنی نه‌که‌وین.

وه‌کو ده‌فه‌رمووی :

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ اسْتَعْطَرَتْ ثُمَّ مَرَّتْ عَلَى الْقَوْمِ لِيَجِدُوا رِيحَهَا فَهِيَ زَانِيَةٌ ».

(۱) رواه مسلم ۱۴۸۹/۳.

واته: «همر ئافره تىڭ خۇي بۆن خۇش بىكات، پاشان تىپىرپىي بىلەي كۆمەلنىڭ دا بۆ ئىمەي ھەست بە بۆنە كەي بىكەن، ئىمە ئىمە ئافره تە زىناكارو داۋىن پىسە»^(۱).

بىي ئاگايى و خۇگىل كىردن واى لە ھەندى ئافره تان كىردوۋە كە گوى بەم كارەنە دەن و بەسادە ئاسان تە ماشاى بىكەن، لە ناو پاسدا بىي يان لە بازارو شويىنى قەرە باغى دابىي، يان لە قوتابخانە و فېرگە كاندا بىي .

نەك ھەرنە ۋەندە بەلگە شەرىعتى ئىسلام ترسناكى خۇ بۇغۇش كىردنى ئافره تى زۆر بە توندى گىرتوۋە، بۆيە ئافره تى نەگەر لە مالىدا بۆنى خوشى لە خۇي دا بوو ويستى لە مال دەرچى پىتويستە خۇي بشوات، تاۋەكو ئىمە بۆنەي پىتوۋە نەمىنى، ۋەك چۆن بۆ لەش گرانى خۇي دىشوات، تەننەت گەر دەرچونە كەيشى بۆ مزگەوت بىي .

پىغە مېرەئىيە رەھمەتۇللىھى دەرەموۋى :

« أَيُّهَا امْرَأَةُ طَيِّبَتْ ثَمَّ خَرَجْتُ إِلَى الْمَسْجِدِ لِيُوجَدَ رِيحُهَا لَمْ يُقْبَلْ مِنْهَا صَلَاةٌ حَتَّى تَغْتَسِلَ اغْتَسَلَهَا مِنَ الْجَنَابَةِ ».

واته: « ھىركات ئافره ت خۇي بۆن خۇش بىكات و دەرچى بۆ مزگەوت بۆ ئىمەي بۆن كىرى، نويژە كەي لىي ۋەرنەگىرى، ھەتاۋەكو خۇي نەشوات، ۋەكو خوشۇردنى بۆ لەش گرانى»^(۲).

سكالاى خۇمان دىبەينەۋە بۇلاى خودا لە دەست ئىمە ھەموو بۆنەي كە لە كاتى ئاھەنگ گىپران و بوك گواستەۋە دا بەكار دەھىتتى، ۋە لە دەست بەكارھىتتەن ئىمە ھەموو بۆنە تىژو كارىگەرەنەي كە ھەستى پىي دەرەي لە

(۱) رواه الإمام أحمد ۴/ ۴۱۸ انظر صحيح الجامع ۱۰۵

(۲) رواه الإمام أحمد ۲/ ۴۴۴ وانظر صحيح الجامع ۲۷۰۳

نافره نانهوه، له بازارو ناو ئوتۆمبیل و شوینه گشتیه کان و تهنانهت له مزگهوتداو له شهوانی پرههه زاندا .

له خودا داواده کهین که سزامان نه دات، وه پیاوانو نافره تانی چاک دوو چاری تۆلهی خۆی نه کات به هۆی کارو پرهفتاری پیاو نافره تانی به دره وشت و نه توار خراپ. وه هه موومان پیتمونی بکات بۆ رینگای راست و رینگای هه لالمان نیشان بدات.

سهفه رکردنی نافرهت به بی مه حرهم

«عبداللّٰه»ی کورپی «عباس» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام دهیگیریتته وه که فهرموویهتی:

«لَا تُسَافِرُ الْمَرْأَةُ إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ».

واته: «نابی نافرهت سهفه ریکات مه گهر له گهل مه حرهمی خۆیدا بی»^(۱).

ته مهش هه موو سهفه روگه شتیك دهگریته وه تهنانهت سهفه ری حه ج کردنیش.

سهفه رکردنی نافرهت به بی مه حرهم هۆکاره بۆ ئالوده بون و نه چالکهوتنی به داری کهسانی دلپیس و خراپه کارو، نهو نافره تهش ده بیته نیشانه و جیگای تیروانی نی نهو جوړه که سانه، چونکه نافرهت خۆی بۆ خۆی لاوازو کهم توانایه، که مترین حاله تیك که دوو چاری بیته نهو یه شه ره فو ناموسه که ی ده که ویتته مه ترسی یه وه.

به هه مان شیوه هه رامه نافرهت به بی مه حرهم سواری فرۆکه بی، هه رچه نده نه گهر مه حره میکش ی له گهل بی تا سواری فرۆکه که ده بی و لهو جی یهش پی ی

(۱) صحیح البخاری (۱۷۲۹)

دهگات مهحره ميكي تر چاره پي بکات هر حرامه مادام له ناو فرۆکه که مهحره مي له گه لدا نه بي .

نه بي بزاني کي له گه لدا سوار بووه له پالي کي دا دانيشته، خو نه گهر ناتمه واوي و خه لتيک له فرۆکه که دا دروست بي، نهوا له فرۆکه خانه يه کي تر دهنيشيتموه، يان له کاتي ديارى کراوى خويىدا دوا ده که وي، کاتي يه کتريينينه که نارينيکي تيده که وي، نهو جا حال چي ده بي ؟! چيړوک و به سهرهاتي سامناک و دلته زيني لهو جوړه زورن.

له گه لدا نهو هاشدا نهو مهحره مه ي که شهرع دياى کردوه، پتويسته چوار مهرجي تيدابي نه گهر نا سه فدرکردن له گه لي دروست نى يه، ده بي موسلماننيکي بلغ ي عاقلې کوپ بيت .

وه کو پيغه مېهر ﷺ ده فدرموي :

« لَا يَحِلُّ لِمَرْأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ أَنْ تُسَافِرَ سَفَرًا يَكُونُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ فَصَاعِدًا إِلَّا وَمَعَهَا أَبُوْهَا أَوْ ابْنُهَا أَوْ زَوْجُهَا أَوْ أَخُوْهَا أَوْ ذُوْ مَحْرَمٍ مِنْهَا ».

واته: « دروست نى يه بو ئافره تيک که باوه ري به خواو پوژي دواي هېي درچي بو سه فدرتيک که سي پوژي يان زياتري پي بچي، مه گهر باو کي يان کوپي يان براي يان مهحره ميکي له گه لدا بي »^(۱).

---

(۱) رواه مسلم ۹۷۷/۲

تېروانینی ئافرهتی نامەحرەم

خوای گەوره دەفەرمووی :

﴿ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ذَلِكَ أَزْكَى لَهُمْ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴾ (النور: ۳۰)

واتە: « ئەمى پېنەمبەر ﷺ بە پیاوانى باوەردا بفرموى : چاوه‌کانیان داخەن لە ئاست ئافرهتانی نامەحرەم دا بۆیان نەپاون، وه داوینو عمووه‌تى خۆیان بپارێزن لەحرەم، بى گومان ئەوه باشترو پاکتره بۆیان، وهخوداش ئاگاداره بههموو ئەوکارانهى که دهیکمن».

وه پېنەمبەر ﷺ دەفەرمووی:

« فَرَزْنَا عَلَى الْغَيْرِ الْغَيْرُ » واتە: « زینای چاو تېروانینه »^(۱).

واتە تېروانین بۆ ئەو شتانهى که خواحرامى کردوه لى ی بپوانیت .

بەلام تېروانین ئەگەر بۆ پتووستیه‌کى شه‌رعى بێت وه‌کو تېروانین لەکاتى خوازیینی کردندا، یان تېروانینی دکتۆریک بۆ نه‌خۆش .... ئەوهى جیساوزه‌و لەم حاله‌ته جیا‌ده‌کرێته‌وه .

هه‌روه‌ها له‌سه‌ر ئافره‌تیش حه‌رامه‌ بپوانى بۆ پیاوی نامەحرەم ، پوانینیک که‌جیگای فیتنه‌ بى‌و مه‌ترسى بى‌.

وه‌کو‌خوای گەوره دەفەرمووی :

﴿ وَقُلْ لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ فُرُوجَهُنَّ ﴾ النور: —

۳۱ =

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۲۶/۱۱

واته: « نهی پیغمه مبهری خوا ﷺ به نافر هتانی برودار بلی: باچاویان داخه ن
 له ناست تیروانیان بۆ پیاوانی نامه حره و داوینی خۆیان بیاریزن له حه رام .
 ههروه ها حه رامه تیروانین به شه هوه ته وه بۆ کهسانی بی مووی جوان،
 وه حه رامه پیاو له عه و رهت و شه رمینگای پیاو پروانی ، وه نافر هتیش
 له عه و رهت و شه رمینگای نافر هت پروانی .
 وه ههروه ها عه و رهت و شه رمینگایه که تیروانین بۆی دروست نه بی ، ده ست
 لی دانی شی دروست نییه .

وه له و گالته و سوکایه تی و فرۆفیلانه ی که شه یتان به عه قلی هه ندی که سی
 ده کات و هه ندی که سی پتوه گیر داوه نه وه یه که هه ندی که س له و ینه و په سمی
 گۆ ئارو فلیمه کان ده پروانن و ته ماشای ده که ن به بیانوی نه وه ی نه مانه حه قیقی
 نین و ته نها په سم و ینه ن، نه م جوړه بروییان و به هانانه ته نها چاوبه سته ی
 شه یتانه و به س، نه گه ر نا شه یتیکی رۆن و نا شه کرا و بی چه ندو چه و ون
 حاشاهه نه گره که نه م و ینه و په سمانه سه رچاوه ن بۆ خراپه و بی ئابرویی و کاری
 نا قولا و به ده په و شتی و وروژاندنی شه هوه ت و ناره زووبازی.

بئ دەنگ بوونی پیاو له ناست داوین پیسی خیزان و مندالی

«عبداللہ» ی کورپی «عمر» له پیغه مبره وه عَلَيْهِ السَّلَام دهیگریته وه که
 فەرمرویه تی: « ثَلَاثَةٌ قَدْ حَرَّمَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ الْجَنَّةَ مُذِمِّنُ الْخَمْرِ وَالْعَاقُ وَالِدِيُّوْثُ الَّذِي يُقِرُّ
 فِي أَهْلِهِ الْخَبْثَ » .
 واته: « سئ کۆمەل خەلک خودا بەهەشتی لەسەر حەرام کردوون ،
 ئەوکەسە لەسەر ئارەق خواردنەوه بمردهوام بئ ، وه ئەوهی ئازاردەری دایک
 و باوکی بئ ، وه گەوادیک که بئ دەنگ بئ له داوین پیسی خیزان
 و مندالی»^(۱).

لەشیوه کانی ((الدیووت)) ی ئەم سەر دهمه ئەویه:
 چاوپۆشی کردو و بئ دەنگ بوون له ناست کچ و ئافەرت له ماله وه
 که پەییوهندی ده کەن به پیاوی بیگانه وه و گفتوگۆ ده کەن به ناوی خۆشهویستی و
 دلداری و عیشق بازیه وه .

وه ههروهها رازی بوون و قەبول کردنی مانه وهی ئافەرتیک بەتەنها له ماله وه
 له گەل پیاویکی بیگانه، وه ههروهها به جی هیشتنی ئافەرت بەتەنها له گەل
 بیگانهیهک سواری سهیاره بئ، وه کو تەنها بونی له گەل شو فیتر.

وه ههروهها رازی بئ که خیزان و مندالی به بئ پۆشاکی شه رعی له ماله وه
 ده رچن، به وهش ریگهی خرابه سی بۆیان کردۆته وه و ده رگای به دره وشتی بۆ
 خستونه ته سه رپشت ، ههروهها هینانه ماله وهی ئەو فلیسم وگۆزارانهی که
 خرابه و به دره وشتی و بئ ئابروی تیدا بلاو ده کریته وه. ئەمانه نمونه ن له ده یوسی.

(۱) رواه الإمام أحمد ۶۹/۲ وهو في صحيح الجامع ۳۰۴۷ .

تەزۋىر كەردنى نەسەبى مىندال ۋە باۋك

بە پىتى شەرىع دروست نى يە بۆ ھىچ مۇسلىمانىڭ پەچەلەك ۋە نەسەبى بىداتە لاي ھىچ كەسىك جگە لە باۋكى خۆى .يان خۆى بە قەۋم ۋە گەلىك بىناسىنى ۋە لەۋان نەبى .

جا ھەندى كەس نەم كارە دەكەن بۆ مەبەستە ۋە مەرامىكى مادى، بۆ نەۋ مەبەستەش نەسەب ۋە پەچەلەكىكى ساختە ۋە تەزۋىر دەسەلىتى لە كاغەز ۋە رەقەيەكى ياسايدى .

ھەندى كەس نەم كارە دەكەن زۆر جار لە پقى باۋكىيان، چونكە بە مىندالى ۋازى لى ھىناۋە دەرى كەردۈۋە .

ھەموو نەمانە ھەرام ۋە قەدەغە كراۋن، ۋە نەم كارە خراپە ۋە بەللى گەۋرە ۋە گرانى لىدەكەۋىتەۋە لە زۆر بۋارى جۆراۋ جۆردا، ۋە كۈ مەھرە مەكان ۋە نىكاح ۋە مىرات ۋە زۆر شتى تىرىش .

«سعد» ۋە «أبو بكر» لە پىغەمبەر ۋە ﷺ دەيگىرىنەۋە كە فەر مۇۋىيەتى:

« مَنْ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ وَهُوَ يَعْلَمُ فَالْجَنَّةُ عَلَيْهِ حَرَامٌ » .

ۋاتە: « ھەركەس بانگەشەى كۈپىتى خۆى بىكات بۆكەسىكى تر جگە لە باۋكى خۆى نەسەبى خۆى بىداتە لاي ۋە بزانى ئەۋە باۋكى نى يە، ئەۋا بەھەشتى لەسەر ھەرامە»^(۱).

لە شەرىعەتى پىرۋى نىسلاۋ دا ھەر شىتەك كەمايە گالتە ۋە لاقرتى كەردن بى بە پەچەلەك ۋە نەسەبى خەلكى ھەرامە، ۋە يان تەزۋىر ۋە ساختە كەردنى بى ھەر ھەرامە .

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۴۵/۸ .

بویسه هندی کهس لهم بوارهدا دووچاری هه‌له‌ی زهق دینر ووشه‌و ده‌پریتیک له زاریان ده‌ده‌چی که به‌ره‌و نهم تاوانه په‌لکیشیان ده‌کات، بۆ نمونه کاتیک پیاو له‌گه‌ل خیزانه‌که‌یدا به‌ شه‌ردیت و ده‌مه‌قاله‌ دروست ده‌بی زیاده‌ره‌وی ده‌کات له به‌رامبه‌ر خیزانی و به‌داوین پیس تاوان باری ده‌کات و حاشای خۆی له‌منداله‌کانی ده‌کات و به‌مندالی خۆی نازانی به‌بی نسه‌وی به‌لگه‌یه‌کی پروون وناشکرای به‌ده‌سته‌وه بی، له کاتیکدا نه‌و مندالانه به‌هۆی سه‌رجی ی کردنی نهم له‌گه‌ل خیزانی دروست بوون.

وه هندی ئافره‌تانیش خیانه‌ت و ناپاکی له می‌رده‌کانیان ده‌که‌ن و له‌پرێگه‌ی کاری ناشه‌رعی و داوین پیسییه‌وه دوگیان ده‌بن و، مندال و ده‌چه‌ی ئا‌ره‌سه‌ن تیکه‌ل به‌ره‌چه‌له‌کی پیاوه‌که‌ی ده‌کات که له پیاوه‌که‌ی نی یه .

وه هه‌ره‌شه‌ی زۆرتوند و گران له‌سه‌ر نهم کارانه هاتوه له شه‌ریعه‌تا :

«أبوهريرة» له پیغه‌مبه‌ره‌وه عليه السلام ده‌یگیریته‌وه که فه‌رمویه‌تی:

« أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَدْخَلْتُ عَلَى قَوْمٍ مِنْ لَيْسَ مِنْهُمْ فَلَيْسَتْ مِنَ اللَّهِ فِي شَيْءٍ وَلَنْ يُدْخِلَهَا اللَّهُ جَنَّتَهُ، وَأَيُّمَا رَجُلٍ جَحَدَ وَلَدَهُ وَهُوَ يَنْظُرُ إِلَيْهِ احْتَجَبَ اللَّهُ مِنْهُ وَفَضَحَهُ عَلَى رُءُوسِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ ».

واته: «هه‌ر ئافره‌تیک مندالیک بخاته ئا‌و بنه‌مائه‌یه‌که‌و: و که له می‌ردی خۆی نه‌بی، ئه‌وا نه‌و ئافره‌ته‌ له‌لای خودا به‌شی نی یه‌ و خوداش ئایخاته به‌هه‌شته‌وه، وه هه‌ پیاویکیش نکۆلی مندالی خۆی بکات و حاشای لی بکات و بزانی مندالی خۆسته‌ی، ئه‌وا خودا په‌حم و به‌زی خۆی لی ده‌بری و شه‌رمزاریشی ده‌کات له پیش چاری سه‌رجه‌م خه‌لکان دا»^(۱).

(۱) رواه أبو داود ۶۹۵/۲ انظر مشکاة المصابيح ۳۳۱۶.

سوو خواردن ((رببا))

خوای پهروهردگار له قورناندا جهنگو شه پرکردنی خوئی له گهل هيچ كه سو
تاقميك رانه گهيانده تهنه سوخوره كان نه بی .
وه كو ده فرمووی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبَا إِن كُنْتُمْ مُّؤْمِنِينَ﴾ (٢٧٨) فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ البقرة: ٢٧٨ - ٢٧٩

واته: «ئهی ئموكسانهی باوه پرتان هیتاوه له خوا بترسو دهست هه لگرن لهو
پیباو سوو هی كه ماوتانه له سر خه لکی نه گهر ئیمان و باوه پدارن، خو نه گهر
دهست هه لنه گرن و ازنه هیتن له سوو خوئی، ئهوا جهنگیكی گهوره پابگه یه نن
له گهل خوداو پیغه مبه ره كهی».

نهم نایه ته به سه بو ده رختنی خرابی و ناله باری نهم تاوانه له لای خوای بهرزو بی
هاوتا .

نه گهر ته ماشایه ك بكری له سر ناستی تاك و دهوله تان، ئهوا ویرانكاری و
فموتان و له ناو چوونیکي زور ده بیئری له پشت مامه له كردن به پیباهه، ههر
له مایه پوچ بوون و له دهست دانی مال و پاره و بی بازپاری بی توان بوون له
دانه وهی قهرزو افلیح بوونی باری نابووری و بهرزبونه وهی بی کاری تاده گاته
ههرس هیتانی زوربهی كۆمپانیای كارگه كان.. وه ههروه ها له نه بجامی پیباو
بلازبونه وهی سوو خوئی ئیشكه رو كریكار وای لسی هاتوه پرژانه ههولبدات و
ههله بکات بو پرکردنه وهی نهو قهرزانهی كه به هوئی پیباهه هاتوته سه ری و
تهواو بوونی بۆنیه، نا نه مهش ده بیته هوئی دروست بوونی چینیایه تی له ناو

گۆمه‌لگه‌دا، چونکه‌ رېبا هوکارى سهره‌کيه‌ بڼو کوږونه‌وى مالو سهره‌وتو سامانى زور له‌ ده‌ستى پښه‌يه‌کى که‌مى خه‌لک‌داو چينه‌کانى تریش هه‌زارو نه‌دار ده‌ميننه‌وه، پى ده‌چى نه‌مه‌ ديمه‌نيکى نه‌و شه‌رو جه‌نگه‌ بى که‌ خودا به‌ئينى داوه‌ به‌رامبهر به‌وکه‌سانى مامه‌له‌ به‌رېباوه‌ ده‌کمن .

جا هه‌رکه‌سيک به‌شداری بکات له‌ مامه‌له‌کردن به‌ رېباوه، نه‌وا له‌عنه‌تى لى‌ کراوه‌ له‌سهر زمانى پيغه‌مبه‌ر ﷺ ، نيتر جياوازی نى يه‌ نه‌وکه‌سه‌ خوى لايه‌نى، سهره‌کيه‌ له‌ خواردنى رېباکه‌، يان يارمه‌تى ده‌ربى ، يان تکاكارى.

«جابر»ى کوږى «عبداللّٰه» له‌ پيغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌يگيرتته‌وه‌ که‌ فەرموويه‌تى:

« لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكِلَ الرِّبَا وَمُوكِلَهُ وَكَاتِبَهُ وَشَاهِدِيهِ وَقَالَ هُمْ سَوَاءٌ ».

واته‌: « پيغه‌مبه‌ر ﷺ له‌عنه‌تى کردوه‌ له‌ رېباخوړ، له‌ وهى که‌ ده‌يداتى، له‌ نه‌سهره‌کى، له‌ شاهيده‌کانى، وه‌ فەرمووى هه‌ر هه‌مويان له‌ تاواندا وه‌ک يه‌کن»^(۱).

که‌وابوو دروست نى يه‌ نيش کردن له‌ نوسينه‌وى کارى رېبا، وه‌ گوځاندن و رېنک‌خه‌ستن و قسه‌ تيدا کردنى و، وه‌رگرتن و بردنه‌وى و، هه‌لگرتنى وه‌کوسپارده‌و، پاراستنى، نه‌مانه‌ هه‌مووى هه‌رامن .

به‌شيوه‌يه‌کى گه‌شتى به‌شداری کردن له‌ کارى رېباو هاوکارى کردن تيدا به‌هه‌ر شيوه‌يه‌کى هه‌رامه‌و قه‌ده‌غه‌کراوه‌.

(۱) رواه مسلم ۱۲۱۹/۳.

وهيغهمبهر ﷺ سوربووه لهسهر پونكر د نه وهی گندهلی و نا قولایی نه م
تاوانه گه وریه ههروهك «عبدالله»ی كورپی «مسعود» له پیغهمبهر وه ﷺ
دهیگیریتته وه كه فهرموویه تی:

«الرَّبَا ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ أَبَاً أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرَّبَا عَرَضُ
الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».

واته: «رېبا هفتاو سئ بهشه تاوانی ئاساترینیان وه كو نهویه پیاویك دایكی
خوی ماره كات، وه سوترینی سووه كان ناموسی پیاوی موسلمان»^(۱).

وه ههروه ها «عبدالله»ی كورپی «حنظلة» له پیغهمبهر وه ﷺ دهیگیریتته وه
كه فهرموویه تی:

«دِرْهَمٌ رِبًا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدُّ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ زَيْتَةً».

واته: «درهمهيك رېبا گهر پیاویك بیخوات و بزانی رېبايه نهوا
لهشستو سئ زینا قورستره و تاوانتره»^(۲).

وه رېبا تاوانیکي گشتیه و تایبه نه ندنی یه به حالی فه قیری و دهوله مه ندی
یه وه، ههروهك هه ندی و اگومان ده بن، به لكو گشتیه و هه موو حاله تیک و
هه موو كه سیک ده گریته وه، چه نده ها دهوله مه ندو بازرگانی گه وریه مایه پوچ
دهرچوون به هوئی رېباوه، واقعیش به لگه یه بۆ نه مه .

كه مترین بیخیریهك كه له رېباوه سه رچاوه بگری نهویه كه فهرموو بهر كه ت
له ماتیدا هه لده گری و نایه لی هه رچه نده له ژماره و پیتوانه شدا ماله كه زۆر بی.

ههروهك پیغهمبهر ﷺ فهرمووی :

«الرَّبَا وَإِنْ كَثُرَ فَإِنَّ عَاقِبَتَهُ تَصِيرُ إِلَى قُلٍّ».

(۱) رواه الحاكم في المستدرک / ۳۷ وهو في صحيح الجامع ۳۵۳۳

(۲) رواه الإمام أحمد ۲۲۵/۵ انظر صحيح الجامع ۳۳۷۵

واته: « پياو سوو هرچه نده له سهره تاره مال زور ده کات، به لام سهره نجامه کمي هر بهر و کمي و له ناوچون ده روات »^(۱).

به هه مان شپوه پياو سوو تايست مهند ني يه به بهر زور نرمي يان کم و زوري ريژه کيموه، هر هه موي حرامو قه ده غه کراوه .

پياوي سوو خوړ له روژي قيامه تدا وه کو مروځي په ربه تي و شپي لي دي و، کاتيک له گور دهردين و زيندو دهرينه وه و راست دهنه ره ده لي شهيان ده ستي لي و ه شان دوون و توشي شپي و په رکه مي دهن.

له گهل ناشريني و نابه جيبي و خراپي هم تاوانه دا هيشتا خرداي گوره پنگاي به ته و بهر په شيماني داوه، خبهري داوه که ته و بهر لي بکري و وزي لي بهير و چوتتي په شيمان بونه وه کشي روکر دوتوه :

خوای گوره به سوو خوړه کان دهره موي :-

﴿وَإِنْ تُبْتَغُوا فَلَإِنَّكُمْ رُءُوسَ أَمْوَالِكُمْ لَا تَغْلُمُونَ وَلَا تَغْلُمُونَ﴾ البقرة: ۲۷

۲۷

واته: « نه گهر ده ست له سوو خوړي هه لگرن و په شيمان بنه و لي، نه و سهرمايه کاني خوستان بسينه بهر سوو، نيتر نه نيوه له قهرزاره کان سته کم، نه نه و انيش له نيوه سته بکن ».

وه پيوسته له سهر مروځي باوه ردار خو لي هم تاوانه گوره يه بهاري و لي پراکات و پوي تي نه کات و، هه ست به خراپي و نابه جيبي هم تاوانه بکات.

وه ته ناهت نه و که سانه ش که مال و پاره يان له بانقه کاني سوودا داده نين له بهر ناجاري و له ترسي له ناوچوون و دزني مال که يان پيوسته له سهر يان هه ست بکن، که نه مه له بهر ناچاري و بي دهره تانيه و، حال و باريان وه کو که سيک وايه

(۱) رواه الحاكم ۳۷/۲ وهو في صحيح الجامع ۳۵۴۲

که له برسیټی و ناچاری دا گوشتی مرداره و بهو بخوات، له گهل نهوه شدا
پټویسته داوای لی خوڅ بوون له خوا بکه نو هه ولی به دیلیک بده نو جیگا و
شوینټکی تر بدوژنه وه گهر بکری .

وه دروست نی یه بویان داوای زیاده ی سووه که بکه نه وه له بانقه کان، ته نانه ت
نه گهر رپاوسو و چووه سهر حسابات و پاره که یان، پټویسته خوینی لی رزگار
بکه نو له کولی خوینی بکه نه وه به ریگا و شتوازیکی دروست، نه که بیگاته خپرو
صه ده وه، چونکه خودا پاکه و خپرو صه ده وه په کیش گهر له مائی پاکه وه
دهر نه جی وهری ناگری و قه بولی ناکات.

وه هه روه ها به هیچ شپوه یه که دروست نی یه نه و زیاده یه ی چو ته
سهر پاره که یان بو خوینی به کاری به ینن و لی ی سوود مهن دین نه بو خواردن ، نه
بو خوار د نه وه، نه بوجل و بهرگ، نه بو سه یاره، نه بو خانوو، نه بو خهرجی
کیشانی ژن و مندال و دایک و یاوک، وه نه له بهری زه کات دهر ده چی، وه نه بو کریی
خانوو و سهرانه ی زهوی به کار ده بری ، وه نه بو پاراستنی گیانش له سته میک
به کار دی . بویه پټویسته خو ی لی قوتارکات و له کولی خو ی بکاته وه له ترسی
توله و تورپه یی خودا.

دهر نه خستنی عیب و ناته و اوای که له و په لی فرو شراوو شار د نه وه ی له کاتی فرو شتندا

پټغه مبه ر ﷺ تپه بری به لای خوار د نیکی وشکدا، دهستی کرد به نا و
خوار د نه که دا په نجه کانی بهر ته ری که و تن ، پټغه مبه ر ﷺ فرموی :-
« يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ مَا هَذَا؟ ». واته: « فروشیار ئمه چی یه ؟ »
وتی باران بهری که و توه و ته ری کردوه .

پیغمبر ﷺ فرمودی:

« قَالَ أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ حَتَّى يَرَاهُ النَّاسُ ثُمَّ قَالَ مَنْ غَشَّ فَلَيْسَ مِنَّا ».

واته: « ثَمَى بَوِّ تَمْرِيه كَهَيْت نَهْخَسْتَوْتَه سَمَرَه وَه تَا خَه لَكِي يَبِينَن، هَمْرَكَس غَمَش وَخِيَانَه ت بَكَات لَه ئِيْمَه نِي يَه »^(۱).

زۆرئِك لَه و فروشیارانهی نه مپۆ که ترسی خودا له دلیاندا نییه ههول ددهن ناته واوی و عهیی شه که که دیان بشارنه وه، یان خراپه که ده خاته بهشی ژیره وهی سندوقه که و جوانه که ده خاته سمره وه، یان منادهی کیمیاو شتی لَه و جۆره به کار دینی بۆ نه وهی به دیمه نیکی جوانتر ده رکه وی، یان هندی جار ناته واوی و که م و کورپی لَه دهنگی فروشاره که ده هیه و دهشاریتته و باسی ناکات و سمره تا ناته واویه که ده رناکه وی، پاشان تا کرپاره که ههستی پی ده کات و ده گه پیتته وه، فروشیار لَه و شوینه نه ماوه و خوی دهشاریتته وه.

وه ههندی لَه و فروشیاران ه کاتی به سمر چوونی شه که که ده گۆرین یان ریگه نادهن به کرئکار سهیری شه که که بکات و به پیشکنی و تاقی بکاته وه .

وه زۆرئِك له وانهی کپین و فروشتنی سه یاره و نامیره کان ده کهن ناته واوی یه کانی ده رناخن و دهشارنه وه، ته مهش حه رامه و قه ده غه کراوه .

پیغمبر ﷺ ده فرمودی :

« الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ بَاعَ مِنْ أَخِيهِ يَبْعَا فِيهِ عَيْبٌ إِلَّا يَبْنَهُ لَهُ ».

واته: « موسلمان برای موسلمانو دروست نی یه بۆ موسلمانئیک شتیک بفروشی به براکهی عهییکی تیداییت و بۆی باس نه کات و ناشکرای نه کات »^(۲).

(۱) رواه مسلم ۹۹/۱ ،

(۲) رواه ابن ماجه ۷۵۴/۲ و هر في صحيح الجامع ۶۷۰۵

وه هندی کس و اگومان دهن که بهر سیاریتی له سهر شانی خوی لاداو
 نه گهر به کریار بلی به ههراج ... یان به شهرتی قور دهیفرۆشم، ناته مه کرین و
 فروشتنیکه که فهره بهر که تییدا نی به .

هوهك پیتغه مبه صلی الله علیه و آله ده فهرمووی :-

« الْبَيْعَانِ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا فَإِنْ صَدَقَا وَبَيْنَا بُورِكُ لَهُمَا فِي يَبْعُهُمَا وَإِنْ
 كَذَبَا وَكَتَمَا مُحِقَتْ بَرَكَةُ بَيْعِهِمَا ».

واته: « له کرین و فروشتن دا ههردوولا سهریشکن مادام جیانبوونهتموه،
 جا نه گهر راستیان کردو و عیب و ناتواوی یه که یان روون کرده وه، نهوا
 بهر که ده کویتمه کرین و فروشتنه که یانمه، به لام نه گهر درۆیان له گه
 یه کتردا کردو ناتواویه که یان دهر نه خست، نهوا کرین و فروشتنه که یان بی
 بهر که ده بی » ^(۱).

زیادکردنی نرخ ((النجش))

«النجش»: بریتی یه له زیادکردنی نرخى شه کیك نهك بۆمه به سستی کرینى
 به لکه بۆ فیل کردن له که سیکى تر تاوه کو فریوى بدات و رایکیشیت بۆنه وهى
 نرخه که ی پى زیاد بکات.

پیتغه مبه صلی الله علیه و آله ده فهرمووی :

«... لَأَتَنَاجَشُوا...».

واته: «... وه نرخى شهك به سهر یه کدا زیاد مه کهن له کاتى کرین و
 فروشتندا...» ^(۲).

(۱) رواه البخاري أنظر الفتح ۳۲۸/۴

(۲) رواه البخاري أنظر فتح الباري ۴۸۴/۱۰

نەمەش جۆرىكە لە فروفیل و فریودان و هەڵخەڵەتاندن، وەگومانیشی تیدا نی
یە پێغه مەبر ﷺ دەفرمووی:
« المکر والخديعة في النار ».

واتە: « فیل کردن و هەڵخەڵەتاندنی خەلکی هۆکاریکە بۆ چوێ ناگر »^(۱).

وێ کاسبی و مامەڵەى زۆرىك لەو دەلالانەى لە هەراجاگو و نایشگاگاندا كرىن
وفروشتنى ئۆتۆمبیل دەكەن پسیس و خراپە، چونكە حەرامىكى زۆریان تسووش
دەبێ، هەیانە بەم كرىن و فروشتنە دوچارى «نجش» دەبێ، وێ دەستى كرىار یان
فروش سیارەكە دەبرن و فریوى دەدەن و هەلى دەخەڵەتینن بەهوى داشكاندن
شمەكەكەى و سووكردنى ، بەلام ئەگەر شەكەكە مالى خوێان بى یان مالى
یەكێكیان، ئەوا بەپێچهوانەو نرخەكەى قورس و گران دەكەن لەسەر كرىارەكە
خوێان لەناو خوێان دا دەبن بە كرىارو بە درۆ بۆ ئەوێ كرىارەكە فریوو بدەن
بەو نرخەى كە ئەمان پێى دەدەن.

ئەم دەلالانە دەچنە نىوان كرىارەكانەو و نرخى شتەكانى بەرز دەكەنەو لە
بازاروكەدا، بۆ مەبەستى فروفیل كردن و داو نانەو و تاوێكو كرىارىكى
تێوێگەلى و دەستى پێیدا بچۆ و دوچارى زەرەرى بكەن .

(۱) انظر سلسلة الأحاديث الصحيحة ١٠٥٧

کپږن و فروشتن له دواى بانگى دووهمى پوژى جمعه

خوای بهرزو کار له جی د هفرمووی :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾﴾ الجمعة: ٩

واته: « ئهى ئموكسانمى باوه پتان هيټاوه كاتى پوژى هينى بانگ درا بو نوټر، ئموا بسچن به پيى نوټر هوه و دهست هه لگرن له ههموو كپږن و فروشتنيك، چوونتان بو نوټرى جمعو وازهيټانتان له كپږن و فروشتن باشترو چاكتره بوټيوه، نه گهر بزانون و دركى ئمو راستى بكمن».

له گهل نه مهش دا ههندي فروشيار له دواى بانگى دووهمى نوټرى هينى له دوكانه كانياندا له بهردهم مزگه و ته كان بهرده و امن له سهر كپږن و فروشتن.

وه ههر كس له و كاته دا شتيكيان لى بگريټ، ئموا به شدلر ده بى له تاوان نه گهر سيواكيكيش بى، وه ئم كپږن و فروشتنه به تال و دانه مه زراوه به پيى پاسترين و پسه ند ترين بريارى فقهي.

وه ههندي له خاوهن چيشت خانمو نانه واکان و کارگه كان شاگردو كړيکاره كانى خويان ناچار ده كهن له سهر نيش كردن له كاتى نوټرى جومعه دا، نا ئم نه سانه همرچه نده له پواله تدا سوودو قازانچ و دهستكه و تيان زياتر ده بى، به لام له راستيدا ته نها په نجه پوړى و مال ويرانيان دهست ده كهرى و زهره رو زيانيان بو ده ميټى.

به لام ههرچى كړيکارو شاگردو خزمهت کاره كانى هيه پټويسته بهم فهرمايشتهى پيغه مېر عليه السلام كاريكمن كه د هفرمووی :

« لَا طَاعَةَ لِبَشَرٍ فِي مَعْصِيَةِ اللَّهِ ».

واته: «گورپایه‌لی بۆقسه‌ی هیچ کس نی یه له بی فرمانی خودا دا»^(۱).

قومارو یانسیب

خوای بی هاوتا ده‌فرمووی :

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخِطْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ (٩٠) المائدة: ٩٠

واته: « ئه‌ی ئه‌وکسانه‌ی باوه‌رتان هیناوه باش بزنان که عه‌رق و قوما‌رو یانسیب و فالگرتنه‌وه بۆ ده‌رکه‌وتنی باریکی خراپ یان چاک، هه‌مووی پیسن و کار و کرداری شه‌یتانه، بۆیه ئیه‌و پتیه‌سته له‌سه‌ره‌تان خۆتانی لێ بپاریزن، تاوه‌کو له‌ دنیاو قیامه‌تدا پزگاره‌و به‌خته‌وه‌رین».

سه‌رده‌می جاهیلیه‌تی پیش ئه‌سلام خه‌لکی قوما‌رو یانسیبان ده‌کرد، دیارترینیان به‌ ناوبانگرتنیان نه‌وه بوو ده‌ پیاو وه‌کو یه‌ک له‌ حوشتی‌که‌دا شه‌ریک ده‌بوونه‌وه، پاشان جوژه‌ قورعه‌یه‌کیان بۆ ده‌کرد به‌ به‌رد هه‌ل‌دان (حه‌وت جار ده‌یان کرد) جا نه‌و هه‌وته به‌ یانسیب به‌شی جیا‌جیان به‌رده‌که‌وت (به‌پیتی یه‌که‌م و دووهم و...) سیانی کۆتایی (که‌ناویان ده‌رنه‌ده‌چوو) هه‌چیان به‌ر نه‌ده‌که‌وت .

به‌لام له‌سه‌رده‌می ئیمه‌دا قوما‌رو یانسیب چه‌نده‌ها شی‌وا‌زو جو‌زی هه‌یه، له‌وانه :

(۱) رواه الإمام أحمد ۱/ ۱۲۹ وقال أحمد شاكر إسناده صحيح رقم ۱۰۶۵

نموی نه مړې پټی دهوتری یانسیب شیوازو جوړی زوره، سادهترین جوړی کړینی بلیتی ژماره یسه بهپاره، که له دوایدا پاکیشانی بڼه ده کړی، براو هی یه کم خه لاتیکی پی ده دری و دوو هم خه لاتیکی تر نابو شیوه یه خه لات ته کان ده گورپت و جیوازن به پټی یه کم و دوو همی، نا نه مه حرامو قه ده غه کراوه هه رچه نده ناویشی بنین کاری خه یری .

شیوازیکی تر نهو یسه شه کیلک بکړیت له پیناو شتیکی نادیاردا، که نهو شته نه زانراوه له ناو شه که دایه، یان ژماره یه کی پی ده دری له کاتی کړینی شه که که دا و پاکیشانی بڼه ده کړی بڼه دیاری کردنی خه لاتی براو کان، نه هم هه موو جوړه شیوازی قومار ده چیته ژیر نهو (المیسر) که خودا له نایه ته که دا باسی لیتوه کردوه .

دزی کردن

خوای بهرزو بی هاوتا ده فرمووی :

﴿وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جِزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِّنَ اللَّهِ وَاللَّهُ

عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٣٨﴾ المائدة: ٣٨

واته: « پیاو نافرته دز ده ستیان بېن له تولهی دزی کردنه که دا، نهو ش بریارو حوکیکه له خوداوه، خوای گموره بالا ده ست و کار به جی یه .»

ترسناکترین تاوانی دزی دزی کردنی حاجیه کانه له که عبه ی پیوژدا، ناشم جوړه دزانه که دزی له پیوژترین به شی سهرزه وی و له ده ورو بهری که عبه دا ده کن هیچ سدهنگ و قورسایه کیان بڼه سنوره کانی خوا دانه ناوه و هیچی تیدا نه هیشتوتهوه .

پیغمبر ﷺ له به سهرهاتی نوژی خورگیراندا فرموی :

« لَقَدْ جِئَ بِالنَّارِ وَذَلِكُمْ حِينَ رَأَيْتُمْونِي تَاخَّرْتُمْ مَخَافَةَ أَنْ يُصِيبَنِي مِنْ لَفْحِهَا وَحَتَّى رَأَيْتُ فِيهَا صَاحِبَ الْمِخْجَنِ يَجْرُ قُصْبُهُ فِي النَّارِ كَانَ يَسْرِقُ الْحَاجَّ بِمِخْجَنِهِ فَإِنْ فُطِنَ لَهُ قَالَ إِنَّمَا تَعْلَقُ بِمِخْجَنِي وَإِنْ غُفِلَ عَنْهُ ذَهَبَ بِهِ ».

واته: « که منتان بینی هاتمه دواوه، نهو ناگریان هیئا له ترسی نهوی نسو کو هه لئو گرو بلیسه کی بمگاتی، وه تهنانهت خاوهن گوچانه کم بینی له نار ناگردها که ریخوالی خوئی راده کیشا لئو ناگره کدا، چونکه گوچانه کی به کارده هیئاو دزی له حاجیه کان ده کرد پیی، جا نه گمر کسهی که دزی لیده کرد ناگمدار بیوایه تموه، نهوا دهیووت نوساوه به گوچانه کممدهو من ناگدار نمبووم، خو نه گمر بی ناگابونایه نهوا ده دزی»^(۱).

وه له گه وره ترین جوژی دزیه کان دزی کردنه له مالی گشتی، وه هندی لهوکه سانهی نه م دزیه نه کمن نهوه ده که نه بیانوو ده لئین دزی کردنه کی نیمهش وه کو دزی کردنی خه لکانی تر، دزی نه کهن وه کو دزی کردنی نهو خه لکه (بوخه لک بیخواتو نیمه نه یخوین)، به لام نازانو ههست ناکه نهوه دزی کردنه له هه موو موسلمانان، چونکه مالی گشتی مولکی هه موو موسلمانانه، وه دزی کردنی که سانیکی له خوا نه ترسن نابیتته به لگه و به هانه بو شوین که ورتو چاولی کردیان.

وه هندی خه لک مالی کافر ده دزنو دزی له مالی کافران ده کمن به بیانوی نهوهی که نهوانه کافرو بی باوه رن، نه مهش بیانویه کی ناراسته و رهوانی یه به هانه که شیان گونجاو نیه و ناتهواوه، چونکه نهو کافرو بی باوه رانهی که

(۱) رواه مسلم رقم ۹۰۴

دروسته مال و سامانيان پرېت، بریتین لهو که سانهی که شهر و جہنگ به رپاده کمن
بهرامبهر موسلمانان له بهرہی جہنگ دا مال و سامانی به می ماویان دهیته
مائی موسلمان و دروسته بردنیان، نهک هه موو کو مپانیای کافران و تاک تاکیان
بچیت ژیر نهم باسه وه.

وه يه كيڤك له پښگانګانې دزی كړدن دهست بردنه بڼو ګیرفانی خه لګی و بردنو
رفاندزییې ته له ناك او.

وه همدتيك به نيازی سهردانی ده چن بۆ مالّ خه لکي و دريان لي ده کهن،
وه همدتي کهس دزي له جانتاو کهلو په لي ميوانه کهي خوي ده کات .

وه هه‌ندی که‌سی تر ده‌چنه بازارو فروشگاگانه‌وه و شه‌ک و که‌لو پهل ده‌شلرنه‌وه له گیرفانیاندا یان له ژێر جله‌کانیان‌ه‌وه، یان هه‌ندی جار هه‌ندی نافره‌تان نهم کاره‌ده‌که‌نو له ژێر جله‌کانیان‌ه‌وه شت ده‌شارنه‌وه و ده‌بدزن.

وه همدلی خه لگی دزی شتی بچوک وکم وه مرزان وکم بایه خ بهناسایی ده زانی، له کاتی کدا پیغه مبر ﷺ فرموویه تی :-

«لَعَنَ اللَّهُ السَّارِقَ يَسْرِقُ الْبَيْضَةَ فَتَقَطُّعُ يَدُهُ وَيَسْرِقُ الْحَبْلَ فَتَقَطُّعُ يَدُهُ».

واته: « لمعنەتی خودا له دزێك بێ كه هێلكهیهك ده‌دزی و ده‌ستی ده‌بریت به هوی دزیه‌كه‌یهوه، وه لمعنەتی خودا له دزێك بێ كه گورسیك ده‌دزی و ده‌ستی ده‌بریت به هوی دزیه‌كه‌یهوه »^(۱).

بۆيە پتويىستە لەسەر ھەموو كەسيك كەشتىكى دزى، بىگىرپتەو ھە بۆ
خاوەنەكەى خۆى، دواى ئەو ھى پەشىمان بۆيەو ھە تەو ھى كردو گەرايەو ھە بۆلاى
خو، نيت بە ناشكرا بۆى دەگىرپتەو ھە دەيداتەو ھە يان بەنھىنى و پەنھانى يان
بەھۆى كەسيكى ترەو ھە بۆى دەگىرپتەو ھە.

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۸۱/۱۲

به لّام نه گهر ههولّی زۆری داو کۆششی کرد بۆ دۆزینهوهی خاوهن ماله که و دهستی پینه گه یشت یان به میرات گره کانی خاوهن ماله که، نهوا دروسته بیکاته خێر به مه بهستی نهوهی پاداشتی خێره که ی بۆ خاوهن ماله که بی.

وهه رگرتنی به رتیل و ده مه چه ورکردنی خه لک

به رتیل دان به قازی و حاکم و ده مه چه ورکردنیان بۆ به تان کردنهوهی هه ق و مافیک یان جی به جی کردنی ناره وایی و سته میک تاوانه و هه رامه، چونکه نه مه سه رده کیشی بۆ سته مکاری و بی داد په روه ریبون له حوکم داو زۆرداری و ماف خواردن و چه وسانه وهی خاوهن هه ق و ده بیته مایه ی بلا و بونه وهی فساد و خراپه کاری و بشیووی .

خوا ی پاک و بهرز ده فهرمووی:

﴿ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتَذَلُّوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِّنْ

أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾ ﴾ البقرة: ١٨٨

واته: « سامان و دارایی یه کتر به ناره و او نادرست له نیوان خۆتان مه خۆن و، پاره و سامان مه ده ن به حاکم و کار به ده ستان تا به ناره و به شیک له مال و دارای خه لکی بخۆن، بۆیه خۆشتان باش ده زانن که ئه و جو ره کارانه نادروسته و ناره وان ».

«أبو هريرة» له پیغه مبه ره وه ﷺ ده یگیر یته وه که فهرمو یه تی:

«لَعَنَ اللَّهُ الرَّاشِيَّ وَالْمُرْتَشِيَّ فِي الْحُكْمِ».

واته: « لهعنمتی خوا لهبەرتیل دەرو بەرتیل خۆزەکان لەکاری حوکم و دادوەریدا»^(۱).

بەلام بەرتیل دان بۆنەوی کەسێک حەقیکی خۆی دەست کەوی یان ستمیەک لەکۆل خۆی بکاتنەو، هیچ پێگە چارەکی تر نەبوو تەنھا بەم پێگەیە نەبی، ئەوا ئەوکەسە توشی ئەم ھەرەشانە نایەت.

لەم سەردەم و چەرخە ئێمە بەرتیل دان و دەم چەورکردن زۆر بە ناشرکرا دەبینرێ و بەجۆریکی وەھا تەشەنە کێشێکی کردووە و بلاووتنەو کە زۆر شوێنی تەنیوەتەو، تەنانەت وای لێ ھاتووە لەلای ھەندێ لە فەرمانبەرانی ئەو پارەو سامانە لە پێگەی بەرتیلەو وەری دەگرن زۆر زۆر تەسەر لەو موچەییە خۆی کە وەری دەگرێ، وە وای لێ ھاتووە زۆریک لە نیش و مەعمەلاتەکان بە بەرتیل نەبی نەدەست پێدەکات و نەکووتایش دیت، وە ئەوێ توشی زەرەو زیانی گەورە دەبی ئەم کارەو تەنھا فەقیر و ھەژار و کەم دەستەکانە.

وہوای لێھاتوو نیش و کاری هیچ کەسێک پێش ناخرێ ھەتا بەرتیل نەدات، وە ھەرکەس بەرتیل نەداو دەمی خەلکی چەور نەکات ئەو نیش وکارەکی دوا دەخرێ و پشت گوی دەخرێ، وە ئەوکەسێ کە بەرتیلی داو نیش وکارەکانی زۆر زووتر و لە پێش ھەموو کەسێکەو بۆ ئەواو دەکری.

وہ ھەروەھا بەرتیل دان ھۆکاریکە بۆ ئەوێ مال و پارە خەلکی بە ناحق بچیتە گیرفانی نوێنەری کەپار و فرۆشیارەکانەو.

جا لەبەرئەو و چەندەھا ھۆکاری تر، سەیرنی یە کە پێغەمبەر ﷺ دوعای کردبێ لەو کەسانە بەشداری ئەم تاوانە دەکەن بەوێ لە پەھەمتی خوا بەدوورین.

(۱) رواہ الإمام أحمد ۳۸۷/۲ وهو فی صحیح الجامع ۵۰۶۹

«عبداللہ»ی کوری «عمر» له پیغمبره وه صلی اللہ علیہ وسلم دهیگیریتته وه که
فهرموویه تی:

«لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الرَّاشِي وَالْمُرْتَشِي».

واته: «له عننت لمبرتیل دهر و لو کسمش و وهری ده گری»^(۱).

داگیر کردنی زهوی

ههركات ترسی موراقه بهی خودا نه ما، نهوا هیزی فروفیل له مرؤفدا
دهرده که ویت و هانی ده دات بۆ زولم و ستم کردن، وه کو ده ست به سه راگرتنی
مالی خه لکی و داگیر کردنی.

داگیر کردنی زهوی و زاروده ست به سه راگرتنی یه کی که له و جوړه ستم و
ناحه قیانهی که بهرامبر به یه کتر ده کری، خوی گه ورهش توله ی سهخت و
تونو به نیشی داناوه بو نهم جوړه تاوانانه.

«عبداللہ»ی کوری «عمر» له پیغمبره وه صلی اللہ علیہ وسلم دهیگیریتته وه که
فهرموویه تی:

«مَنْ أَخَذَ مِنَ الْأَرْضِ شَيْئًا بِغَيْرِ حَقِّهِ خُسِفَ بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِلَى سَبْعِ
أَرْضِينَ».

واته: «ههركسمی شتیك له زهوی یهك بۆخوی داگیركات و بهی نهوی
مافی خوی بی، نهوا له قیامهتدا به محوت چینی زهوی دا روډه چی»^(۲).

«یعلی»ی کوری «مرة» له پیغمبره وه صلی اللہ علیہ وسلم دهیگیریتته وه که فهرموویه تی:

(۱) رواه ابن ماجة ۲۳۱۳ وهو في صحيح الجامع ۵۱۱۴

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۱۰۳/۵.

« أَيُّمَا رَجُلٍ ظَلَمَ شَيْئًا مِنَ الْأَرْضِ ، كَلَفَهُ اللَّهُ أَنْ يَحْفَرَهُ حَتَّى يَبْلُغَ آخِرَ سَبْعِ أَرْضِينَ ، ثُمَّ يُطَوَّقَهُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ حَتَّى يَقْضِيَ بَيْنَ النَّاسِ ».

واته: « هرکسی که از زمین چیزی را تعدی کند، خداوند او را بکند، تا او به پستی دوازده پشته برسد، پاشان ده پشته گردنی تا مو حاسبی خدای تعالی دهی»^(۱).

همروها گزینی نیشانه و سنوری زوی به جوئی که سی سنوری زوی به کی خوی زیاد بکات له سر حسابی دراوسی که، نهوا نهویش ده چیتته ژیر نه باسه و بریتی به لهوی که پیغمبر ﷺ ناماژهی پی کردوه که ده فرموی :

« لَعَنَ اللَّهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ ».

واته: « له عنمتی خوا لهو کسی سنوری زوی و نیشانه کانی زوی ده گز»^(۲).

وه رگرتنی هه دیه و دیاری به هوئی تکا کردنه وه

بوونی پله و پایه و دهسلات و شکو مهندی لهنا و خه لکی دا به کی که له نیعمه و به خشه کانی خوی گه و له سر به نده کان نه گه سوپاسی خودای له سر بکن، و سوپاس کردنی خوداش له سر نهو نیعمه و به خشه به دهی که هه و توانای خوی سهر کات و بخته کار بو سود گیاندن به مو سلیمان .

(۱) رواه الطبرانی فی المعجم ۲۷۰/۲۲ وهو فی صحیح الجامع ۲۷۱۹ .

(۲) رواه مسلم بشرح النووي ۱۴۱/۱۳ .

نهمه‌ش ده‌چیتته ژنر نهو فهرمووده گشتگیره‌ی که پیغه‌مبهر ﷺ
ده‌فهرمووی:

« مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَنْفَعَ أَخَاهُ فَلْيَفْعَلْ ».

واته: « هرکسیتک له ئیره توانی سودیک به براکمی خوئی بگه‌ینیت و
کاریکی بۆ ئاسان بکات و هارکاری بکات، نهو با بیکات و کم ترخم
نمی له هارکاری کردنی»^(۱).

هرکسیتک به‌هوی پلهو پایه و ریزه‌کیمه که هه‌یه‌تی بتوانی سودی به
موسلمانن بگه‌ینه‌ن و کاری بۆ ئاسان بکات له لابرده و دوخستنه‌وی زولم و
سته‌میک لیتی یان خیر و خوشیه‌کی بۆداین کات، به‌بی نه‌وی کاری حرامیک
نه‌غامدا یان ده‌ست دریتی و زولم بی بۆسه‌ر حقی که‌سیکی تر، نه‌وا پاداشتی
خوئی وهرده‌گری له‌لای خوای په‌روه‌ردگار نه‌گه‌ر نیه‌ت و مه‌به‌سته‌کی پاک و
خاوین کردییت بۆ خوا.

هه‌روه‌ک پیغه‌مبهر ﷺ ده‌باره‌ی نه‌وه ناگاداری کردوین و ده‌فهرمووی:
« اشفعوا تَوْجَرُوا ».

واته: « تکا بۆ یه‌کتری بکمن پاداشت ده‌درینه‌وه لسه‌ری»^(۲).

به‌لام دروست نی یه هه‌چ شتیک وهریگری له‌به‌رامبه‌ر نه‌وتکا کردن و واسیتیه
که کردویه‌تی.

به‌لگه‌ش نه‌ویه پیغه‌مبهر ﷺ ده‌فهرمووی:-

« مَنْ شَفَعَ لِحَدٍّ شَفَاعَةً فَأَهْدَى لَهُ هَدِيَّةً فَقَبِلَهَا فَقَدْ أَتَى أَبَا عَظِيمًا مِنَ
الرُّبَا ».

(۱) رواه مسلم ۱۷۲۶/۴

(۲) رواه أبو داود ۵۱۳۲ والحديث في الصحيحين فتح الباري ۴۵۰/۱۰ كتاب الأدب باب تعاون المؤمنين بعضهم بعضا.

واته: « همرکسیڼک تکاکاری بږیه کیڼک بکات و کارڼکی بو ړتک بخت، پاشان همدیه بو بهیننر نیمیش وهری بگری، نهوا دهرگایه کی گموره له دهرگاکانی رپیاو سووخواندنی بو خوی کردوتوهو بهشیکی گمورهی رپیاو خواردوه»^(۱).

وه له ناو خه لکاندا کهسی واهیه همر و تواناو هولو و تکانو واسیتیه کی خوی ده خاته کار بهرامبر بری پاره و مال بو دامه زانندنی کهسیک له وه زیفه کدا، یان گواستنوهی کهسیک له دائره یه کهوه یان له جیگه یه کهوه بو شویتیکي تر، به پی پی په سندنترین و ته و او ترین فته و او پاره یه حرامه لبر «حدیث» که ی پی شوی «أبي أمامة»، ته نانه ت «حدیث» که نه و حاله ته ش ده گرتتوه که وهر گرتنی پاره که سهره تا به مهرجیش دانه نرابی. همر کهسی چاکه کارو خیر ویست بی پاداشتی خوی ده ست ده کهوی له لای خواو له قیامه تدا ده یینیتوه.

پیاوړتک هاته لای «حسن» کوری «سهل» داوای لی کرد که کارڼکی هیه، به لکو نه م تکایه کی بو بکات، نه ویش بو نه نجامدا و کاره که ی جی به جی بوو، پاشان پیاوه که روی کرده «حسن» و سوپاسی کرد.

«حسن» یش پی ووت :

له بهرچی سوپاسم ده که ی ؟ نیمه قناعه تان وایه همر و هک چون مال زه کاتی هیه، ناوه هاش پله و پایوه قسه رژیشتن زه کاتی هیه .

خا لیکي گرنګ هیه پیویسته لیږده دا ناماږه ی پی بدری: نه ویش نه ویه نه گمر کهسیک به کری بگری بهرامبر بری پاره بو جی به جی کردن و

(۱) رواه الإمام أحمد ۵/ ۲۶۱ وهو في صحيح الجامع ۶۲۹۲

پاڤه راندنی نیش و کارو معامله یه ک و به دوا یدابچی دروسته و ناکه ویتسه ژیر نه م
 باسه وه، به لکو ده چیتسه ژیر باری به کری گرتنی شرعییه وه.
 به لام نه وهی تاوان بی و سهر پیچی بی نه وهیه که سیک هه و ل و پله و پایسه و
 قسه و زیشتنی خوی به کاریه ینی ب و واسیته کردن به رام بهر بری پاره.

نیش کردن به کریکار و پینه دانی کریکهی

پیته مبه ر علیه السلام هانی خه لکی داوه که په له بکن له به خشین و دانه وهی مافی
 کریکارو شاگرد.

ده فهرمووی :-

« أَغْطُوا الْأَجِيرَ أَجْرَهُ قَبْلَ أَنْ يَجِفَّ عَرْقُهُ ».

واته: « کرینی کریکار بدهن پیش نه وهی عمره قه کهی وشک بییتنه وه »^(۱).

له و زولم و سته مانه ی له ناو گو مه لگا نیسلامیه کانداهاتوته ناراو رویداوه،
 نه دانی کری و مافی کریکارو شاگرد و فهرمان به رانه، نه مانه ش چند شیوازو
 دیمه نیکی جوړاو جوړی هیه، له وانه:

❁ نه وهیه به ته و او ی به یه کجاری نکوئی له حق و مافی کری کاره که
 ده کات و کریکاریش به لگه یه کی روشنی پی نی یه ب و سه لماندنی مافه کهی خوی
 نا له م حالته هه رچهنده مافی کریکاره که ده فوتی له دونیادا به لام له لای خوی
 گه وره وون نابی و نافه وتی له قیامه تدا، له روژی قیامه تدا زالم و سته مکار
 ده هیترنی که مالی سستم لی کرای خواردوه، بزیه له چاکه کانی سته مکاره که
 ده دریتسه سستم لی کرارو ماف خوراره که، جا نه گهر چاکه کانی نه ما نه و جا له

(۱) واه ابن ماجة ۸۱۷/۲ و هو فی صحیح الجامع ۱۴۹۳.

خراپى ستم لىكراوه كه ده خرىته سهرشانى ستمه مكاره كه و پاشان فېره ده درېته
دۆزه خه وه.

✽ جۆرىكى تر له و ستمه مانه نه وه يه:

نرخه كى كه ده كاته وه و لى ي داده شكېنى و مافه كى خۆى به ته واوى پى
نادات و به بى هېچ حەقتى لى كه ده كاته وه.

خوای گه ورهش له باره ي كه ده كاته وه ي مافى خاوهن حەق ده فەرمووى:

﴿وَبَلِّغْ لِلْمُطَفِّينَ (١)﴾ المطففين: ١

نومه ي نهم جۆرهش: نهويه كه هەندى له خاوهن كارگه كان ده يكه ن كاتىك
هەندى كرىكار و شاگرد پرووده كهنه و لات و شاره كەيان له سهر برىكى ديارى كراو
به لىنامه و عەقتىك به يكه ده دن، جا كه په يوه ندى كرد به كارگه كه وه و پىوه ي
په يوه ست بو و ده ستى كرد به كار كردن و نيش كردن، نه و جا خاوهن كارگه كه
ده چىت ده ست له په يان نامه كه ده دات و ده يگۆرېت بۆ كرىه كى كه متر، جا نه و
كرىكارانهش به دلشكاوى و ناپه زايى و ناچارى ده مېته وه، زۆر جار ناتوان
حەق و مافى خۆيان به سەلېتن، بۆيه دامواى خۆيان به رز ده كه نه وه بۆلاى خودا،
نهم كاره حەرامه هەرچه نده خاوهن كارگه زالمه كه موسلماننېش بى و
كرىكاره كهش كافى.

جا نهم داشكاندن و كه مكرده وه ي حەق و مافى كرىكار جۆرىكه له پىگرى له
پىگای خوای گه وره و تاوانى كرىكاره كهش دىته سهرشانى خاوهنكار.

✽ جۆرىكى تر له و وزولمانه ي له كرىكارو فەرمانبەر ده كرى نهويه:

نیشى نيزافى بۆ زياد بكات يان ماوه ي نيش كردن و ده وامكرده وه كى بۆ
زياد ده كات، وه ته نها كرىكه ي خۆيشى پى بدرى به بى نه وه ي كرى نى نيشه
زياده كى بۆ دابىرى.

✽ جۆزیککی تر لهو سته‌مانه نه‌وه‌یه:

مافه‌که‌ی دوای ده‌خات و ده‌ست به‌ده‌ستی پێ ده‌کات و به‌ نه‌م‌پۆ ناسبه‌ی مافه‌که‌ی ده‌خوات، نه‌وجا مافه‌که‌ی پێنادات مه‌گه‌ر دوای هه‌ول و تیکۆشان و ته‌قه‌لاکردنیککی زۆرو شکات و سکالا کردن و مه‌حکه‌مه‌ پێ گرتن نه‌بی.

زۆر جار مه‌به‌ستی خاوه‌ن نیش له‌ دواخستنی مافه‌که‌ بیزارکردن و وه‌زکردنی کرێکاره‌که‌یه، تاوه‌کو واز له‌ مافه‌که‌ی خۆی به‌یئێ و داوای نه‌کاته‌وه، یان مه‌به‌ستی نه‌وه‌بی سود له‌ پارو و ده‌قی کرێکاره‌که‌ وه‌رگری به‌وه‌ی ده‌یخاته نیشه‌وه‌ و هه‌لی ده‌سورپێئێ.

له‌ کاتی‌کدا کرێکاره‌ هه‌زاره‌که‌ ژمه‌خواردنی پۆژانه‌ی خۆی ده‌ست ناکه‌وێ و ناشتوانی و هه‌کو خه‌رجی کێشان بۆ ماڵ و منداڵی خۆیشی بینیریته‌وه‌ که‌ پێویستیانه‌و نه‌م له‌ پێناویاندا دووچاری غه‌ریبی و ده‌ریه‌ده‌ری بووه. جا دۆزه‌خ و ماڵ و وێرانی و سزای سه‌ختی پۆژی قیامه‌ت بۆ نه‌و زالم و سته‌مکارانه‌ی مافی کرێکارو شاگرد و فه‌رمانبه‌ران ده‌خۆن.

«أبوهريرة» له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌یگیریته‌وه‌ که‌ فه‌رموویه‌تی:

«قَالَ اللَّهُ تَعَالَى ثَلَاثَةٌ أَنَا خَصْمُهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ رَجُلٌ أُعْطِيَ بِي ثُمَّ غَدَرَ وَرَجُلٌ بَاعَ حُرًّا فَأَكَلَ ثَمَنَهُ وَرَجُلٌ اسْتَأْجَرَ أَجِيرًا فَاسْتَوْفَى مِنْهُ وَلَمْ يُعْطِهِ أَجْرَهُ».

واته: «خوای په‌روه‌ردگار ده‌فه‌رمووی: دوژمنی سی کۆمه‌ل له‌ خه‌لکیم له‌ پۆژی قیامه‌تدا و خۆم یه‌خه‌یان ده‌گرم: که‌سی‌ک له‌به‌ر من شتیکی پێ بدری و پاشان ناپاک‌ی بکات له‌و شته‌ی وای پێی دراوه، و هه‌ پیاوی‌ک که‌سی‌کی نازاد بفروشی و پارکه‌ی بخوات، و هه‌ که‌سی‌ک کرێکارێک بگری، ئه‌ویش به‌باشی کاری خۆی بکات، به‌لام کرێکه‌ی خۆی به‌ جوانی پێنده‌!»^(١).

(١) رواه البخاري انظر فتح الباري ٤/٤٤٧

دادپەروره نه بوون له نښان منداڼ دا

هه ندي كس به نه نه ست هه ندي له منداڼه كانيان تايهت مهنده كهن به به خشينو هه ديه و شت كړين بويان و نه واني تر پشت گوي ده خپه به پي شمع نهم كارده حرامه و دروست نى يه نه گهر هوكاريكي شمعې نه بيت بو نه و تايه ته ندر دنه.

به لام نه گهر هوكاريكي شمعې هه بوو نه و دروسته، بو غونه پيداويستی - يه كين له منداڼه كانى جى به جى بكات و خه رجي زيادى بكيشى له چاو نه واني تر له بهر نه وى منداڼه كى نه خو شه يان قه رزاره يان خو ښكاره و يان نيشو كارى ده ست ناكه وى يان خاوه نى منداڼى زوره له و حاله تانه دا تاوان بار نابى، نه گهر نيه تى نه وى هه بى هه ركات منداڼى تى هوكارى شمعې هه بوو بو خه رجي كيشان خه رجي نه وىش بكيشى و ه كو چوڼ بو نه مى ده كيشى . به لگه يه كى گشتى نه وىه كه خدا ده فرموى :

﴿اعْدِلُوا هُوَ اقْرَبُ لِلتَّقْوَى﴾ المائدة: ٨

واته: « دادپه روره رين، چونكه داد په روره رى نزيكتره له ته وواو له خواترسان .»

وه به لگه ي تايه تيش له بهر نهم باسه نه وىه:

«نعمان»ى كورې «شير» باسى ده كات كه باوكى هات بو لاي پيغه مبه ر

ﷺ ووتى: نهم به نده يم به هه ديه داوه ته كوره كهم.

پيغه مبه ر ﷺ فرموى:

« أَكُلْ وَلَدَكَ تَحَلَّتْ مِثْلَهُ؟ » واته: « نایا به هه موو کورده کانت شهو هه دیه ت داوه؟ ».

ووتی: نه خیر.

پیغه مبهه سَلَامُ فهرمووی:

« فَأَرْجِعْهُ » واته: « لئی بستی نه وه و مهیده ری »^(۱).

له روایه تیکی تر دا هاتوه که پیغه مبهه سَلَامُ پیی فهرموو:

« فَأَقْبُوا اللَّهَ وَاعْدِلُوا بَيْنَ أَوْلَادِكُمْ ». واته: « له خوابتر سنو دادپهروه رین له نیوان منداله کانتاندا ». بویه گه پران دیه وه و شهوی دابووی به کورده که ی لئی سهنده وه^(۲).

وه پیغه مبهه سَلَامُ فهرمووی :

« فَلَا تُشْهِدْنِي إِذَا قَاتَيْ لِيَ أَشْهَدُ عَلَى جَوْرٍ ». واته: « من مه که نه شاهد چونکه ناجه شاهد له سر زولم و ستم »^(۳).

وه ده توانی کور دوو نه وهنده ی کچی پی بدری ههروه ک میرات چونکه کور نه رکی سه رسانی زیاتره، ته مهش قسه ی نیما می (ته حمده) به ره حمه ت بی^(۴).

ته گهر ته ماشایه ک بکری له زیان و حالی هه ندی له خیزانه کان، شهوا زور باوک ده بینری که له خوا ناترسی و پیزی هه ندی مندالی داوه به سر شهوانی تر دا له به خشین و هه دیه کردنی و له پوشاک و جل و بهرگ، بویه هه ندی له منداله کان سنگیان پر ده بی له ر قوقین بهرام بهر شهوانی ترو دژایه تی و دژمنایه تی له نیوانیاندا سر ده کیشی و ده پوی .

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ۲۱۱/۵

(۲) الفتح ۲۱۱/۵

(۳) صحيح مسلم ۱۲۴۳/۳

(۴) مسائل الإمام أحمد لأبي داود ۲۰۴ وقد حقق الإمام ابن القيم في حاشيته على أبي داود المسألة تحقيقاً

هه‌ندی له باوكان شتى تاييه‌تى داوه به منداڵكى له‌بهر نه‌وى له‌ديمه‌ن دا له باواني ده‌كات، نه‌وه‌كه‌ى تريان بى به‌ش ده‌كات له‌بهر نه‌وى له خالوانى ده‌كات، يان به‌مندالى يه‌كيك له خيزانه‌كاني ده‌به‌خشى به‌لام به منداالى خيزانه‌كه‌ى ترى نابەخشى .

وه هه‌ندى جار يه‌كيك له منداڵه‌كاني ده‌خاتسه خويندنگه‌و قوتابخانه‌ى تاييه‌ته‌وه‌و نه‌وانى تر ناخات .

هه‌موو نه‌م كارانه‌ش به خراب به‌سهر باوكه‌كه‌دا ده‌شكيتته‌وه‌و كاردانه‌وه‌ى نا قولاى ده‌بى، چونكه زۆر جار نه‌و منداڵانه‌ى بى به‌ش كراون له پاشه‌پوژدا به‌رامهر باوكيان باش نابن.

وه بيغه‌مبهر ﷺ به‌رامبهر به‌و كه‌سانه‌ى كه فەزلى منداڵكيان ده‌ده‌ن به‌سهر نه‌وانى تر دا ده‌فه‌رمووى :

« أَلْبَسَ يَسْرُكَ أَنْ يَكُونُوا إِلَيْكَ فِي الْبَرِّ سَوَاءٌ ». واته: « ئايا پيشت خوش نى يه كه منداڵه‌كانت چاك بن له‌گه‌لت وه‌كو يك »^(١).

سوال كردن بى نه‌وه‌ى موحتاج وهه‌ژار بى

«سه‌ل»ى كورى «الحنظلية» له بيغه‌مبهره‌وه‌ﷺ ده‌يگيرتته‌وه‌ كه

فه‌رموييه‌تى:

« مَنْ سَأَلَ وَعِنْدَهُ مَا يُغْنِيهِ فَإِنَّمَا يَسْتَكْثِرُ مِنَ النَّارِ » واته: « هه‌ركه‌سى

هه‌يبى و سوال بكات، نه‌وا ناگر بو خوى كۆده‌كاتمه‌وه ».

(١) رواه الإمام أحمد ٢٦٩/٤ وهو في صحيح مسلم رقم ١٦٢٣

وتیان: نهی پیغه مبهرخوا ﷺ نهو برپی که ههیبی و بوی حهرام بی سواڻ بکات چه ندیکه؟

فهرمروی: « قَدْزُرْ مَا يُغْدِيهِ وَيُعْشِيهِ » واته: « بهته ندازهی نهوی خواردنی بهیانی و ئیواره ی ههیبی ».

وه ههروه ها « عبدالله » ی کورپی « مسعود » له پیغه مبهروه وه ﷺ ده یگیریتته وه که فهرموویه تی:

« مَنْ سَأَلَ وَلَهُ مَا يُغْنِيهِ جَاءَتْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ خُدُوشًا أَوْ كُدُوشًا فِي وَجْهِهِ ».

واته: « هر که سی سواڻ بکات و ته ندازه ی نانی ئیسواره و بهیانی ههیبی، نهوا له پوژی قیامه تدا به ده م و چاو پوشاوی و شهر مزاریموه دیت »^(۱).

وه هه ندی لهو سواڻ کمرانه له بهرده رگای مزگه وته کان و له ریگای نویژ خوینان ده وه ستن و هاوارده کهن و ده نالینه وه، وه هه ندی کیان درۆ ده کهن به نوسراوی ساختمو ته زویر و چیرۆکی دروست کراو، وه زۆر جار نه ندامانی یه ک خیزان به سه ر مزگه وته کاند ا دابهش ده بن و پاشان یه کده گر نه وه و دابهش ده بنه وه به سه ر مزگه وتی تردا، له حالیکدا ده وله مه ندن و ته نها خوداش ده زانی، به لام کاتییک مردن نه و کاته میراته که ی ده ریده خات چه نده ده وله مه ند بووه .

به لام جگه له م جوړه که سانه خه لکی هه ژارو فه قیری حه قیقی هه یه که نه گه ر که سی شاره زای نه بی و نه یانناسی له بهر نه فس به رزیان و ده زانری ده وله مه ندن بویه ناناسریت تا خیریان بو بنری .

---

(۱) رواه الإمام أحمد ۱/ ۳۸۸ انظر صحيح الجامع ۶۲۵۵

قه‌رزکردن به مه‌ستی نه‌دانه‌وه‌ی

حه‌ق و مافی به‌نده‌کان لای خوای په‌روه‌ردگار زۆر گه‌وره‌وگرانه، زۆر جار به ته‌ویه‌کردن حه‌ق و مافی خودای له‌سه‌ر نینسان لاده‌چیته‌و تاوانه‌که‌ی له‌ نه‌ستۆ ده‌رده‌چی، به‌لام حه‌ق و مافی خه‌لکی هیچ ریگه‌ چاره‌یه‌که‌و ده‌روازه‌یه‌که‌ نی یه‌ بۆ رزگار یوون لسی ته‌نه‌ها گێرانه‌وه‌ی حه‌ق و مافه‌که‌ی نه‌بی، بۆیه‌ پێویسته‌ که‌مه‌تر خه‌می نه‌کری له‌ دانه‌وه‌ی مافی خه‌لکی پێش نه‌وه‌ی رۆژیک بێته‌پێش که‌ به‌دینارو دره‌م نادریته‌وه‌و چاره‌سه‌ری ناکری، به‌لکو به‌ چاکه‌و خراپه‌ حه‌ق و ماف ده‌دریته‌وه‌ .

خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمووی:

﴿ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَىٰ أَهْلِهَا ﴾ النساء: ۵۸

واته: « خودا فه‌رمانی پێتان کردوه‌ که‌ هه‌موو ته‌مانه‌ته‌ و سپارده‌یه‌که‌ بده‌نه‌وه‌ ده‌ستی خاوه‌نه‌کانیان .»

جا یه‌ کێک له‌و کارانه‌ی له‌ ناو کۆمه‌لگادا به‌لاوه‌ به‌ ئاسان زانینی قه‌رزکردنه‌، وه‌ هه‌ندی که‌س قه‌رز ناکه‌ن له‌ به‌ر پێویستی و محتاجی، به‌لکو خۆیان قه‌رزازیار ده‌که‌ن بۆ شتی ساده‌، چونکه‌ هه‌زی به‌گه‌وره‌ کردن و فراوان کردنی ماله‌و هه‌زی به‌ مرنافه‌سه‌کردنی خه‌لکانی تره‌ له‌ تازه‌کردنه‌وه‌ی سه‌یاره‌و خانوو مالو، خۆی قه‌رزازیار ده‌کات بۆ که‌ره‌سته‌ له‌ناوچه‌وه‌کانی دونه‌یاو خۆشی یه‌ براوه‌کانی ته‌م ژیانه‌، وه‌ زۆر که‌س ده‌که‌ویته‌ ناو کپین و فروشتنی قیسته‌وه‌ که‌ زۆریک له‌و کپین و فروشتنه‌ی خالی نی یه‌ له‌حه‌رام و شوبه‌هی تێدا یه‌.

که م ترخه می کردن له دانه‌وی قهرزو گوی پی نه دانی سرده کیشی بۆ دواخستنی دانه‌وی و دهستی به دهستی پی کردنی خاوهن قهرز یان پهل ده کیشی بۆ فموتاندن و له ناو بردنی مالی خه لکی و له کیس دانی.

وه پیغه مبه‌ره عَلَيْهِ السَّلَام ووریایی داوه له پاشه پۆژی نهم کاره و ده‌فرمووی:

« مَنْ أَخَذَ أَمْوَالَ النَّاسِ يُرِيدُ أَدَاءَهَا أَدَّى اللَّهُ عَنْهُ وَمَنْ أَخَذَ يُرِيدُ إِثْلَافَهَا أَثْلَفَهُ اللَّهُ ».

واته: « هه‌رکسی قهرز بکات له خه لکی و نیستی دانه‌وی هه‌بی، ئه‌وا خودا بۆی ده‌داته‌وه کاری بۆ ئاسان ده‌کات، وه هه‌رکس قهرز بکات و مه‌به‌ستی خواردنی بی و نه‌یداته‌وه، ئه‌وا خوای په‌روه‌ردگار ماله‌کی له‌ناو ده‌بات »^(۱).

خه لکی زۆر که م ترخه‌من ده‌ریاره‌ی قهرزکردن و دانه‌وی و به‌شتیکی ساده‌و ساکاری داده‌نین و گوی ی پی نه‌ده‌ن، به‌لام له‌لای خوای گه‌وره‌ کاریکی زۆر قورس و گرانه، ته‌نانه‌ت شه‌هید له‌گه‌ل نه‌و تابه‌یه‌مه‌ندیه‌ گه‌وره‌یه‌و نه‌و پادا‌شته زۆر فراوان و پله‌و پایه‌ به‌رزیه‌ی که‌پیی دراوه، به‌لام پزگاری نابۆ له‌و قهرزه‌ی وا له‌ گه‌ردنیه‌تی.

به‌لکه بۆ نه‌مه‌ش پیغه مبه‌ره عَلَيْهِ السَّلَام ده‌فرمووی :

«وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ رَجُلًا قُتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ أُخِي ثُمَّ قُتِلَ ثُمَّ أُخِي ثُمَّ قُتِلَ وَعَلَيْهِ دَيْنٌ مَا دَخَلَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُقْضَى عَنْهُ دَيْنُهُ».

واته: «سویندبی به‌و خودایه‌ی که گیانی منی به‌ده‌سته‌ ته‌گه‌ر پیاویک له‌پیناوی خودا شه‌هیدبی، پاشان زیندو بکریته‌وه پاشان شه‌هید بی، پاشان

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۵/ ۵۴.

زیندو بکریتموهو پاشان شهید بی، قمرزی لهسهریی، نهوا ناچیتته بههشتهوه
ههتا قمرزه کهی بو نهدریتموه»^(۱).

نایا نهو کهسانه ی گوئی به قهرز کردن و قهرز دانسه وه نادهن دوا ی بیستنی
نهمهش دهست بهردار نابن و بهخویاندا ناچهنهوه و پهشیمان نابنهوه و
ناگه پینهوه!!؟

خواردنی حهرام

نهو کهسه ی له خوانه ترسی گوئی نادات له کوتوه پاره پهیدا دهکات و لهچی دا
خهرجی دهکات، بهلکو خهم و مهراقی تهنها زیاد کردن و کوکرنهوه ی مال و
پاره و سامانه، نه گهر له پینگه ی حهرامیشه وه بیته، وه کو دزی کردن و بهرتیل
خواردن و داگیر کردن و ساخته کاری و کرپن و فروشتنی حهرام وه کو فالگرتنهوه و
داوین پیسی و گۆزانی ووتن. یان دهست دریژی کردن بۆسه ر (بیت مال) ی
موسلمانان و مولکه گشتیه کان، یان وهرگرتی مالی کهسیکی تر به پینگه ی
ئیحراجکردنی یان به سوال کردن به بی نهوه ی پیوستی بی.

ئینجا نهو ماله حهرامه ی که کوئی کردۆته وه لیی دهخوات و پۆشاک و
جل و بهرگی لی دهکری و له بهری کات و ماشین و ئۆتۆمبیلی پی پهیداده کات و
خانوه پی دروست دهکات و خانوی پی دهات به کری و لهو جهرامه دهرخواردی
ورگی دهات .

له کاتیکدا پیتغه مبه ر صلی الله علیه و آله دهفه رموی :

(۱) رواه النسائي انظر المحقق ۳۱۴/۷ وهو في صحيح الجامع ۳۵۹۴

« وَمَنْ كَبَتْ لِحُمُّهُ مِنْ سُحْتٍ فَالنَّارُ أَوْلَىٰ بِهِ » واته: « هرکسی که گوشتی جهستی به حرام پوره ده بوئی، ئو ناگری دۆزهخ له پیشتره بوی»^(۱).

وه نهو کهسانه له پۆژی دوایدا پرسیاوی لی دهکری سهارهت به ماله کهی له کویره پیدیای کردو دهستی خست، وه لهچیدا سهرفی کردو خهرجی کرد، نا له ویدا به هیلاک دهچیت و زهره رمه ند دهیی .

بۆیه پتویسته له سهر نهو کهسهی مالی حرامی لایه پهله بکات له خۆدهرباز کردو خۆی پزگار بکات له حرام، جا نه گهر حق و مافی خه لک بوو، نهوا با پهله بکات له گیرانهوهی ماله کهی بۆ خاوه نه کهی و له گه ل نه وه شدا داوا ی گهر دن نازادی لی بکات، پتیش نهوهی پۆژی بیتته پتیش که دینار و درهه م هیچ دهو رو سودیکی نی یه و مافه کانی پی نادریتتهوه، به لکو به چاک و خراپه مامه له له گه ل خه لکیدا دهکری و مافه کانی پی دهریتتهوه .

خواردنهوهی مهی نه گهر دلۆپیکیش بیت

خوای بهرزو بی هاوتا دهفرمووی:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنصَابُ وَالْأَزْلَمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ

فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ المائدة: ٩٠

واته: «ئهی ئهوانهی وا باوه پرتان هیناوه، دلنیا بن که ئهره ق و قومار و نهو بهردانهی که کراون بهبت و نهو پارچه دارانهی که به کار ده هینرین بۆ دیاری کردنی بهش و چاره نوس، پیسن و له کرداری شهیتانن، کهواته دور بکهونهوه لیان و خۆتانی لی بیاریزن تابه لکو پزگار و سهرراز بن».

(۱) رواه الطبرانی في الكبير ۱۳۶/۱۹ وهو في صحيح الجامع ۴۴۹۵

جا فرمان کردن به خواراستن و خو دوورگرتن لهو شتانه به هیژترین به لگهیه
لهسر حرامبوونیان و تونترین نیشانهیه بو سملاندنی خراپی و پیسیلن.

وه ههروه ها عه رهق و مهی له گهل «أَنْصَاب» دا باسکراوه که بریتی به له
په رستراو وستی کافره کان، جا لیتره دا بهیه که وه جوو تکرانو و لهسر یهک ناست
بریاریان لهسر دراوه و، بویه به لگه و پاساو بیانویهک به ده دست هیچ که سیکه وه
ناهیلی که بیهوی مهی به حه رام نه زانی، به بیانوی نهوی بلی خوا نه یه رموه
حرامه به لگو ووتویه تی خو تانی لی بیارین.

وه له فرمانیشته کانی پیغه مبه ریشه وه ﷺ هه ره شهی توندو به نیش هاتوه
ده رباره ی که سیک که مهی بخواتمه.

«جابر» ی کوری «عبدالله» له پیغه مبه ره وه ﷺ دهیگیریتوه که
فرموویه تی:

«إِنَّ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَهْدًا لِمَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ
الْخَبَالِ».

واته: «به دلتیا یه وه خوی (به رزوپه وژ) په یمانی کردوه که هه رکسی مهی
بخواتمه ئهوا «طِينَةُ الْخَبَالِ» ی ده رخوارد ده دا له رۆژی دوا ییدا.»

وتیان نهی پیغه مبه ر خوا ﷺ «طِينَةُ الْخَبَالِ» چی به؟

فرمووی: «عَرَقُ أَهْلِ النَّارِ أَوْ عَصَاةُ أَهْلِ النَّارِ». واته: «عه رهق وکیم
و زو خوی دۆزه خمیه کانه»^(۱).

«عبدالله» ی کوری «عباس» له پیغه مبه ره وه ﷺ دهیگیریتوه که
فرموویه تی:

«مُذْمَنُ الْخَمْرِ إِنْ مَاتَ لَقِيَ اللَّهَ كَعَابِدٍ وَتَن».

(۱) برواه مسلم ۱۵۸۷/۳.

واته: «نمو کسبی که راهاتوه لسه عمره قه خواردنوه، نه گهر بری و تموبی لی نه کات، نمو لهرؤزی قیامتدا ده گاتوه به خوا وه کو بت پهرستیک»^(۱).

وه لسم سهرده می نیمه دا چهنده ها جورو بابتهی عهره قو مادهی بی هؤشکهره کان بلاروتوهو چهنده ها چهنه جوریان لی پیدابووه، جوره ها ناوی عهره بی و بیانی لی نراوه، پیی ده لئین بیره و، یسکی و کحول و عهره قو فبورکا و شه میانیوا چهنده های تر.

وه نمو جورو چهنه عهره قه کی پیغه مبه ر ﷺ باسی کردوهو خبه ری داوه دهریاره ی دهرکه وتوهو ده بیبری، که ده فهرمووی: «لِشَرِّبَنَّ نَاسٌ مِّنْ أُمَّتِي الْخَمْرَ يُسْمُوْنَهَا بِغَيْرِ اسْمِهَا».

واته: «خهلکانی له نومته کم می ده خونسوه ناوه کی ده گۆپن و ناویکی تری لی ده نئین»^(۲).

بۆیه له جیاتی نهوی پیی بلئین «خمر - عرق» پیی نه نئین: «مه شروباتی روحی» نه مهش بۆ خه له تاندن و فریودانی خه لکی یه .

جابۆیه شه ریعه تی پیروزی نیسلام ریساو یاسایه کی گهره ی داناوه که به هؤیه وه نه م بابته ی پی بنه برده کات و ریکه خستن و وردبینیه کی توندو توولی وه ها ئ داناوه که به هؤیه وه بنه رت و سه رچاوه ی فیتنه ی عهره قی پی ریشه کیش ده کات، نهویش نهویه که پیغه مبه ر ﷺ باسی کردوهو ده فهرمووی:

«كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ». واته: «هه موو سه رخؤشکهریک خه مر، وه هه موو سه رخؤشکهریکیش حرامه»^(۳).

(۱) رواه الطبرانی ۴۰/۱۲ وهو في صحيح الجامع ۶۵۲۵

(۲) رواه الإمام أحمد ۳۴۲/۵ وهو في صحيح الجامع ۵۴۵۳

(۳) زواه مسلم ۱۵۸۷/۳

کهواته هدرشتیک عهقل لابمیری و سهرخوشکهر بی، نهوا حهرامه، نیت
جیاوازی نی به کهم بی یان زور، هدرهک پیغه مبهرد صلی الله علیه و آله ده فهرموئی:
« مَا أَسْكَرَ كَثِيرُهُ فَقَلِيلُهُ حَرَامٌ ». واته: « هدرشتیک زوره کهمی
سهرخوشکهر بی نهوا کهمه کهمی حهرامه »^(۱).

ههرچه نده ناوه کانیان جوراو جورو جیاوازین، ناو نراوه که هدر یهک شته که
خهمر^ه، حوکه کهش ههره مان حوکه که « حهرامه ».

له کو تایدا نه مهش ناموزگاریه که له پیغه مبهردوه صلی الله علیه و آله بۆ عهره ق خوره کان
که ده فهرموئی:

« مَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ وَسَكِرَ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا وَإِنْ مَاتَ دَخَلَ
النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ
صَبَاحًا فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَإِنْ عَادَ فَشَرِبَ فَسَكِرَ
لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلَاةُ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا فَإِنْ مَاتَ دَخَلَ النَّارَ فَإِنْ تَابَ تَابَ اللَّهُ عَلَيْهِ
وَإِنْ عَادَ كَانَ حَقًّا عَلَى اللَّهِ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ رَدْعَةِ الْخَبَالِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالُوا يَا
رَسُولَ اللَّهِ وَمَا رَدْعَةُ الْخَبَالِ قَالَ غُصَاةُ أَهْلِ النَّارِ ».

واته: « ههر کهستیک عهره ق بغواتهوه سهرخوش بی، نهوا نویژی چل به یانی
لی وهرناگیی (واته چل رۆژ)، جا نه گهر بمری نهوا ده چیتته دۆزه خهمر، خوته گهر
توبه بکات و پدشیمان بیتتهوه، نهوا خودا توبه کهمی لیسه ورده گری. به لām
نه گهر گهرایمه سهری و عهره قی خواره وه و سهرخوش بو، نهوا نویژی چل
رۆژی لی وهرناگیی، خو نه گهر پیسه بمری ده چیتته دۆزه خهمر، وه نه گهر توبه
بکات، نهوا خودا توبه کهمی لی وهرده گری، به لām نه گهر گهرایمه سهری و
عهره قی خواره وه و سهرخوش بو، نهوا نویژی چل رۆژی لی وهرناگیی، نه گهر

(۱) رواه أبو داود رقم ۳۶۸۱ وهو في صحيح أبي داود رقم ۳۱۲۸

پیښوی بمړی ده چیتته دۆزه خ . خو نه گمر توبه بکات خودا توبه کمی لی ودرده گری . بهلام نه گمر گمرايښه سهری شوا بهراستی حقیکه له لای خوی گوره له پوژی قیامتدا ژه هراوی « طینةُ الْخَبَالِ » یان درخوارد بدات. وتیان نهی پیغمبره خوا « طینةُ الْخَبَالِ » چی یه ؟ فهرمووی: کیم وروخواوی دۆزه خیه کانه»^(۱).

به کارهینانی قاپی نالتون وزیو وخواردن وخواردنهوه تیایدا

قاپو حاجه تی نالتون و زیوی یان زاخکراو به نالتون و زیو، وای لی هاتوه نزیکه جیگه ی قاپو حاجه تی مال بگریته وه له م پوژگاره دا، به تایبته له ماله دوله مده کان و هندی له میوانگه و نوتیله کانیش دا، ته نانه وای لی هاتوه نه م قاپو حاجه ته نالتونیا نه بوته جوریک له دیاری و هدی هه گرانبه هایانه ی که خه لکی ده بیه خشن به یه کتر له کاتی بونه و ناههنگه کاند ا .

هه مروه نه مانه له کارو کردارانن که شه ریه تی نیسلام هه رامی کردوه و، هه ره شه ی توندو به نی شیش له پیغه مبره وه ﷺ هاتوه ده رباره ی به کارهینانی نه م قاپه نالتونیا نه .

«أم سلمة» له پیغه مبره وه ﷺ ده یگریته وه که فهرموویه تی: «أَنَّ الَّذِي يَأْكُلُ أَوْ يَشْرَبُ فِي آيَةِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ إِمَّا يُجْرَجَرُ فِي بَطْنِهِ نَارًا جَهَنَّمَ». واته: « نوکسه ی له قاپی نالتون یان زیو و ده خوات و

(۱) رواه ابن ماجة رقم ۳۳۷۷ وهو في صحيح الجامع ۶۳۱۳

دهخواتمهوه، نهوه ئباگری دۆزهخ دهرخواردی وورگی دهدری له روژی قیامتدا «(۱)» .

نهم بریارو حوکهش گشتگیره ههموو قاپو حاجهتیک دهگریتهوهو ههموو کههسهیهکی خواردن دهگریتهوه، وهکو قاپو چنگالو کهوچک و چهقزو، نهو دهفرانهی که خواردنی تیدا دهدری بهمیوان یان له بهخشینی شیرینی دا بهکاردی لهکاتی بۆنهکاندا .

وه ههندی کهس نهوه دهکهنه بههانهو دهلین : نيمه بهکاریان ناهیتین بهلام لهسر رهفهو لهناو شوشه دا دایان دهیتین بۆ جوانی نهمهش ههر دروست نی یهو نابی بکری، بۆ نهوهی ههموو دهرگایهک دا بخری و ههموو رینگهیهک بگیری که هۆو بیانوو بههانهن بۆ بهکارهینانیان (۲) .

شایهتی دانی درۆ

خوای کار لهجی دهفرمووی :

﴿فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ﴾ (۳۰) ﴿الحج:

۳۰.

واته: «خۆتان بپارێزن له پیسی بتهکان که هاوبهش دانانه بۆ خوا به تهنها بین به بندهی خوداو پهرستن و عیبادت تهنها بۆئهو بکهن، لهوکسانه مهبین کههاوبهش وهاوهلیان بۆخوا داناوه دهپهرستن، وه خۆشتان به دووربگرن له

(۱) رواه مسلم ۱۶۳۴/۳

(۲) من إغادات الشيخ عبد العزيز بن باز مشافهة

ووتی درۆ شایهتی دانی ناپه‌واو، له‌و کسانه‌ مه‌بن که شایهتی درۆ ناپه‌وا ده‌ده‌ن».

«عَبْدُ الرَّحْمَنِ» ی کوری «أَبِي بَكْرَةَ» له‌ له‌باوکی یه‌وه ده‌گیریتسه‌وه که پیغه‌مبه‌ره‌وه عَلَيْهِ السَّلَام فرمویه‌تی:

« أَلَا أُبَيِّنُكُمْ بِأَكْبَرِ الْكَبَائِرِ ثَلَاثًا » واته: « ئایا ئاگادارتان بکه‌مه‌وه له‌گموره‌ترینی گونا‌هه‌کان؟ » سی جار ئه‌مه‌ی دووباره‌ کرده‌وه.

وتیان به‌لێ ئه‌ی پیغه‌مبه‌ری خوا عَلَيْهِ السَّلَام.

پیغه‌مبه‌ری خوا عَلَيْهِ السَّلَام فرمو‌ی: « الْإِشْرَاكُ بِاللَّهِ وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ » واته:

« ها‌به‌ش بۆ خوادانان و، نازاردانی دایک و باوک ».

له‌م کاته‌دا پیغه‌مبه‌ر عَلَيْهِ السَّلَام شانی دا‌دبوو که قسه‌ی ده‌کرد، به‌لام له‌ سیییم جاردا هه‌ستایه‌وه دانیش‌ت و فرمو‌ی:

« أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ » واته: « وریابن شایه‌تی دانی درۆ و قسه‌ی درۆش بیه‌کی‌که له‌ تاوانه‌گموره‌کان ». به‌رده‌وام ئه‌مه‌ی دووباره‌ ده‌کرده‌وه تا پخۆزگه‌مان خواست وازی به‌ینایه‌ و ئه‌وه‌نده‌ خۆی ماندوو نه‌کردایه ^(۱)

له‌ دووباره‌ کردنه‌وه‌ی پیغه‌مبه‌ر عَلَيْهِ السَّلَام و زۆر ووتنه‌وه‌ی لی‌رده‌دا بۆ ئه‌وه‌یه‌ که خه‌لکی ووریا کاته‌وه له‌ شایه‌تیدانی درۆ سلی لی‌بکه‌نمه‌وه، چونکه‌ خه‌لکی که‌مه‌تر خه‌من و گوی به‌ شایه‌تی دانی درۆ ناده‌ن و هۆکارو پالنه‌ریش زۆرن بۆ ئه‌وه‌ی شایه‌تی درۆ بده‌ن، وه‌کو دوژمنایه‌تی و هه‌سودی و رق و قینه‌ به‌رامبه‌ر به‌ یه‌کتر، وه‌ له‌ به‌رنه‌وه‌ی چه‌نده‌ها به‌لا‌و نه‌گه‌سته‌ی زۆری لی‌ ده‌که‌وی‌تسه‌وه، چه‌نده‌ها حه‌ق و ماف به‌هۆی شایه‌تی دانی درۆ‌وه‌ وون بو‌وه‌ و فه‌وتاه‌وه، ره‌ چه‌نده‌ها که‌سی بی‌تاوان به‌ هۆی شایه‌تی دانی درۆ‌وه‌ تاوان بار‌کراوه‌، یان به‌هۆی شایه‌تی دانی

(۱) رواه البخاري انظر المفتح ۲۶۱/۵

درۆ خه‌لکی چه‌نده‌ها شتی ده‌ست که‌وتوو که‌شیای نی یه ، یان نه‌سه‌بو
په‌چه‌له‌کێک دراوه به‌که‌سیک که نه‌سه‌بو په‌چه‌له‌کی خۆی نی یه به‌هۆی
شایه‌تی دانی درۆوه .

وه نه‌و که‌مه‌ترخه‌میانه‌ی که له‌ناوخه‌لکدا ده‌بینری دربارهی شایه‌تی دانی
درۆ گوئی پێناده‌ن و به‌ناسان و که‌م بایه‌خ ته‌ماشای ده‌که‌ن نه‌وه‌یه که هه‌ندی
که‌س له مه‌حه‌مه‌و دادگاکاندا ده‌یکه‌ن و نه‌م به‌و ده‌لی تو شایه‌تیه‌ک بو من
بده منیش شایه‌تیه‌ک بو تو ده‌ده‌م، بۆیه شایه‌تی بو ده‌دات دربارهی کارو بارو
نیشیک، وه‌کو شایه‌تی دان دربارهی مو‌لکیه‌تی زه‌ویه‌ک یان خانویه‌ک یان
پاکانه‌ی بو ده‌کات له‌کاتی‌کدا له‌پیشتر نه‌ییبینیوه و نه‌یناسیوه ته‌نها له‌ده‌رگای
مه‌حه‌مه‌دا نه‌بی یان له‌پاره‌کانی ناو دادگا نه‌بی، که له‌راستیدا شایه‌تی دان
پێویستی به‌ زانیاری هه‌یه دربارهی راستی شته‌کان و حال و با‌لیان به‌لام نه‌م
کو‌ترانه شایه‌تی ده‌دات.

جا بۆیه نه‌م شایه‌تی دانه درۆیه‌و ناره‌وايه، هه‌ر بۆیه پێویسته شایه‌تی دان
به‌م شیوه‌یه بی که له‌ قورئاندا هاتوه : ﴿وَمَا شَهِدْنَا إِلَّا بِمَا عَلَّمْنَا﴾
یوسف: ۸۱

واته: « شایه‌تیمان نه‌داوه ته‌نها به‌وه نه‌بی که زانیومانه‌و عیلمان پی ی
هه‌یه .»

خودا ده فرموی:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ﴾ (٦) لقمان: ٦

واته: «ههندی له خه لکی ههیه که قسوباسی بی سود ده کړی، جا به هوۍ کړینی نو قسبو وته بی بایه خانموه خوۍ و خه لکی چواشه ده کات و گومرا ده کات، به بی نهوۍ عیلم و زانستیکۍ هبی، وه شوین کهوتنی دینی خوداو نایه ته کانی قورنانش ده کاته جیگای گالتو لاقرتی، نهوانی نو کارانه ده کهن سزایه کیان بوۍه ههیه که سوکو ریسوایان ده کات و نابرویان ده بات».

«عبدالله»ی کورۍ «مسعود» خوی لی رازی بی، له تفسیری نه نایه ته دا ده فرموی: سویند بی به خودا مده بسته له ﴿لَهْوَ الْحَدِيثِ﴾ قسوباس ووتی بی سود: بریتییه له گورانی. (١)

«أبو عامر» و «أبو مالك الأشعري» له پیغه مبهروه عليه السلام ده یگیریتوه که فرمویه تی:

«لَيَكُونَنَّ مِنْ أُمَّتِي أَقْوَامٌ يَسْتَحِلُّونَ الْحَرَ وَالْحَرِيرَ وَالْخَمْرَ وَالْمَعَازِفَ».

واته: «به دنیایموه له ناو نوممه ته کهۍ مندا که ساینک پهیدا ده بن وراست ده بنموه زیناو حریرو عاره قو موسیقا حه لال ده کهن» (٢).

«أنس» له پیغه مبهروه عليه السلام ده یگیریتوه که فرمویه تی:

(١) تفسیر ابن کثیر ٣٣٣/٦

(٢) رواه البخاري انظر الفتح ١٠/

« ليكون في هذه الأمة خسف وقذف ومسح وذلك إذا شربوا الخمر واتخذوا القينات وضربوا بالمعازف ».

واته: « له نساو ئهم ئوممهتدا پۆچوون به ناخی زهویداو بارینی بهردو گۆپینی شیوهی مرۆف بۆ دیمهنی ئازهل و مهیمون پوو دهات، ئهویش کاتیک پردهات که ئهمانه پهیدابوو: خواردنهوی عهراق و ئافرهتی گۆرانی بیژو لیدانی موسیقاو زورنا »^(۱).

وه پیغمبهر ﷺ نهی کردوو له تهپل و به کار هینانی قهدهغه کردوو، وه دهربارهی « زورنا و نهی » دهفرمووی خراپترین و پیسترتین دهنگه .

وه زانایانی پیشوو وه کو «الإمام أحمد» بهرحهت بی ئالهتی موسیقیاان بهحرام داناهو و پیداکیریان کردوو لهسهر به حرام دانسانی نامیرهکانی موسیقاو زورنا ژهنین و گۆرانی ووتن وه کو «عودو کهمانچه و رهبابه و شهبابه و تهپل و نهی » .

وه شتیکی حاشا ههلهنگه گرهو گومانی تیدا نی یه که ههموو نامیره موسیقیه نوییهکانی ئهم سهردهمهش دهچیتته ژیر ئهو «حدیث»هی پیغمبهره وه ﷺ که نههی له موسیقا کردوو و قهدهغههی کردوو. غونهی ئهمانهش وه کو « کهمانچ و قانون و نهو رج و پیانو و گیتار و هاوشیوهکانیان » تهنا نهت ئهم نامیره موسیقیا نهی سهردهم کاریگهریان زۆر زیاتره له رووی هاتنه جۆش و خروۆش و سهرگهرم کردن و مهست کردنی خه لکی له چاو ئهو نامیره کۆنانهی که حهرام کراون له «حدیث»هکاندا.

(۱) انظر السلسلة الصحيحة ۲۲۰۳ وعزاه إلى ابن أبي الدنيا في ذم الملاهي والحديث رواه الترمذي رقم

وہ سەرخۆش بوون و مەست بوون بەھۆی مۆسیقاوہ زۆر ناقولآترو مەترسی دارتە لہ سەرخۆش بوون بە عەرەق و بیرە، ھەرۆک زانایانی وەکو «ابن قیم» ھگە لەویش وایان وتوہ.

وہ بەدئنیایییەوہ مۆسیقا تاوانەکەئێ گەورەترو قەبەتر دەبێ نەگەر گۆرانی و دەنگی لہ گەلدابێ وەکو دەنگی نافرەتی گۆرانی بیژو سەماکەر، بۆیە زیاتر ھەرامەکە خەست دەبیئتەوہ.

وہ بەلای لەوہ گەورەترو بۆگەنتر ئەوہیە کە ووشەئێ گۆرانیەکە بریتی بێ لەدلداری و خوشەویستی و شەیدایی و پیاھەلدان بە جوانی نافرەتدا. نا لەبەر ئەمەییە کە زانایان فرموویانە گۆرانێ پەغۆشکەری زیناو داوین پیسی یە. وە تۆوی دوورپوویی لہ دلدا دەپوینێ.

بەشیۆہیەکی گشتی بابەتەکانی گۆرانی و مۆسیقا بونەتە گەورەترین و ترسناکترین ھۆکاری داوین پیسی و خیانەتکاری و گلاوکاری لەم سەردەمەدا.

وہ ئەوہی کە نەگبەتیەکەئێ زیاترو زلتکردووە ئەوہیە کە مۆسیقا پەلی کیشاوہ بۆ ناو زۆرشت وەکو کاتژمێرو زەنگ و یاری منداڵ و کۆمپیوتەر، ھەندێ ئامیێری تەلەفۆن.

وامی لێھاتووە کە دورکەوتنەوہ و خۆلادان و کەنارگیری لیان پیتیستی بە ئیرادە و خواستیکی بەردەوام و نەجولۆ ھەیە. وە خوداش یارمەتی دەرە بۆ ھەرکەسێ کە بیہوئ و نیازی خۆپاراستنی ھەبێ.

وه پیغه مېر ﷺ ماناو واتای غه بیه تی بو روون کردینه ته وه که
ده فرموی :

« أَتَذَرُونَ مَا الْغَيْبَةُ » واته : « نایا ده زانن غه بیه تی چی یو کامه یه ؟ ».

وتیان : خواو پیغه مېر ده کی شاره زاترن.

فرموی :

« ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْفُرُهُ ». واته : « غه بیه تی نموده به شیوه یه ک باسی

براکت بکی که خوی پی ناخوش بی و حمزی پی نه کات ».

وترا : نهی پیغه مېر ﷺ نه گمر نهو شته ی که وتم له براکه مدا هه بوو

هه رده بی به غه بیه تی ؟

فرموی :

« إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهْتَسَهُ ». واته :

نه گمر نموه ی تو باسی ده که یت تیایدا هبی نموا غه بیه تی کردوه، خو نه گمر
تیایدا نه بوو، نموا بو هتانت بو کردوه «^(۱).

که و ابو غه بیه تی بریتیه له باس کردنی موسلمانیک به شیوه یه ک که خوی
پی ناخوش بی، نیتر جیاوازی نی یه نهو شته ی که باسی لیتوه ده کری دربارهی
دینداری بی یان له شو لاره که ی .. یان دربارهی دونیاو نه فسی بی یان
درباره ی رهوشت و نه خلاق و دیمه نه که ی بی .

وه غه بیه تی کردن جوړو شیوازی زوره له وانه باسی عه یبو عارو
ناته و او یه کانی بکری یان دم له هه لسو که وت و ره فتاری بکوتری، به شیوه یه ک
گائته جاری و قه شمری پی بکری.

---

(۱) رواه مسلم ۴/۲۰۰۱

خه لکی زور به ساده و نساکار ده رواننه غه بیه تکردن گویتی پی ناده نو به که می ده گرن، له گهل نه وه شدا تاوانیکی زور خراپ و نابه جی ره زاگرانه له لای خودا .

به لگهش له سه رنه مه نه وه به که پیغه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام ده فهرموئ:

«الرَّبُّ ثَلَاثَةٌ وَسَبْعُونَ أَبًا أَيْسَرُهَا مِثْلُ أَنْ يَنْكِحَ الرَّجُلُ أُمَّهُ، وَإِنَّ أَرْبَى الرَّبِّا عَرَضُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ».

واته: «رپبا هفتاو دوو به شه که مترینان له تاوان دا وه کو نه وه به پیاوینک به چیته لای دایکی خوئی، وه پیستین رپبا نه وه به که پیاو باسی ناموسی براکمی خوئی بکات و غه بیه تی بکات»^(۱).

وه هه رکه سیك ناماده ی نه و کۆرانه بوو، وه له و مه جلیسانه دا دانیشت، پیویسته له سه ری پئنگری له خراپه بکات و بهرگری له برا غه بیه تکراره که ی بکات.

وه پیغه مبه ر عَلَيْهِ السَّلَام هانی داوین بو نه وه ی بهرگری بکهین له هه ر موسلمانیک که غه بیه تی بکری و به ناحق گوشتی بخوری .
که :- ده فهرموئ :

«مَنْ رَدَّ عَنْ عَرَضِ أَخِيهِ رَدَّ اللَّهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

واته: «هه رکه سیك بهرگری بکات له ناموسی برایه کی خوئی و غه بیه تی لی دور بختمه، نه و خوای گه وره دم و چاوی ده پاریزی له ناگری دۆزه خ له پوژی دوا بیدا»^(۲).

(۱) السلسلة الصحيحة ۱۸۷۱

(۲) رواه أحمد ۴۵۰/۶ وهو في صحيح الجامع ۶۲۳۸

بهردهوام قسه هینان و قسه بردن له ناو خه لکیدا بۆ دروست کردنی ناژاوه و تیکدانی نیوانیان گه وره ترین هۆکاره بۆ پچراندنی په یوه ندی نیوانیان و هه لگیرساندنێ ناگری رۆ و قین و دژایه تی له نیوان خه لکیدا .

وه خوای پهروه ردگاریش سه رزه نشتی نه و که سه ی کردووه که بهم کاره هه لده سیت و نه م نیشه ی کردووه به پیشه ی خۆی ده فرموی:

﴿وَلَا تُطْعَ كُلَّ حَلَاٍ مَّهِيْنٍ ۝۱۰ هَمَّازٍ مَّشَّاءٍ بِنَمِيْمٍ ۝۱۱﴾ القلم: ۱۰ -

۱۱

واته: « هه رگیز گوێرپایه لی که سیك نه که ی که زۆر سویند خۆره و درۆزنه و پلان گیر و تیکده ی نیوان خه لکی یه به قسه هینان و قسه بردن ». «لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ».

واته: « مروژی دوو زمانی کار و جاسوس ناچیت به هه شته وه »^(۱).

«عبدالله»ی کوری «عباس» ده فرموی: پیغه مبه ر ﷺ به لای باخیک له باخه کانی مه دینه دا تیپه ری، گوئی له دهنگی دوو کهس بوو له ناو قه بره کانیان سزا ده دران.

پیغه مبه ریش ﷺ فرموی :

«إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَكَانَ لَا يَسْتَرُ مِنْ الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ».

(۱) (رواد البحاري انظر الفتح ۴۷۲/۱۰ وفي النهاية لابن الأثير ۴/ ۱۱ : وقبل القتات الذي يسمع على القوم وهم لا يعلمون ثم ينم .

واته: « ئەم دوانه سزا دەدرێن، وه لەسەر تاوانێك سزا دەدرێن خۆیان به گهروهیان نهزانوووه و گویان پێی نهداوه، به ئام لهراستیدا تاوانیکی گهروهیه، یهکیکیان خۆی لهمایز پاك نهده کردهوه، ئهویتریان دوو زمانی ده کرد»^(۱).

وه له دیمه نه ناشرین و خراپه کانی ئەم کرداره فریودان و خهله تاندنی میترده له خێزانه کهی یان به پێچهوانه وه، که ههول ده دریت بۆ تیکدانی په یوهندی نیوانیان به هۆی قسه هێنان و قسه بردن.

وه ههروه ها نه وهی که ههندی فرمانبهران پێی هه لده سن به گواستنه وهی قسه ی هه ندیکیان بۆ به یوه به رو به رپرسی فرمانگه که و نیشه که، نه مه ش جوړیکه له دوو زمانی کردن و غه یبه ت کردن که ده بیته مایه ی زه ره رو زیان گه یانیدن به قسه که ره که. ئا نه مانه هه موو حه رامو یه کی که له قه ده غه کراوه کان .

چونه مالی خه لکه وه به یی مؤلته وه رگرتن

خوا ی په روه ردگار ده فهرموی:

﴿يَتَأْتِيَ الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ﴾ (النور: ۲۷)

واته: « ئەم کسانه ی وا باوه رتان هیناوه جگه له ماله کانی خۆتان مه چنه هیچ ماییکه وه هه تاوه کو مؤلته وهرده گرن و سه لام ده کن له خاوه ن ماله که».

(۱) رواه البخاري انظر فتح الباري ۳۱۷/۱.

وہ پیغمبر ﷺ لے پروون کردنموی هۆکاری مؤلت خواستن دا ده فەرموی:

«إِنَّمَا جُعِلَ الْإِسْتِذَانُ مِنْ أَجْلِ الْبَصَرِ».

واته: «مؤلتە وەرگرتن و پوختستە خواستن لەپیناوی پاراستنی چاودایە، بۆئەوی عەیب و عاری خاوەن مال نەیینرێ»^(۱).

لەم رۆژگارەدا بەهۆی ئەوەی مائەکان لەیەکەوێ نزیکن و خانووەکان پێکەوێ نوساون و دەرگا و بانەکان بەرامبەر بەیەکن، مائە هاوسێکان زیاتر و زۆتر لەیەکەوێ دەردەکەون، زۆر کەس چاوی خۆی ناپارێژی لە مائە دراوسێکە، وە هەندێ جار هەندێ لەوانە ی خانووەکانیان بەرزە بە ئەنقەست لە پەنجەرە و سەریانەکانەوێ دەروانە مائە دراوسێکانی خواری خۆیان. ئەمەش غەدرو خیانت و ناپاکییە بەرامبەر بە دراوسێ دەکری و شکاندن و سوکایەتی کردنە بە حورمەت و ناموسی دراوسێ، ئەمەش پێگاو رێچکە یەکە کە مەرۆڤ پەلکێش دەکات بەرەو حەرام و کاری قەدەغەکراو. وە بە هۆی ئەمەوێ زۆر بەلاو نەگەنی و خراپە کاری کەوتۆتەوێ.

ئەوەندە بەسە کە ترسناکی ئەم کارە بەسەلینێ کە شەریعەتی ئیسلام کوێ کردنی چاوی خیانتەکاری بەفێرۆداوێ بێ نرخ و سوک ریسوای کردووە و نابێت ئەوێ خۆینی لەسەر نی یە

هەر وەکو پیغمبر ﷺ دەفەرموی:

«مَنْ اطَّلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بَغَيْرِ إِذْنِهِمْ فَقَدْ حَلَّ لَهُمْ أَنْ يَفْقُتُوا عَيْنَهُ».

واته: «هەرکەسێک بڕوانی بۆ مائی کەسێکی تر بەبێ مؤلتەتی خاوەن مال، ئەوا ئەو مائە بۆیان هەیمو دروستە چاوی کوێر بکەن»^(۲).

(۱) رواه المحاري انظر فتح الباري ۲۴/۱۱

(۲) رواه مسلم ۱۶۹۹/۳

وه ده فەرموی :-

« فَفَقَنُوا عَيْنَهُ فَلَا دِيَّةَ لَهُ وَلَا قِصَاصَ ».

واته: « چاوی کوێرکەن نە خوێنی هەبێ، نە تۆڵە »^(١).

چەکردنی دووکەس گەر سییەم ئامادەبێ

ئەمەش یەکیکە لە بەلای ئەهامەتی و نەگەتیه کانی کۆڕو مەجلیسەکان، یەکیکە لە ڕینگار ڕیچکەو هەنگاوە کانی شەیتان بۆ دروست کردنی تەفرەقەو لێک جیاکردنەوێ موسلمانان و پڕکردنی دڵ و دەرونیان بەخەشە قین بەرامبەر بەیەکتر .

وه پیغه مبه‌ر ﷺ حیکمەت و ھۆکاری حەرامییتی ئەم کارە بۆمان پوون کردۆتەوێ دە فەرموی:

« إِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً، فَلَا يَتَنَاجَى رَجُلَانِ دُونَ الْآخَرِ حَتَّى تَخْتَلِطُوا بِالْأَنَاسِ أَجَلَ أَنْ يُخَزَّنَهُ ».

واته: « ئەگەر هاتوو سێ کەس بەیەکەوبوون با دووانتان پێکەوێ چە نەگات و سییەم وەلانی، هەتاوەکو تێکەڵی خەلکی تێدەبن، چونکە ئەوکارە کەس، سییەم غەمبار دەگات »^(٢).

بەهەمان شێوە ئەگەر چوارکەس بوون نابێ سیانیان چە بکەن پێکەوێ و چوارەم وەلانی.

بەهەمان شێوە دروست نیە و حەرامە ئەگەر دووکەس پێکەوێ قسە بکەن بەزمانێک کەسی سییەم تێنەگات و لێی حالی نەبێ.

(١) رواه الإمام أحمد ٣٨٥/٢ وهو في صحيح إمام ٦٠٢٢

(٢) رواه البخاري انظر فتح الباري ٨٣/١١

گومانی تیدانیه که چه کردنی دوکەس جۆریک لێ بیژیری نواندنه بهرامبەر
 کەسی سییه و بەسوک تەماشای کردنییهتی، یان گومانی خراپ لێ دڵی کەسی
 سییه دا دروست دەبێ وەک گومانی ئەو ببات کە ئەمان دەیانەوی خراپیهک
 و کاریکی ناپەرەوی بهرامبەر بکەن و شتی لەوجۆرە .

جل و بەرگی درێژو شۆر بو پیاوان

لەو شتانەدا کە خەڵکی بە ئاسان و سادەدا دەزانن و گوێی پێ نادەن، لەلای
 خۆی گەورەش تاوانێکی گەورە و قەبەیه، بریتی یە لە جل و بەرگی درێژو شۆر،
 ئەویش بریتی یە لەوێ بەرگە کە ئەوەندە درێژ بێ بگاتە خوار قۆڵەپێ، هەندێ
 کەس نەک هەر بەرگ و پۆشاکەکی لە خوار قۆڵەپێتە بەلگە دەگاتە
 زەویە کەو، زەویە کەش لەدوای خۆیەو دەمالێ .

«أبوذر» لە پێغەمبەرە ﷺ دەگێڕێتەو کە فەرموویەتی:

«ثَلَاثَةٌ لَا يُكَلِّمُهُمُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا يَنْظُرُ إِلَيْهِمْ وَلَا يُزَكِّيهِمْ: وَلَهُمْ
 عَذَابٌ أَلِيمٌ، الْمُسْبِلُ وَالْمُنْفِقُ سَلَعَتُهُ بِالْحَلْفِ الْكَاذِبِ» .

واتە: «سێ کۆمەڵە کەس لە رۆژی دوایدا خۆی گەورە قەسەیان لەگەڵ
 ناکات و بەچاوی پەچمەت تەماشایان ناکات و لە تاوان پاکیان ناکاتەو
 سزایەکی بە ئێشی بۆ داناون: ئەو کەسێ جل و بەرگەکی شۆر بێ،
 ئەو کەسێ شت بەمنتەو دەدا بە خەڵکی، ئەو کەسێ کەل و پەل بفرۆشی بە
 سۆتێدی درۆ» ^(۱).

(۱) رواه مسلم ۱/۱۰۲

جا نمو کهسهی که دهلی دریزی جلو و بهرگه کهی من بو کیرو خو بهزل زانین نی یه، مبهستم لوت بهرزی نی یه، نهوه پاکانهیه که خوی بو خوی دهیکات و پاکانه کهشی نابه جییه و وه ناگیرئ .

نمو هه ره شانهی که کراون له جلو و بهرگی دریز گشتی یه و جیاوازی نی یه له نیوان نهو کهسهی بو مبهستی خو بهزل زانینی بی یان بو نهو مبهستهشی نه بی.

هه ره وه که فرمایشته کهی پیغه مبه ره عَلَيْهِ السَّلَام راستی نه مه ده سه لیتنی که ده فرموی :

« مَا تَحْتَ الْكَعْبَيْنِ مِنَ الْإِزَارِ فِي النَّارِ ».

واته: « نهوی له خوار قولم پیته بیت له جل و بهرگ، نهوا له ناگردایه »^(۱).

خو نه گهر له دریز کردنی جلو و بهرگه که خو بهزل زانینی مبهست بی، نهوا سزاو نازاره کهی توند ترو گه وره تر ده بی، به لگهش نهو یه که له پیغه مبه ره عَلَيْهِ السَّلَام هاتوه و ده فرموی :

« مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ خِلَاءَ لَمْ يَنْظُرْ اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ».

واته: « هه کهس جلو و بهرگه کهی شو پرکاتهوه بو مبهستی خو بهزل زانین، نهوا خودا له قیامه تدا تماشای ناکات »^(۲).

سزا کهیشی بویه هه ره تره چونکه دوو تاوانی کو کرد تهوه (تاوانی شو پر جل و بهرگ، تاوانی خو بهزل زانین).

به رگی دریز له هه ره و جلو و بهرگه کدا هه ره حه رامه و نادرسته :-

هه ره وه که «عبدالله»ی کوری «عمر» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده یگیر تهوه که ده فرمویه تی:

(۱) رواه الإمام أحمد ۶/۲۵۴ وهو في صحيح الجامع ۵۵۷۱

(۲) رواه البخاري رقم ۳۴۶۵ ط. الفا

«الْإِسْبَالُ فِي الْإِزَارِ وَالْقَمِيصِ وَالْعِمَامَةِ مَنْ جَرَّ مِنْهَا شَيْئًا خِيَلَاءَ لَمْ يَنْظُرْ
اللَّهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ».

واته: «جل شوړ کردنمه له شروال و کراس و عمامه دایه، هرکسې
له یه کي له مانده زیاده پړوی کرد بڼو فیزو خو بېزل زانین، نووا خواي گوره له
قیامتدا تماشاى ناکات»^(۱).

به تڼم نافرته تان پټیان پیدراوه که بستیک یان گه زیک له کراسه کانیاں شوړتر
بی و له خوار قاچه کانیا نه و بی، بڼو نه و ی نه و کو له شیان دهریکه وی به هو ی
(باو وشتی تره و) به لام دروست نیه چمکی کراسه کانیاں نه ونده دریژ بی که
له سنور دهرچی، هره و کو له هندی جل و بهرگی بوکینیدا ده بینری، که به
چهنډ گز یان چهنده مېتر شوړه و دریژو هندی جار له دواوه کراسه کانیاں بڼو
ه لنده کړن.

خوړازاندنه وې پیاوان به نالتون به هه رشیوه یه ک بیت

«أَبُو مُوسَى» ی «الأشعري» له پیغه مېره وه صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده یگړیته وه که
فد رمویه تی:

«أَحِلُّ لِنَاثِ أُمِّي الْحَرِيرُ وَالذَّهَبُ وَحَرَمٌ عَلَى ذُكُورِهَا».

واته: «هریرو نالتون حلال کراون بڼو نافرته تانی نوممه تم، به لام لیسر
پیاوان حرام کراوه»^(۲).

(۱) رواه أبو داود ۳۵۳/۴ وهو في صحيح الجامع ۲۷۷۰

(۲) رواه الإمام أحمد ۳۹۳/۴ انظر صحيح الجامع ۲۰۷

له بازارو فروشگاګانی نه مړډا شتانیګی زور ده بڼیږی له نالتون دروست
کړاون به عیاری جیواز جیواز بۆ پیاوان وه کو کاتژمیرو چاویلکه و پینوس و
زنجیر و مه دالیا، یان روپوش و زاخو کړاون به نالتون.

وله و شته خراپو نادروستانه ی که له مړوژګاره دا کړاوه به خه لاتی
پیشېږکی و ناګاداری بۆ ده کړی، بریتی یه له کاتژمیری نالتونی پیاوان .

«عبداللہ» ی کورې «عباس» خوی لئ پازی بی ده فمر موی: پیغه مبر صلی اللہ علیہ وسلم
موس تیله یه کی نالتونی له دهستی پیاویکدا بڼی و دهریه یناو فری دا
فمر موی:

« يَعْمَدُ أَحَدُكُمْ إِلَى جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ » واته: «نوه چیه
هډیک له نیوه پارچه ناګرک هډه ګرځی و له دهستی خوی ده کات !!» .

دواي نه وه ی پیغه مبر صلی اللہ علیہ وسلم رویشته، به پیاوه کیهان ووت موس تیله کت
هډه ګره و بۆ شتیکی تر سودی لیوه ګره نه ویش وتی :

نه خیر سویند به خوا هډرګیز هډی ناګر موه له کاتیګدا پیغه مبر صلی اللہ علیہ وسلم فری
دایبته. ^(۱)

له بهر کړدنې جل و بهرګی کورت و ته سګ و ته نګ بۆ نافرته تان

نهری له مړوژګاره دا دووژمن شهړی پی بکات له ګه لمان نا نهو جل و بهرګو
پوشاګانه یه که نهوان شکل و شیوه دیمه نه کھی بۆ داده نیڼو له ناو موسلماناندا
په واجی پی دده ن و بازاری پی ګرم ده کهن.

(۱) رواه مسلم ۱۶۵۵/۳ .

ئەمۇ جىلو بەرگانە بە شىۋەيەكى وا دوراون كە بەشىكى زۆر لە غەورەت و شەرمىنگاى ئافرەتان بەدەردەخات، جا لەبەر كورتى بى، يان تەسكى و تەنكىە كەى بى، وە زۆرىك لەم بەرگو پۆشاكانە ئەوئەندە بى كەلك و بىمانان تەنانت دروست نى يە ئافرەتان لە نىوان يەكترىشدا لەبەرى بكن يان لە بەردەم مەجرەم كەس و كارى خۆشيدا.

و ەپتەمبەر ﷺ بۆمانى باسكردوودە ەهوالى داو ەدەربارەى دەرگەوتنى ئەم جۆرە جىلو بەرگو پۆشاكانە لەبەر ئافرەتانی ئاخ زەماندا .

ەمروەك «أبوهريرة» لە پتەمبەر ەو ەﷺ دەيگىرىتەو ە كە فەرمويەتى: « صِنْفَانِ مِنَ أَهْلِ النَّارِ لَمْ أَرَهُمَا : قَوْمٌ مَعَهُمْ سِيَاطٌ كَأَذْنَابِ الْبَقَرِ يَضْرِبُونَ بِهَا النَّاسَ ، وَنِسَاءٌ كَاسِيَاتٌ عَارِيَّاتٌ مُمِيلَاتٌ مَائِلَاتٌ ، رُؤُوسُهُنَّ كَأَسْنِمَةِ الْبُخْتِ الْمَائِلَةِ لَا يَدْخُلْنَ الْجَنَّةَ ، وَلَا يَجِدْنَ رِجْلَهَا ، وَإِنْ رِجْلَهَا لَيُوجَدُ مِنْ مَسِيرَةٍ كَذَا وَكَذَا » .

واتە: « دوو كۆمەل خەلك ئەهلى ئاگرنو ئەيانم ديون، (كۆمەلنىكان پىوانن) كە قامچيان پى يە ەكوكلكى مانگا ە خەلكى دەدەن پىى .(كۆمەللى دووەميان ئافرەتانن) ئافرەتائىكى پۆشتى پووتن (بەھوى كورتى و تەسكى و تەنكى جەلەكانيان) لە پۆشتنا خويان دەردەخەن و سەرهنجى خەلكى بۆ لای خويان ەدەكتىشت، ە قىريان ەكو پىشتى حوشتر لى كردو ە لەسەر سەريان قوتى دەكەنەو، ئا ئەوانە ئەك ەم ناچنە بەهەشتەو، بەلكو بۆنى بەهەشتىش ناكەن، لەكاتىكدا بۆنى بەهەشت لە دورىەكى زۆرەو ەستى پى دەكرى » (۱).

(۱) رواه مسلم ۳ / ۱۶۸۰

وه هـروهـا نهـوجلـو بهـرگانـهـش دهـگرېـتـهـوه که هـندئ له نـافـرهـتـان لهـبهـري دهـکهـنو له خـواروه فـتـحـيهـکي دريژي تـيـدايه يان له ملاولاوه چـهـند فـتـحـيهـکي تـيـدايه و هـمـرکه دـادهـنـيشـي عـمـورهـت و شـهـرمـينـگـاي بهـدـهـر دهـکهـوي.

نـهـمـه لهـلـايـهـک، لهـلـايـهـکي تره نـهـم جـل و بهـرگـو پـوشـاکـانه لاسايي کـردـنـهـوي کـافـر و بـي باوهـرانهـو، تهـقـليـدو شـوېن کـهـوتـني نهـوانه له پـوشـيني جـل و بهـرگـو هـمـمـيو نهـو مـؤـديـله بـي نـاپـروانـهـي که نهـوان دايـدهـهـيـنـن. داواکـاريـن له خـواي گـهـوره بـان پاريزي .

وه هـروهـا لهـو کاره خـراپ و مهـترسي دارانـهـي که بلاويـونهـتـهـوه ~~خـو~~ وېـنهـو ديمـنه خـراپ و نهـشـياوانـهـيه که لهـسـهـر هـندئ جـل و بهـرگـو پـوشـاکـا دـهـبـينـري، وهـکو وېـنهـي گـوراني بيـژهـکان و تـيـپـي مـؤـسـيـقاژـهـنـهـکان و پـهـرداخي عـهـرهـق و وېـنهـي رـوح لهـبـهـر که شـهـرعـن حـمـرامـه، يان خـاچ يان دروـشي ناديهـکان و پـيـخـراوه چـهـپـهـلهـکان، يان دهـسـتـهـواژـهـي بـي کـهـلـگ و سـوک و بـي مانا کـهـشـهـرف و داوېـن پاکـي. دهـروـشـيـنـي و لهـکهـداري دهـکات کـراون بهـنوسـراو کـليـشهـي سـهـر زوړيـک لهـو پـوشـاکـانه، زوړيـک لهـو نوسـراوانه بهـزماـني بيـاني نوسـراوهـتـهـوه، هـمـمـويان حـمـرامـن و پـتـويـسـته مـوسـلـمان خـوي لي بـپـاريزي و توخـني نهـکهـوي .

به کارهيناني پرچي ده سترګد

«أسماء» ي کچي «أبوبکر» خوي لي پازي بي دهـفـهـرمـوي: نـافـرهـتـيـک هـاتـه لاي پيـغهـمـبهـري خـوا عـلـيـه سـلـام ووتـي: نهـي پيـغهـمـبهـري خـوا عـلـيـه سـلـام کـچيـکم هـيـه تـوشـي نهـخـوشـي بووه بـوکـيـشه قـژي رـوتـاوهـتـهـوه، تايـا قـژيـکي بـو دابـنـيـم ؟
پيـغهـمـبهـر عـلـيـه سـلـام فـهـرمـوي:-

« لَسْنَا اللَّهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ » واته: « له عنمتی حوا لئوکسمی که قژی بۆده لکینن و ئوکسمش که ده یکات »^(۱).

وه « جابر » ی کوری « عبدالله » ده فەرموی:

« زَجَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ تَصِلَ الْمَرْأَةُ بِرَأْسِهَا شَيْئًا ». واته: « پیغمبەری خوا صلی اللہ علیہ وسلم هەرەشمی کردوو له ئافەرەتە ی قژی تر بلکینن بەسەریانموه »^(۲).

نەو جوژە ی که پێی ئەوتری (باروکه) و خەلکی بەکاری دینن لهو دیمەنه حەرامانیه له م پۆژگارەدا هەیه و بەربلاو و گوپی پێ ناردی .
وه هەروەها بەکار هێنانی قژی دەست کردو لەسەر کردنی لهو دیمەنه حەرامانیه که له م پۆژگارەدا پەره ی سەندوو،، هەروەك زۆرێك لهو نهكتەرە چاره پەشانه بەکاری دینن له کاتی نواندی شانۆگەریدا .

خۆشبهاندنی پیاوان به ئافەرەتان، وه ئافەرەتان به پیاوان له جل و بهرگ دا و له قسه و گفتاردا و له دیمەن و رۆخساردا

لهو سروشت و فیتەتە ی که خودا بەنده کانی لەسەر سروشتاندوه و خولقاندوه ئەو هیه که پیاو پارێزگاری لهو پیاویتی یه ی خۆی بکات که خودا ئەمی لەسەر خولقاندوه، وه ئافەرەتیش پارێزگاری لهو ژنیهتی یه ی خۆی بکات که خودا ئەوی ئەسەر خولقاندوه.

نا ئەمەش یه کێکه لهو هۆکارانه ی که ژیا نی پێی سەقامگیرو پێك ده بێ ئەگەر نه بێ ئەوا ژیا نیش تێك ده چێ و بەردەوام نابێ .

(۱) رواد مسلم ۱۶۷۶/۳

(۲) رواد مسلم ۱۶۷۹/۳

جا بۆيە خوشبەھاندنى پياو بە ئافرەت، يان ئافرەت بە پياو پېچەوانەى نەو سروشست و فيترەتەيە كە خودا مرۆڧى لەسەر خولقاندووە، وە بەھۆيەو دەرگای خراپەكارى و بەدەرەوشتى و بى ئابرووى دەكرێتەووە، سەرپاوەيە بۆ لىك ھەلەشانەوہى خىزان لەناو كۆمەلگاداو خىزانەكان لەبەريەك نامىنن و لىك دادەبرين. وەھوكمى نەم كارەش ھەرامەو قەدەغەكراوہ لەشەرع دا.

جا ھەركات لە دەقيكى شەرع دا لەعنەت كرابوو لە كەسيك كە كردارىك بكات، نەو بەلگەيە لەسەر ھەرامىتى نەو كردارەو گەورەيتى نەو تاوانە دەسەلمىنى.

«عبداللہ»ى كورپى «عباس» لە پىغەمبەرەو ﷺ دەيگيریتەوہ كە فەرەمۆيەتى:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُتَشَبِّهِينَ مِنَ الرِّجَالِ بِالنِّسَاءِ وَالْمُتَشَبِّهَاتِ مِنَ النِّسَاءِ بِالرِّجَالِ».

واتە: «پىغەمبەرى خوا ﷺ لە عنەتى كردووە لەو پياوانەى خۆيان دەشوبەينن بە ئافرەتان، وە لەو ئافرەتانەى خۆيان دەچوينن بە پياوان»^(١).

وہەرلە «عبداللہ»ى كورپى «عباس» لە پىغەمبەرەو ﷺ دەيگيریتەوہ كە فەرەمۆيەتى:

«لَعَنَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْمُخْتَلِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالْمُتَرَجَّلَاتِ مِنَ النِّسَاءِ».

واتە: «پىغەمبەرى خوا ﷺ لە عنەتى كردووە لە پياوى لە ئافرەت چوو (واتە پياوى ژنانى)، وە لە ئافرەتى لە پيار چوو (واتە ئافرەتى خوى و پچوو پيارا بكات)»^(٢).

(١) رواه البخاري انظر الفتح ٣٣٢/١٠

(٢) رواه البخاري الفتح ٣٣٣/١٠

جا نهم خۆشوبهاندنو لاسایی کردنه و یه شه ده کړی به شیوهی جوجوړلو هه لسو کهوت بی، یان له دیمه نی دانیشن و بی دهنگی دا بی، یان له پوښتنو پیکردندا ده رکهوی، وه کو پیاوړیک له جهسته ی دا دیمه نی دهره وی خوی وه کو نافرته لی بکات، یان له قسه کردنو پیکردندا خوی وپچووی نافرته لی بکات

وه هه روه ها له بهر کردنی جل و بهرگو پوښاکي یه کتیش ده چیتته ژیر نهم باسه روه خۆشوبهاندنی تیدایه، بویه دروست نی یه بو پیاو ملوانکه له مل کات و بازن له ده دست کات و خرخال له پی کات و گواره له گوی کات.

به هه مان شیوه ش بو نافرته انیش دروست نی یه جل و بهرگی تاییه ت به پیاوان پیوښن وه کو (قه میس) و شتی له و جوړه، به لکو واجبه له سر یان له دیمه نی شیوه یاندا به ته وای جیاوازی له پیاوان .

به لگه ش له سر نه وی که واجبه له سر هه ردو و ره گه ز جل و بهرگو پوښاکي جیاوازی بی و له یه که نه چی:

«أبو هريرة» ده فرموی:

«لَعَنَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلَ يَلْبَسُ لِبْسَةَ الْمَرْأَةِ وَالْمَرْأَةُ تَلْبَسُ لِبْسَةَ الرَّجُلِ» .

واته: « پیغه مبری خوا ښه له عنه تی کردو و له پیاوه ی جل و بهرگی نافرته پیوښی و، له نافرته ی جل و بهرگی پیاو پیوښی »^(۱).

(۱) رواه أبو داود ۳۵۵/۴ وهو في صحيح الجامع ۵۰۷۱ .

رەنگ کردنى سەرۋ پىش بەرەنگى رەش

بۆيە کردنى سەرۋ پىش بەرەنگى رەش حەرامىدە قەدەغە كراۋە، لەبەر ئەو ھەرەشانەى باسكراۋە لەو فەرمايشتەى پېئەمبەردا ﷺ كە دەفەرمۇي: «يَكُونُ قَوْمٌ يَخْضِبُونَ فِي آخِرِ الزَّمَانِ بِالسَّوَادِ كَحَوَاصِلِ الْحَمَامِ لَا يَرِيحُونَ رَائِحَةَ الْجَنَّةِ» واتە: «لە كۆتايى زەمان دا كۆمەلىك پەيدا دەبن سەرۋ پىشى سېى خۇيان بەرەنگى رەش بۆيە دەكەن، ۋەكو جگەرى، كۆتر، ئا ئىوانە بۆتى بەھەشت ناكەن»^(۱).

ئەمە كارىكى بەربلاۋە لە ناو زۆرىك لەوانەى سەرۋ پىشيان سېپىتى تېدەكەۋىت و پىرىتيان لىدەردەكەۋى، كە رەنگەكەى دەگۆپن بەھۋى بۆيە رەشمەۋە.

ئەم كارەيان سەردەكەشى بۆ زۆر شتى بەدو خراپ و ناقۇلاۋ نالەبار، لەوانە فىل و چاۋبەستى و ساختەكارى لەخەلكى، ۋە بە دىمەنى حال و بارى خۇيان دەردەخەن و دلخۆشەن كە دىمەن و شىۋەى راستى خۇيان نى يە.

ۋە گومانىشى تىدانى يە ئەم كارە كارىگەرى خراپ و ناقۇلاۋى دەبى لەسەر خور و پەۋشەت و شەخسىيەتى ئەۋكەسە، شۆئىنەۋار و پاشاۋەى بەدو خراپ بەجى دەھىللى لەسەر كەسايەتى و ناويانگى ئەۋكەسە، ۋە ھەندى خار دەبىتە مايەى لە خۇباى بوون، جۆرىك لە فىزو خۇيەزلزانىنى لىۋە سەرچاۋە دەگرى.

ۋەبە «صحيح»ى لە پېئەمبەرەۋە ﷺ ھاتوۋە كەموۋى سېى خۇى گۆريۋە بەھۋى بەكارھىتانى «خەنە» و ھاۋشىۋەكانى كە بەشىۋەى رەنگى زەرد يان سور يان بۆر دەردەكەون.

(۱) رواه أبو داود ۴/۴۱۹ وهو في صحيح الجامع ۸۱۵۳

وه له پړژى فه تخى مه ككه دا كه «أبوقفاحه» ه يان هينا بمو لاي پيغه مبهري
 خوا ﷺ كه سهر و پيشى وه كو خورى سپى ببو، پيغه مبهري ﷺ فه رموى:
 «غَيِّرُوا هَذَا بِشَيْءٍ وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ» .
 واته: «نعم پهنګه سپى يه بگوږن به پهنګيكي تر، به لام فوټان پياريزن له
 پهنګى پره شو بمو به كارمه هينن»^(۱).
 نافره تيش وه كو پياو بمو دروست نى يه پهنګى پره شو به كار به ينى بمو قږى
 كه سپيتى تى بكه وي .

وينه و ديمه نى روح له بهر له سهر پوښاك و ديواره كاغزو شتى له و جوړانه

«عبداللّٰه» ى كړى «مسعود» له پيغه مبهري ﷺ ده يگيرتې وه كه
 فهرموويه تى:
 «إِنَّ أَشَدَّ النَّاسِ عَذَابًا عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْمُصَوَّرُونَ» .
 واته: «سه خرين و توند ترين سزا لاي خوا له پړژى دوايډا بمو وينه گره كانه
 »^(۲).

«أبو هريرة» له پيغه مبهري ﷺ ده يگيرتې وه كه فهرموويه تى:
 «وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنْ ذَهَبَ يَخْلُقُ كَخَلْقِي، فَلْيَخْلُقُوا حَبَّةً، وَلْيَخْلُقُوا ذَرَّةً» .

(۱) رواه مسلم ۱۶۶۳/۳

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ۳۸۲/۱۰

واته: «خوای گهواره فەرمووی: کێ لەو کەسە سەتمکارترە کە بیهوی
 دروست بکات وەکو دروست کراوەکانی من، جا با بتوانی دەنکە گەنمێک یان
 دەنکە جۆیهک دروست بکات»^(۱).

«عبداللّٰه»ی کورپی «عباس» لە پێغه مەبرهوه عَلَيْهِ السَّلَام ده‌یگێڕیتەوه کە
 فەرموویەتی:

«كُلُّ مُصَوِّرٍ فِي النَّارِ يَجْعَلُ لَهُ بِكُلِّ صُورَةٍ صَوْرَهَا نَفْسًا فَتَعَذُّبُهُ فِي جَهَنَّمَ»
 واته: «هەموو وێنەگرو وێنەکیشتێک لەناو ناگردایە، بەهەر وێنەیهک کە
 گرتویەتی یان کردوویەتی نەفسێکی بۆ دروست دەکری و لەناو دۆزهخدا سزا
 دەدری پێی»^(۲).

جا «عبداللّٰه»ی کورپی «عباس» وتی: ئەگەر هەر پەسم دەکەیت و وێنە
 دەکێشی، ئەوا وێنەی داریک بکە، وێنەی شتێک بکە کە روح لەبەر نەبێ.

جا ئەم فەرموودانە بەلگەن لەسەر حەرامی وێنە و روح لەبەر، نێز
 نادەمیزاد بێ، یان نازەڵ و گیانداران بێ، وە جیاوازی نی یە وێنە کە سیبەری
 هەبێ (واتە پەیکەری) یان سیبەری نەبێ (واتە لەسەر شتێک بێ). هەروەها
 جیاوازی نی یە وێنە کە چاپکراو بێ یان کێشراو یان وێنە کرابێ یان
 هەلکەندرابێ یان نەقش کرابێ یان هەلکۆلرابێ یان لەقالب درابێ و لێی
 دەرھێنرابێ یان شتی تری لەو جۆرانە بێ، هەموویان حەرامن و قەدەغە کراون،
 چونکە فەرموودەکان کە دەربارەی حەرامی وێنە گشتگیرن و هەمووی ئەوانە
 دەگێڕتەوه.

(۱) رواه البخاري النظر فتح الباري ۳۸۵/۱۰

(۲) رواه مسلم ۱۶۷۱/۳

موسلمانان نه وکسه سیه که ملکه چی دهقه کانی شهرع بیستو، مشتومرو
 ده مه وهری نه کات بهرام بهر دهقه کانو بیانونوی بی سهرویه نه هیئتیه وهو بلی
 خو من نهو وینانه ناپه رستم وکورنوشی بونا بهم !!

وه نه گهر که سیکه عاقل و ژیرو فامیده، به دل پروانی و به جوانی بیر بکاته وه
 له و خراپه و نه گبه تیانه ی که له نجامی بلا و بونه وهی وینه وه که وتونه ته وه له م
 سه رده مه دا، نهوا شتیک له و حیکمه ت و کار له جیه ی شهریه تی بو دهرده که وی
 که به هوینه وه وینه ی حه رام کردوه و پینگه ی لی گرتوه .

به شیکی زوی نهو وینه و په سمانه ی که نه مپو بهربلاون سه رچاوه یه کی
 حاشاهه لنه گرن بو به دره و شتی و خراپه کاری و بی نابروی و روزاندنی ناره زوات و
 په لکیش بوون به ره و داوین پیسی .

که وابوو وه نهو به دره و شتی و خراپه کاری و بی نابرویه ی که دروست بووه و
 بونه ته مایه ی و روزاندنی ناره زوات و، رینگه خوشکهرن به ره و داوین پیسی ،
 به شیکی زوریان لهو وینه و په سمانه وه سه رچاوه ده گرن .

وه پتویسته له سه ر موسلمان وینه و دیمه نی گیاندار له ماله کهیدا دانه نی،
 تاوه کو نه بیته هوکارو پنگر له هاتنه ژوره وهی «ملائکة» ی په حمت، چونکه
 پیغه مبه ر ﷺ فهرمووی:

« لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا أَصَاوِيرُ » واته: « مه لایکه ناچیته
 مالیکه وه که سه گار وینه ی تیدابی »^(۱).

وه له هندی مالدا په یکهری وا ده بینری هندیکیان په رستراوی کافران بووه
 له کوتدا، له مالدا دایده نی به بیانونی نه وهی نه مه که له پوره، یان بو مه بهستی
 جوانی، نا نه مه حه رامیتتی یه که ی سه خترو قورسته لهوانی تر .

(۱) رواه البحاري انظر الفتح ۳۸۰/۱۰

هسره وها وینهی هه‌لواسراو تاوانه‌که‌ی توند تره له‌چاو وینه‌یه‌ک
 هه‌لنه‌واسرابی، چونکه چه‌نده‌ها وینه‌ی هه‌لواسراو سه‌ری کی‌شاهه بۆ
 به‌گه‌وره‌گرتن و به‌ پی‌رۆز راگرتنی وینه‌که، وه به‌هۆیه‌وه چه‌نده‌ها جار خه‌م و
 خه‌فه‌ت و دلته‌نگی تازه ده‌بیته‌وه.

وه نابیی وینه‌و ره‌سم بۆ مه‌به‌ستی یادگاری هه‌لواسری، چونکه یادکردنی
 راست نه‌وه‌یه له‌دل‌دابیی و دوعای خیری بۆ بکری له‌ خوا داوای ره‌حه‌تی بۆ
 بکری، نه‌ک وینه‌که‌ی هه‌لب‌گی‌ری و هه‌لواسری.

بۆیه پێویسته هه‌رچی وینه‌و ره‌سم هه‌یه له‌مال ده‌رکری و نه‌هیل‌ری و له‌ناو
 به‌ری، مه‌گه‌ر زۆر قورس و گران و ناره‌حه‌ت بی و ه‌کو نه‌و وینه‌ی بونه‌ته به‌لاو
 گشت لایه‌کی گرتۆته‌وه و زۆر کون و که‌له‌به‌ری ته‌نیوه‌ته‌وه، بۆ نموونه وینه‌ی
 سه‌ر قوتووی خواردن، یان نه‌و وینه‌ی له‌قاموس و فره‌ه‌نگ و په‌رتوک و
 سه‌رچاوه‌کاندا هه‌یه و سودی لی ده‌بینری، جا نه‌ولنه‌ی که بی سووده ده‌بی
 به‌گوێره‌ی توانا هه‌ولتی لا‌بردنیان به‌دری، وه پێویسته ناگاداریین له‌و وینه‌
 خراپه‌ی که له‌په‌رتوکه‌کاندا هه‌یه و به‌ساده‌و ناسانیان نه‌زانین.

وه هه‌ندی له‌و وینه‌و ره‌سمانه‌ی که زه‌روره‌تن پێویسته پارێزگاریان لی بکری
 وه‌کو وینه‌ی ناسنامه، وه هه‌ندی له‌ زانایان پێگه‌یان داوه به‌و وینه‌ی که‌سوک
 کراون وه‌کو وینه‌یه به‌که‌وتنه ژێر پێ و ه.

درۆ کردن له یینینی خه ودا

هه ندى كەس به نه نهقه ست هه وڵده دات بو دروست كردنى خه ونيك كه نه ييينيه، بو به ده ست خستنى چاكه يه كيان بو باسكردنى و ناوده ركردنى له ناو خه لكيدا يان بو راكيشاني قازانچيكي دونياى يان بو ترساندى كه سيك كه دوژمنايه تى هه يه له گه ليدا، يان بو شتى تر.

وه زۆريك له خه لكاني ناسايى باوه رو قه ناعه تيكي بى ته ندازه يان به خه ون هه يه و دليان زور پيوه ي په يوه ستو زور هۆگرن بۆى، بۆيه به و درۆده له سانه ش تپنده كمون و هه لده خه له تپن.

هه پشه ي سه خت و گران كراوه له كه سي كه خه ون به درۆ باسكات .

هه وه كه پيغه مبه ره وه ﷺ ده فەرموى:

« إِنْ مِنْ أَغْظَمِ الْفِرَى أَنْ يَدْعِيَ الرَّجُلُ إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ أَوْ يُرِيَ عَيْنَهُ مَا لَمْ تَرَ أَوْ يَقُولَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَا لَمْ يَقُلْ ».

واته: « گه وه ترين درۆ هه له به ستن ئه وه يه: پياويك به ناوى باركيكي تره وه بانگ، بكرى جگه له باروكى خۆى، يان خه ونيك بگيرپته وه كه به چاو نه ييينى بى، يان بلتى پيغه مبه ره ﷺ واى وتوه وه نه ي فەرموو بى »^(۱).

وه هه وه ها ده فەرموى :-

« مَنْ تَحَلَّمَ بِحُلْمٍ لَمْ يَرَهُ كُلُّفَ أَنْ يَغْقِدَ بَيْنَ شَعِيرَتَيْنِ وَلَنْ يَفْعَلَ ».

واته: « هه كه سي خه ونى بگيرپته وه كه نه ييينى بى، ئه و له قيامه ت دا داواى لى نه كرى دوو ده كه جو پيكه وه گرى بدات، وه ناشتوانى »^(۲).

(۱) رواه البخاري انظر الفتح ٥٤٠/٦

(۲) رواه البخاري انظر الفتح ٤٢٧/١٢

بهمه کموه بهستنی دوو دهککه جو کاریکی مه حاله و نهسته مه، بویه سزاکه ی
به گویره ی کرداره که یه تی.

دانیشتن له سمر گۆره یی نان به سه ریدا و میزو پیسایی کردن له گۆرستاندا

«أبو هريرة» له پیغه مبه ره وه عليه السلام ده یگیریتته وه که فهرموویه تی:

«لَأَنْ يَجْلِسَ أَحَدُكُمْ عَلَى جَمْرَةٍ فَتُحْرَقَ ثِيَابُهُ فَتَخْلُصَ إِلَيَّ جِلْدُهُ خَيْرٌ لَّهِ
مِنْ أَنْ يَجْلِسَ عَلَى قَبْرِ» .

واته: «نه گمر که سیک له ئیوه له سمر پشکۆیه که ناگر دابنیشی جله کانی
بسوتینی و بگاته پیسته که ی باشتره بوی، له وه ی له سمر قمبری دابنیشی
»^(۱).

ههروه ها پێنان به سمر گۆردا دروست نی یه، به تایبته هه ندی که س نه م کاره
ده که ن کاتی که مر دۆکه ی خۆیان ده نیژن، ده بینری گوی به وه ناده ن که به پی
به سمر گۆره کانی ده ورو به ردا ده نی و، هه ته ی جاریش به پیتاوه کانیانه وه به بی
نه وه ی پێرو حورمه تیک بو مر دوه کانی تر دابنیت .

له بهر تر سناکی و گه ره یی نه م تاوانیه که پیغه مبه ره عليه السلام ده فهرمووی :-

«لَأَنْ أَمْشِيَ عَلَى جَمْرَةٍ أَوْ سَيْفٍ أَوْ أَخْصِفَ ثَعْلِي بِرَجُلِي أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ
أَمْشِيَ عَلَى قَبْرِ مُسْلِمٍ» .

(۱) رواه مسلم ۶۶۷/۲

واته: «نه گمر بهسمر پشکوویه کی تاگردا برېږم و قاچم بسوتینن یان بهسمر شمشیرنیک دا برېږم و قاچم بېرې، یان پیلاره کهم بچه قن به پیم دا، نهوا خوشتره بهلامهوه له چاو نهوهی بهسمر گوږې موسلماننیک دا برېږم»^(۱).

نه گمر کهسینک پې بهقه برنیک دا بنې جهریمه و تاوانه کهمی نهوهنده سهخت وگران بې، نهی نهو کهسهی که دهست دهگرې بهسمر قمبرساننیکدا و داگیری دهکات و پرژوهی خانو و بیناو شوینن بازارگانی تیدا دروست دهکات، دهبې حالتی چون بې و تاوانه کهمی چند قات بې!!

همروه ها میزو پیسایي کردن و دهست به ناوگه یانندن له گورستاندا کاریکی حهرام و قهدهغه کراوه، نهو کهسانه ی که گوې بهوه نادهن له چ شویننیکدا دهست به ناو ده کهن و، هر شویننیکیان بو ریکهوی بهلایانهوه ناساییه نیتر گورستان بې یان هر شویننیکي تر بې، نهوه نیشانه ی لاوازی و ره و هشت و نه خلاق و کهسیتی و له دهستدانی که سایه تی و پیاوه تیانه ، هرکات دهستی ناوی هه بوو له گورنیک هه لده گهړې و له پالیاداده نیشی، به بوگه نه ناخوش و پیسه کهمی خوی نازاری مردو وکان ده دات .

پیغه مبعزه عليه السلام ده فهرموې :

«وَمَا أَبَالِي أَوْسَطَ الْقُبُورِ فَضَيْتُ حَاجَتِي أَوْ وَسَطَ السُّوقِ».

واته: «نه گمر گوې بهوه ندهم که له ناو گورستان دا دهست به نار بکمر بهلامهوه ناسایي بې، نهوه له ناوه راستی بازاریش دا گوې پې نادهم بهلامهوه ناساییه»^(۲).

(۱) رواه ابن ماجه ۴۹۹/۱ وهو في صحيح الجامع ۵۰۳۸

(۲) التخریج السابق

که موابو ناقولای وناشرینی دهست به ناوگیانندن له گۆرستاندا وه کو
دهرختنی عه ورت و دهست به ناو گیانندن له پیش چاوی له خه لکی له
بازاردا.

وه نهو که سانهی که زیل و پیسای فره ده دهنه قه برسانمه به تاییهت
نه گۆرستانهی که کۆن و دیواریان به ده وردا نه ماوه نه گهر وا بکهن نهوا نم
هه راشانه نهوانیش ده گریته وه.

وه یه کیک لهو ره وشت و نادابانهی که شمع داوای کرد ووه له کاتی سهردانی
کردنی گۆرستاندا ره چاو بکری دا کهنندی پیلاوه له کاتی ره یشتن به نیوان
گۆره کاند.

خۆپاک نه کردنه وه له میز

له جوانکاریه کانی نم شهریه ته نه وه یه به تهنگ هه موو شتی که وه هاتوو
که به ره وه وندی و چاکه کاری تیدابی بو ژیا نیسان، له وانه لابردنی پیسی یه،
بو نه وهش خۆپاک کردنه وهی داناوه وه نهو چۆتیه تیهشی روون کردۆتسه وه که
به هۆیه وه پاک و خاوینی لیوه دهست دی.

وه هه ندی کهس که مته رخه من له ناست لابردنی پیسی و گوی به خۆپاک
کردنه وه نادهن، که نه مهش ده بیته هۆی پیس بوونی جل و بهرگ و جهسته،
سهره پای نه وهش نوێژه کهی دانا مه زری و راست و ره وان نابی.

وه پیغه مبه ره ع عَلَيْهِ ناگاداری کردوین که خۆپاک نه کردنه وه له میز یه کیکه له
هۆکاره کانی سزای ناو گۆر.

«عبداللہ» ی کوری «عباس» دہ فرمووی: پیغہ مبر ﷺ بہ لای باخیک لہ
باخہ کانی مہ دینہ دا تیپہ ری، گوئی لہ دہنگی دوکس بوو لہ ناو قہ برہ کانیان
سزا دہ دران.

پیغہ مبریش ﷺ فرمووی :
«إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ، أَمَّا أَحَدُهُمَا فَيُكْفَرُ لَمْ يَسْتَرْ مِنْ
الْبَوْلِ، وَأَمَّا الْآخَرُ فَكَانَ يَمْشِي بِالتَّمِيمَةِ».

واتہ: «ثم دوانہ سزا دہ درین، وہ لہ سر تاوانیک سزا دہ درین خویان بہ
گمہ یان نہ زانیوہ و گریان پی نہ داوہ، بہ لام لہ راستیدا تاوانیکی گمہ ریہ،
یہ کیکیان خوی لہ میز پاک نہ دہ کردہ و، نہویریان دوو زمانی دہ کرد»^(۱).

وہ پیغہ مبر ﷺ ہوائی پی داوین و دہ فرمووی :
«أَكْثَرُ عَذَابِ الْقَبْرِ فِي الْبَوْلِ».

واتہ: «زوریہی سزای ناوگور بہوئی خوپاک نہ کردنہوہیہ لہ میز»^(۲).

وہ نہو کہسہی بہ پہلہ لہ سر ناو ہلدہستیتہوہ و پیش نہوہی میزہ کہی
تہواو بی، یان بہ شیوہیہک میز دہکات یان لہ جیگاہک دہیکات پرشہ کہی
دہ گہریتہوہ بو خوی، یان پاش میز کردن خوی پاک نہ کاتہوہ بہ ناو بان بہ ہردو
کہم تہرخم بی لہوہ دا، نہوا ہہموویان حوکمی نہو کہسہ و ہر دہ گرن کہ خوی
پاک نہ کردیتہوہ لہ میزو سزاکہش شمولی ہہموویان دہکات .

وہ اہ ہہندی شویندا سہرناوہ کان بہ قہد دیوارہ کانہوہ دروستکراونو،
ہہر کہس دیتو میزی خوی دہکات بہ پیش چاو خہلکانی دہرہوہ و زورہوہ بہ بی
ہیچ شہرمو حہیایہک و، پاشان جلہ کہی ہلدہکات و دہیکاتہوہ ہہری بہ سر

(۱) رواہ البخاری انظر فتح الباری ۳۱۷/۱.

(۲) رواہ الإمام أحمد ۳۲۶/۲ وهو فی صحیح الجامع ۱۲۱۳

پیسیه که دا، جا نهم کارو پیشه یه سهره پای نه وهی لاسایی کردنه وهو
 شوینکه وتنی بی باوه رانه، دوو حدرامی ناشیرینشی تیدا کو نه بیته وه: .
 یه که میان :- عه وره تو شهرمینگی خزی نه پاراست له پیش چاری خه لک .
 دووهمیان :- خزی پاکنه کرده وه له میزه که ی .

گویی گرتن له قسه ی کۆمه لێک که بلایانه وه ناخۆش بی

له م باره یه وه خوی گه وره ده فهرمووی :

﴿وَلَا تَجَسَّسُوا﴾ الحجرات: ۱۲

واته: « به دوای عه یبو عاری یه کتردا مه گهرین و جاسوسی و سیخوپی
 به سه یه کتریه وه مه که ن ».

«عبداللّه»ی کوری «عباس» له پیغه مبه ره وه ^{مُزَالَمَةً} ده یگهریتسه وه که

فه رمو یه تی:

« مَنْ تَسْمَعَ حَدِيثَ قَوْمٍ، وَهُمْ لَهُ كَارِهُونَ، ضَبٌّ فِي أُذُنَيْهِ أَلَّا تَكُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ».

واته: «ههر که سی گوی بگری له قسه ی کۆمه لێک که پێیان ناخۆش بی
 گوی له قسه که یان بگری، نهوا قورقوشمی تواره ده کترته گیه کانی له پژی
 قیامه تدا»^(۱).

جا نه گهر گوینگره که قسه و باسه که یانی گپرایه وهو گه یان دیه شوینیکی تر بنو
 نه و نه دوو چاری زه ره رو زیانیان بکات، له کاتیکدا نه و نه ناگیان له گوئی گرتنی
 نه م نه بوو بی و نه یان زانی بی که نه م که سه گوینیستی قسه کانیان بووه، نهوا

(۱) رواه الطبرانی في الكبير ۲۴۸/۱۱-۲۴۹ وهو في صحيح الجامع ۶۰۰۴ والآنک هو الرصاص المداد.

نهم گویگره سهره‌رای نهموی تاوانی سیخوری کردنه‌کمی له‌سهره، تاوانی قسه‌هینان و بردنه‌کشی له‌گهردنه‌و، ده‌چیته ژیر نهمو فهرموده‌وه که پیغهمبه‌ر صلی الله علیه و آله ده‌فهرمووی :
 « لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ قَتَاتٌ ».

واته: « نهمو که‌سوی دوو زمانی بکات له نیوان خه‌لکی داو قسه‌کانیان بگوازیتمه به مه‌بهستی تی‌کدانی نیوانیان، نهمو ناچیته به‌هه‌شتمه »^(۱).

دراوسیه‌تی خراب

خوای گموره له قورناندا نامۆژگاری کردوین ده‌بارهی دراوسی و ده‌فهرمووی:
 ﴿وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ
 وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنُبِ
 وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا﴾
 النساء: ۳۶

واته: «به‌س خوا بپهرستن و هیچ شتی‌ک مه‌که‌نه هاوبه‌شی له‌پهرستن‌دا، وه له‌گه‌ل دایک و باوکتان چاک بن، وه له‌گه‌ل خزمی نزیک و هه‌تیوان و هه‌ژاران و هاوسی دوورو نزیکتان و هاوپی هه‌میشه‌یتان و ریبواران و نهمان‌ه‌ش که به‌نده‌تانن به باشی هه‌لس و که‌وت بکمن له‌گه‌لیان دا، چونکه به‌راستی خودا نهمانی خوش ناوی که لوت به‌رزو خۆبه‌زل زانن».

(۱) رواه البخاري فتح ۴۷۲/۱۰ والقتات الذي يستمع إلى حديث القوم وهم لا يشعرون به.

وه نازاردانی دراوسی و خراپ بوون بهرامبهری یه کیکه له حدرام کراوه کان، چونکه حقو منافی دراوسی زور گه وره و گرانه ده بی به جوانی نادابکری و به باشی بیاریزی .

«أبو شريح» له پیغه مبه ره وه عَلَيْهِ السَّلَام ده گیتته وه که فهرموویه تی: «وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللّٰهُ لَا يُؤْمِنُ» .

واته: «سویند بی به خوا ئیمانی نی یه، سویند بی به خوا ئیمانی نی یه، سویند بی به خوا ئیمانی نیه» .

وتیان کی نهی پیغه مبه ره خوا عَلَيْهِ السَّلَام ؟ فهرمووی : «الَّذِي لَا يَأْمَنُ جَارَهُ بَوَائِقِهِ» .

واته: «ئوکه سهی که دراوسی کهی له شهرو خراپه ئه مین نه بی» ^(۱).

وه پیغه مبه ره عَلَيْهِ السَّلَام سه ناکردن و زه مکردنی دراوسی بی بو دراوسی کهی کردوه به پتوره ئیک بو چاکی و خراپی نینسان ، واته هه رکهس دراوسی کهی به باشه باسی کردوو لیتی رازی بو، نهوا به لگهیه له سهر چاکیته ئوکه سه، وه هه رکهس دراوسی کهی به خراپه باسی کردوو لیتی رازی نه بو، نهوا به لگهیه له سهر خراپی نهو که سه.

«عبدالله»ی کوری «مسعود» ده فهرمووی ، پیاویک به پیغه مبه ری ووت عَلَيْهِ السَّلَام ، نهی پیغه مبه ری خوا عَلَيْهِ السَّلَام چون بزانم من که سیکی باشم یان خراپم ؟

پیغه مبه ریش عَلَيْهِ السَّلَام فهرمووی : «إِذَا قَالَ جِرَائِكَ قَدْ أَحْسَنْتَ فَقَدْ أَحْسَنْتَ وَإِذَا قَالُوا إِنَّكَ قَدْ أَسَأْتَ فَقَدْ أَسَأْتَ» .

(۱) رواه البحاري انظر فتح الباري ۱۰/۴۴۳

واته: « همرکات بیستت دراوسیگانت وتیان باشی ئهوه تو باشیت،
وه ته گهر بیستت وتیان تو خراپی ئهوا تو خراپیت»^(۱).

وه ئازاردانی دراوسی و خراپ بوون بهرامبهری شیوازی جوړاوجوړی ههیه:
وه کو ئهوهی ږنگه به دراوسی نه درې دار بخته سهر دیواری دراوسیگهی کاتیک
که پیو یستی بی، وه بهرزکردنهوهی خانوو به سهریداوگرتنی بهری خوړو ههوا
لیتی به بی مؤلته تی ئهوه، وه کردنهوهی په غه به سهر ماله کهی داو پروانین و
ته ماشاگردنی عهیب وعاری و خاوو خیزانی، وه ئازاردانی و هراسانگردنی
به هوی دهنگی ناخوش وه کو ته قهقهه و هواوارو قیژه و ناله نال کردن به تاییهت
له کاتی خه وو پشودان، یان لیدانی منداله کانی و فریدانی شتی پیس بو بهردهم
دهرگا و خانوه کهی .

وه همر کس حقو مافیکی دراوسیگهی بخت و کاریکی ناشیاو بکات
بهرامبهر دراوسیگهی، ئهوا تاوانه کهی چندقات گه وره ترو قورستر ده بی .
ههروه کو پیغه مبهرا^{ملا} ده فهرمووی:

«لَأَنْ يَزْنِي الرَّجُلُ بِعَشْرَةِ نِسْوَةٍ أَيْسَرُ عَلَيْهِ مِنْ أَنْ يَزْنِيَ بِامْرَأَةٍ حَارَةٍ».

واته: «ته گهر پیاویک زینا بکات له گهل ده نافرته دا تاوانه کهی که مته
له چاو ئهوهی زینا بکات له گهل نافرته تیکی دراوسی کهیدا . وه ته گهر پیاویک
له ده مال دزی بکات تاوانه کهی که مته له چاو ئهوهی له مال تیکی دراوسیگهی
دزی بکات»^(۲).

وه هه ندی کهسی خیانه تکارو ناپاک له مال نه بوونی دروسیگهی به ههل
ده زانی و له شه ودا خو ی ده کاته ماله کهی داو خراپه و ناپاکي نه بجام ده دات
هواوارو تیاچوون بو ئه و کهسی له پژوی دوایدا.

(۱) رواه الإمام أحمد ۴۰۲/۱ وهو في صحيح الجامع ۶۲۳ .

(۲) رواه البخاري في الأدب المفرد رقم ۱۰۳ وهو في السلسلة الصحيحة ۶۵

وهسيه تي خراب و زيان به خش

يه کيڼک له پړساو بڼه ماکاني شهريعتي نيسلام نه وه يه حرامی کرده وه که سيڼک زهره رو زيان به که سيڼکي تر بگه يه ني، جا به نه زانين بي يان به نه نقه ست بي. غونه ي نه مهش وه سيهت کردنيه که که بېته مایه ي زهره رو زيان دان له ميراث گره شهريه کان يان له هه نديکيان، جا هر که س کاری واکات و نيشي وای ليڼوه شيته وه نه واک بهر نه و هره شه ي پيغه مېهر ^{متلله} ده که وې که ده فرمووي:

« مَنْ ضَارَّ أَحَرَّ اللَّهُ بِهِ وَمَنْ شَاقَّ شَقَّ اللَّهُ عَلَيْهِ ».

واته: « هر که سي زهره رو زيان له يه کيڼک بدات، نه واک خوداش نه و دو چاري زهره رو زيان ده کات، وه هر که سي نيشوکار لاسر خه لک قورس بکات، نه واک خوداش کارو نيش لاسر نه و قورس ده کات »^(۱).

بي بهش کردني يه کيڼک له ميراث گره کان له مافي شهريه کانې خوي، يان وه سيهت بکات بؤ ميراث گره کان و به شيان بؤ ديارې بکات به پيچه وانه ي نه وه واک خودا داين او وه، وه يان وه سيهت بکات که له پاش مردني خوي زياتر له سيي که ماله که ي بکمن به خير، نه مانه هه مووي بریتين له و شيوه و ديمه نانه ي وه سيهتي خراب و زيانې به خش که شهريعت حرامی کرده وه.

وه له و شوينانه ي که خه لک پابه ندي حوکم و قه زاي شهري، نين که سي خاوه ن حق به گران نه تواني نه و حق و مافه ي که خودا بؤي داناوه و هريبگري، چونکه نيش به و حوکم و ياسا ده ست کردانه ده کري که پيچه وانه ي شهريعت، بويه

(۱) رواه الإمام أحمد ۴۵۳/۳ انظر صحيح الجامع ۶۳۴۸

هه‌لده‌دری نه‌و وسیه‌ته خراپ و سته‌م کاریانه جی به‌جی کری که له‌لای پارێزه‌ر (عامی) تۆمار کراوه‌و سا هاوارو تیاچوون بۆ نه‌وانه‌ی وا به‌ده‌ستی خۆیان نه‌و وه‌سیه‌تانه‌ ده‌نوسن، وه‌ هاوار بۆ نه‌وان له‌وه‌ی که په‌یدای ده‌کهن به‌و پێگه‌ حه‌رامه‌.

یاری کردن به‌زارو تاو‌له‌و شه‌تره‌نج

زۆریه‌ی یاریه‌ به‌لاوه‌کان و به‌کارهاتوه‌کانی ناو خه‌لکی پریه‌تی له‌ شتی حه‌رام و قه‌ده‌غه‌کراو، له‌وانه‌ یاری کردنه‌ به‌ «نهرد - زار» که له‌ زۆریه‌ی یاریکندا به‌کاردی، وه‌کو له‌ یاری تاو‌له‌و جگه‌ له‌ تاو‌له‌شدا ده‌بینرێ.

وه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ وریای کردینه‌ته‌وه‌ که توخنی شه‌م «نهرد» نه‌که‌وین، چونکه‌ ده‌رگای قومارده‌کاته‌وه‌و مرو‌ف په‌لکێش ده‌کات به‌ره‌و قومار. هه‌روه‌ک ده‌فه‌رمووی:

«مَنْ لَعِبَ بِالْتُرْدَشِيرِ فَكَأَنَّمَا صَبَغَ يَدَهُ فِي لَحْمِ خَنْزِيرٍ وَدَمِهِ».

واته‌: «هه‌رکه‌سێ یاری بکات به‌ (نهرد - زار) شه‌م وه‌کو شه‌وه‌ایه‌ ده‌ستی په‌نگ کردبێ له‌خوێن و گۆشتی به‌رازدا»^(١).

«أبو موسی» له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌یگێڕیته‌وه‌ که فه‌رموویه‌تی:

«مَنْ لَعِبَ بِالْتُرْدِ فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ».

واته‌: «هه‌رکه‌سێ یاری بکات به‌ (نهرد - زار) شه‌م له‌ فه‌مانی خواو پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی ﷺ یاخی بووه‌»^(٢).

(١) رواه مسلم ١٧٧٠/٤

(٢) رواه الإمام أحمد ٣٩٤/٤ وهو في صحيح الجامع ٦٥٠٥.

له‌عنەت كردن له ئيماندارو هەركەسێ شياوی له‌عنەت نه‌بێ

زۆر کەس دەسه‌لاتی بەسەر زمانی خویدا نی یەو زمانی خۆی بۆ ناگیرێ هەركاتی تۆرەبوو دەستبەجێ دەست دەکاتە له‌عنەتی كردن و نه‌فرت كردن له نینسان و گیاندارو بێ گیانو پۆژگارو کات و زەمان، تەنانەت زۆر جار له‌عنەت له خۆی و منداڵ و خێزان یان مێردی دەکات .

تا ئەم له‌عنەتکردنە کارو پیشەیه‌کی خراب و ناقۆلایەو ترسناکە .

«ثابت»ی کورێ «الضحاك» له پیغه‌مبەرەو ﷺ ده‌یگیریتەوه که

فەرموویه‌تی:

«وَمَنْ لَعَنَ مُؤْمِنًا فَهُوَ كَقَتْلِهِ» .

واته: « هەركەسێ له‌عنەت له ئيماندار بکات وه‌کو ئەوه وایه بیکوژێ»^(١).

وه‌ ئه‌بەر ئەوه‌ی له‌عنەت كردن زۆریه‌ی جار له نافرەتانه‌وه ده‌رده‌چێ و ئەوان زۆر به‌کاری ده‌هێنن، بۆیه پیغه‌مبەر ﷺ ده‌فه‌رمووی (له‌عنەتکردن) هۆکاریکه زۆریك له نافرەتانی پێده‌چیتە دۆزه‌خه‌وه .

وه‌ هه‌روه‌ها له‌عنەتکه‌ره‌کان نابنه‌ تکار لهر‌پۆژی دوایدا، له‌وه‌ش ترسناکتر ئەوه‌یه هەركەس له‌عنەت له یه‌کیك بکات و شیاوی ئەو له‌عنەتە نه‌بێ، ئەوا له‌عنەتەکه ده‌گه‌ڕیتەوه بۆ بیژه‌ره‌که خۆی، جا بۆیه به‌و له‌عنەت کردنه‌ی که له خه‌لکی ده‌کات به‌سەر خۆی دا ده‌شکیتەوه و دوعا له‌خۆی ده‌کات که له په‌حم و به‌زه‌یی خودا ده‌رکړێ و دووربخړیتەوه .

(١) رواه البخاري انظر فتح الباري ٤٦٥/١٠

شیوه‌نویسه دادپین

یه کټک له کاره خراپ و ناپه‌سهنده گموره‌کان که هه‌ندی له ئافره‌تان پټی هه‌لده‌ستن له‌کاتی مردنی یه‌کټکدا، نه‌ویه ده‌ست ده‌کمن به‌هاوارو قیژهو ناله‌و پومەت داب‌پین و یه‌خه‌ داد‌پین و قژ‌رپین و چه‌پۆک له‌خۆدان و واوه‌یلاکردن .

جا نه‌مانه به‌لگه‌ن له‌سه‌ر پازی نه‌بوون به‌(قه‌زاو قه‌ده‌ر)ی خوداو نارام نه‌گرتن له‌سه‌ر به‌لاو نار‌ه‌ه‌تی.

وه‌ پټ‌ه‌م‌به‌ر ﷺ له‌عنه‌تی کردووه‌ له‌هه‌رکه‌سیک که نه‌م کارانه نه‌نجام بدات.

«أبرأمانة»خوای لی پازی بټ ده‌فرمووی:

«لَنْ أَلْخَامِشَةَ وَجْهَهَا وَالشَّاقَّةَ جَبَّيْهَا وَالذَّاعِيَةَ بِالْوَيْلِ وَالشُّبُورِ».

واته: «پټ‌ه‌م‌به‌ری خوا ﷺ له‌عنه‌تی کردووه‌ له‌و ئافره‌تی پومەتی خۆی ده‌رپ‌ئ‌و یه‌خ‌می خۆی داده‌بر‌ئ‌و هاوار ده‌کات به‌واوه‌یلاو ئاخ وئ‌وف کټشان»^(١).

«عبدالله»ی کور‌ی «مسعود» له‌ پټ‌ه‌م‌به‌ره‌وه‌ ﷺ ده‌یگ‌یر‌یت‌ه‌وه‌ که فەر‌مو‌یه‌تی:

«نَيْسَ مِمَّا مَنْ لَطَمَ الْخُدُودَ وَشَقَّ الْجُيُوبَ وَدَعَا بِدَعْوَى الْجَاهِلِيَّةِ».

واته: «له‌ ئیمه‌ نی یه‌ نه‌وکه‌سه‌ی پوومه‌تی خۆی بر‌ئ‌و یه‌خ‌می خۆی داب‌بر‌ئ‌و هاوار و واوه‌یلا‌ب‌کات وه‌کو قیژهو ناله‌ی جاهیلیه‌تی پټ‌ش نی‌سلام»^(٢).

(١)رواه ابن ماجة ٥٠٥/١ وهو في صحيح الجامع ٥٠٦٨

(٢)رواه البخاري انظر الفتح ١٦٣/٣

و ههروه ها پيغه مېر عليه السلام ده فرموي:

« الْبَائِحَةُ إِذَا لَمْ تُثَبِّ قَبْلَ مَوْتِهَا تَقَامُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَعَلَيْهَا سِرْبَالٌ مِنْ قَطِرَانٍ وَدِرْعٌ مِنْ جَرَبٍ ».

واته: « تافره تی شیوه نکړو یه خدادر ته گډر پيش مردنی توبه نه کات و پدشیمان نښتوه، نهوا له پژی قیامتدا زیندو ده کړتووه جل و پژاکیتکی له مسی تواوه ده کړی به بږیدا، وه زړتیک له گډری ناگر له بږده کړی »^(۱).

لیدان له دهم و چاوو داڅکړنی

« جابر » خوی لی پازی بی ده فرموي:

« نَبِيُّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ وَعَنْ الْوَسْمِ فِي الْوَجْهِ ». واته: « پيغمبري خوا عليه السلام لیدانی دهم و چاوو داڅکړنی قدهغه کردوه »^(۲).

ژماریه کی زور له باوکان و ماموستانیان پندابه نه بهر لیدانی دهم و چاوو مندال له کاتی سزادانی منداله کانیان، وه هندی کس نه م کاره به کار دینی بهرامبر خزمهت کارو ژیر دهسته کانی .

نهم کاره سهره پای نهوهی سوکایه تی کردنی و بی پژی نواندنه بهرامبر به دهم و چاوو پومهت که خوا پژی لیگرتووه، ههروه ها سهریش ده کیشی پژ له دست دانی هندی نه ندای ههستیاری گرنګ که له دهم و چاوو کزبونه ته وه،

(۱) رواه مسلم رقم ۹۳۴

(۲) رواه مسلم ۱۶۷۳/۳

که نهوکات په شیمانی پرو نه دات و کیښو گرفت دروست ده بی و خاوهن حق پی ده چی داوای توله ی خو بکات.

وه ههروه ها داخ کردنی پومه تی ناژهل، بوئه وهی بیته نیشانه یه کی جیاکهر وه تا خاوهنی هه ناژهل ناژله کی خوی بناسینه وه یان هه رکات وونی کرد به هویه بدوزریته وه بو بگریته وه، نه ویش هه رامه و قه دهغه کراوه، چونکه هوکاره بو شیواندنی دیمه و نازاردانی، هه رچهند خه لکیش بیانو به هانه ی نه وه بهیننه وه که نه وه خونهریتی عه شیرت و هوژه یه که یه تی و نیشانه یه که بو جیاکردنه وه، نه گهر هه ر پتیرست بوو بکری، ده توانی شوینیکی تر داخ بکات نه ک ده م وچاو .

قسه نه کردن له موسلمان زیاتر له سی رۆژ به بی هچ بیانویه کی شه رعی

یه کی که له پیلانو ته له کانی شهیتان بریتی یه له دروست کردنی پچرانی په یوه ندی نیوان موسلمانان، زۆرن نه وه که سانه ی شوین پیلانه کانی شهیتان ده که مون و هه نگاوه کانی نه وه هه لده گرنو ده نگداده برن له برای موسلمانان خویانو قسه ی له گهل ناکهن، له بهر هه ندی هوکاری ناشه رعی که نه ویش یان به هو ی نا کوکیه کی مادی دونیا یه وه یه یان به هو ی هه لو یستیکی بی سودو بی که لکه وه یه، جا بو یه جاری واهیه ده نگ داپرینه که به سأل به رده وام ده بی و سویند ده خوات قسه ی له گهل نه کات و، نه زرده کات که نه چیته مالی، وه هه رکات له سه ر رینگاش بیبینی پروی لی وهرده گیړی و پشتی تیده کات و، هه رکات له کوړو مه جلیسیکدا پی بگات له گهل راست وچه پی نه ود اته وقه ده کات و به سه ریدا هه نگا و ده نی و ده یه ریڼی. نا نه مهش یه کی که له

هۆکاره کانی سیستی و لاوازی و بیده سه لاتی له کۆمه لگهی ئیسلامیدا. جا بۆیه
 شهرع بریارنکی یه کلاکهره وهی داوه و هه ره شهیه کی سهخت و توندی کردوه
 سه بارهت بهم کاره .

«أبوهريرة» له پیغه مبه ره وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده یگێرتیه وه که فهرموویه تی: .

«لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَنْ هَجَرَ فَوْقَ ثَلَاثٍ فَمَاتَ
 دَخَلَ النَّارَ» .

واته: «دروست نیه بۆ هیچ موسلمانێک که له سێ پۆژ زیاتر قسه له
 براکهی خۆی دابری، جا نه گهر له سێ پۆژ زیاتر قسهی له گهه ل براکهی نه کرد،
 نهوا نه گهر بهرێ ده چیه ئاگره وه» ^(۱).

«أبو خراش» ی «الأسلمی» له پیغه مبه ره وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده یگێرتیه وه: که
 فهرموویه تی:

«مَنْ هَجَرَ أَخَاهُ سَنَةً فَهُوَ كَسَفِكَ دَمِهِ» .

واته: «هه رکسی بۆ ماوهی سالتیک قسه له براکهی دابری، نهوا
 تاوانه که ی وه کو تاوانی رشتنی خۆینه که یه تی» ^(۲).

قهه لیک دابره ان که هۆکاری بیبهش بوون بێ له په حهت و به زهیی خودا، نهوا
 به سه بۆ سه لماندنێ خرای و نا قۆلایی لیک دابره انی موسلمانان.

ههروهک «أبوهريرة» له پیغه مبه ره وه رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ده یگێرتیه وه که فهرموویه تی:

«تُعْرَضُ أَعْمَالُ النَّاسِ فِي كُلِّ جُمُعَةٍ مَرَّتَيْنِ يَوْمَ الْاِثْنَيْنِ وَيَوْمَ الْخَمِيسِ
 فَيُغْفَرُ لِكُلِّ عَبْدٍ مُؤْمِنٍ إِلَّا عَبْدًا بَيْنَهُ وَبَيْنَ أَخِيهِ شَحَاءٌ فَيَقَالُ ائْرُكُوا أَوْ ائْرُكُوا
 هَذَيْنِ حَتَّى يَفْتِنَا» .

(۱) رواه أبو داود ۲۱۵/۵ وهو في صحيح الجامع ۷۶۳۵

(۲) رواه البخاري في الأدب المفرد حديث رقم ۴۰۶ وهو في صحيح الجامع ۶۵۵۷ .

واته: « کرده‌وی خه‌لکی له هه‌موو هه‌فته‌یه‌کدا نیشاز، ده‌درین له پوژی دوو شه‌موو پینج شه‌مه‌دا، له هه‌موو بهنده‌یه‌کی باوه‌ردار خوش ده‌بی، تنها له بهنده‌یه‌ک نه‌بی که له نیوان خو‌ی و براکه‌یدا نا‌کوکی یه‌کی هه‌بی و قسه‌یان پینکوه نه‌بی، نه‌وتری: وازه‌یتن له دوانه و لی‌خوش بوون نایان‌گریته‌وه هه‌تاوه‌کو خو‌یان چاک نه‌بن و ناشت نه‌بنه‌وه»^(۱).

وه هه‌ریه‌کی‌ک له دووانه نه‌گهر ته‌ویه کردو په‌شیمان بووسه‌وه و گه‌راپه‌وه بۆ لای خودا، نه‌وا پتویسته له‌سه‌ری سه‌ردانی هاو‌پیکه‌ی بکات و سه‌لامی لی بکات، جانه‌گهر نه‌مه‌ی کرد نه‌وا نه‌م بۆ قیامه‌تی خو‌ی تاوانی له‌گه‌ردندا نه‌ماوه و تاوانی له نه‌ستۆی نه‌وکه‌سه‌یه که مل نادات و پشت هه‌لده‌کات .

وه‌کو «أبو أيوب» له پی‌غه‌مبه‌ره‌وه ﷺ ده‌یگێرتیه‌وه که فەرمووبه‌تی:
«لَا يَحِلُّ لِرَجُلٍ أَنْ يَهْجُرَ أَخَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ».

واته: « دروست نی یه بۆ هیچ پیاوی‌ک که براکه‌ی خۆی نه‌دوینێ زیاتر له‌سی شو، به‌و جو‌ره‌ی که بگهن به‌یه‌ک ته‌میان روو به‌لایه‌کدا بکات و ته‌ریان روو به‌لایه‌کی تر‌دا، وه باشت‌رینیان ته‌ویه‌یانه که یه‌که‌م جار سه‌لام ده‌کات»^(۲).

به‌لام نه‌گهر هۆ‌کاریکی شه‌رعی هه‌بوو بۆ نه‌وه‌ی قسه‌ی له‌گه‌ل نه‌کرێ وه‌کو وازه‌یتان له نوێژ، یان به‌رده‌وام بوونی له‌سه‌ر خراپه‌و تاوان، نه‌وا نه‌گهر قسه‌نه‌کردنه‌که‌ی سوودی بۆی هه‌بوو، وه بی‌ته‌مایه‌ی گه‌ران‌وه‌ی بۆ راستی و هه‌ست کردن به‌هه‌له‌ی خو‌ی، نه‌وا نه‌و کاته قسه‌نه‌کردن له‌گه‌ل‌یدا واجبه‌.

به‌لام گهر قسه‌ نه‌کردنه‌که‌ وای لی بکات زیاتر پشت له‌ چاکه‌ بکات و به‌ره‌مه‌که‌ی ته‌نها سه‌رکه‌ش بوونی بیت و زیاتر دوری بخاته‌و، له‌ چاکه‌ و زۆرتر

(۱) رواه مسلم ۴/ ۱۹۸۸

(۲) رواه البخاري فتح الباري ۱۰/ ۴۹۲

پڙی بچینی له خراپه و تاواندا، نهوا نهوکاته قسه داپړین حرامه و دروست نی .
 یه، چونکه هیچ بهر ژه وه ندیده کی شرعی پی نایه تدهی، به لکو به لاو خراپه ی
 زیاتری لی ده که ویتته وه.

بویه باشتړین چاره سر بۆنهم کهسه نهو یه بهر دهوام چاکه ی له گه لدا بکړی و
 ناموژگاری و نه سیحت بکړی ، هه روه ک چۆن پیغه مبه ری خوا ع عليه السلام «کعب» ی
 کورې «مالک» و دوو هاوړیکه ی هه جر کرد بۆ ماو هیه ک قسه ی له گه ل نه کردن ،
 چونکه بینی مه سلته حته تی تیدایه بۆیان، به لام قسه ی له «عبداللّٰه» ی کورې «أبي»
 کورې «سلول» و مونافیکه کان دانه بری چونکه مه سلته حته و به ژه وه ندیده کی
 شرعی نه بینی له وکاره دا وه زانی هه جر نه کردنیان باشته بۆیان.

له کوتاییدا :-

ثانه وانه ی ووتراو باسکرا به شیکن له حه رامه زوړیلاوه کانی هم سرده مه .
 نَسْأَلُ اللّٰهَ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَىٰ أَسْمَاءَهُ الْحَسَنَىٰ أَنْ يَقْسِمَ لَنَا مِنْ خَشْيَتِهِ
 مَا يَحُولُ بَيْنَنَا وَبَيْنَ مَعَاصِيهِ وَمَنْ طَاعَتِهِ مَا يِلْغُنَا بِهِ جَنَّتِهِ وَأَنْ يَغْفِرَ لَنَا
 ذُنُوبَنَا وَاسْرَافْنَا فِي أَمْرِنَا وَأَنْ يَغْنِيَنَا بِحِلَالِهِ عَنْ حَرَامِهِ وَبِفَضْلِهِ عَمَّنْ
 سِوَاهُ وَأَنْ يَقْبَلَ تَوْبَتَنَا وَيَغْسِلَ حَوْبَتَنَا إِنَّهُ سَمِيعٌ مَّجِيدٌ وَصَلَّىٰ وَسَلَّمْ
 عَلَى النَّبِيِّ الْأُمِّيِّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ وَصَحْبِهِ أَجْمَعِينَ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

نوسه ر
محمد صالح المنجد

سوپاس بڅوا که یار مہ تی دام لہم وەرگيږانه ته و او بوم .

داواکارم له خواي به به زه يي و به رځم که لہم کاره ماندا به ټي خلاص و نهو
مه به ست بوون به هره مہ ندماني کرد بي و.... به ټي تباع و شوينکوتني
پيغهم به ره که ي ريزدارماني کرد بي ..... وه له پيسايي پړاو غه يري نهو
مه به ست بوون خاوينماني کرد بي و.... له کوږه رڼچکه ي بيدعه و
شوينکوتني غه يري پيغهم به ره که ي رزگارماني کرد بي .

داواکارم له خواي به رزو پړوز به رده و امان کات له سر ته نها په رستني خو ي
وته نها شوين کهوتني پيغهم به ره که ي و ته نها په يره و کردني دینه که ي، وه و امان
ليکات نه و ي نهو به حرام ي داناوه به حرام ي بزاني توخني نه که وين، وه
نه و ي. نهو حلال ي کرد و وه به حلال ي بناسين و لي ي به هره مہ ندين.

وصلی الله وسلم علی رسول الامین ، وءاله الطاهرین ، وأصحابه الاکرمین
، ومن دعی بدعوتہ ، وعمل بسنتہ علی فهم صحابته إلی يوم الدين .

ناوه پړوك

لاپه ره	باسه كان
۱	پښخوښكردن
۵	پيشه كى وه رگير
۲۳	پيشه كى نوسه ر
۴۴	هاوبه ش بڼ خوادانان
۵۸	غهيړى خوا مه به ست بوون له عيبادت دا
۶۰	رهش بينى و به شوم زانينى شته كان
۶۳	سوښند خواردن به غهيړى خودا
۶۶	دانېشتن له گه ل دوو پوه كان يان خراپه كاران و هوگريوون پياوړه وه
۶۷	په له كړدن له نوښدا
۷۰	كارى بى موده و جوړه لى زڼور له نوښدا
۷۱	پيش كه و تنى نيمام له نوښدا به نه نقه ست
۷۴	هاتنى كه سټك بومرگه وت كه سړ وپيازي خوارد بى
۷۶	زينسا كړدن
۷۹	نږيا زى
۸۰	نه هاتنى نافرته بوسه ر جټى پياوړه كى به بى هيچ عوزيكي شرعى
۸۱	داواى نافرته بوته لاق له ميړده كى به بى هيچ هډيه كى شرعى
۸۳	شوبهانندنى خټزان به دايك و خوشك
۸۵	جووتبوون له گه ل خټزان له كاتى بڼوښى دا
۸۷	جووتبوون له گه ل دواوړى خټزان
۸۹	دادپه وهر نه بوونى ميړد له نټون خټزانه كاښدا
۹۰	به تهنه مانه وه له گه ل نامه حرمه دا
۹۲	ته وقه كړدن له گه ل نافرته نامه حرمه

- ۹۴ خۆ بۆخۇش کردنی ئافرهت له کاتی له مالّ ده رچونی
 ۹۶ سه فه رکردنی ئافرهت به بی مه حرهم
 ۹۸ تیروانینی ئافرهتی نامه حرهم
 ۱۰۰ بی ده نگ بوونی پیاو له ئاست داوین پیسی خیزان و مندالی
 ۱۰۱ ته زویرکردنی نه سه بی مندال و باوک
 ۱۰۳ سوو خواردن ((ریبا))
 ۱۰۷ ده رنه خستنی عه یب و ناتنه وای که ل و په لی فروشراو
 ۱۰۹ زیادکردنی نرخ ((النجش))
 ۱۱۱ کرین و فروشتن له دوی بانگی دووه می پۆزی جمعه
 ۱۱۲ قومارو یانسیب
 ۱۱۳ دزی کردن
 ۱۱۶ وه رگرتنی به رتیل و ده مچه ورکردنی خه ک
 ۱۱۷ داگیر کردنی زهوی
 ۱۱۹ وه رگرتنی هه دیه و دیاری به هوی نکاکردنه وه
 ۱۲۲ ئیشکردن به کرێکار و پینه دانی کرێکه ی
 ۱۲۵ دادپه وه ر نه بوون له به خشیندا له نێوان مندالدا
 ۱۲۷ سوال کردن بی نه وه ی موحتاج وهه ژاری
 ۱۲۸ قه رزکردن به مه سستی نه دانه وه ی
 ۱۳۱ خواردنی حه رام
 ۱۳۲ خواردنه وه ی مه ی نه گه ر دلۆپیکیش بیت
 ۱۳۶ به کارهێنانی قاپی ئالتون وزیو و خواردن و خواردنه وه تیاید ا
 ۱۳۷ شایه تی دانی درۆ
 ۱۳۹ گوینگرتن له ئاوانو و موسیقا
 ۱۴۲ غه ییبه ت کردن
 ۱۴۵ دووزمانی کردن
 ۱۴۷ چونه مالی خه لکه وه به بی مؤله ت وه رگرتن
 ۱۴۹ چه کردنی دووکه س گه ر سییه م ئاماده بی

- ۱۵۰ جلو به رگی دریتزو شۆپ بۆ پیاوان
 ۱۵۲ خۆپازاندنه وهی پیاوان به ئالتون به هه رشیه یهك بیټ
 ۱۵۳ له بهر کردنی جل و به رگی کورت و تهسك و تهك بۆ ئافره تان
 ۱۵۵ به کارهێنانی پرچی دهستکرد
 ۱۵۶ خۆشبهاندنی پیاوان به ئافره تان
 ۱۵۸ پهنگ کردنی مووی سهرو پیش به پهنگی پهش
 ۱۶۰ وینهی پوح له بهر له سهه پۆشاک و دیوارو کاغه زو شتی له و جۆرانه
 ۱۶۳ درۆ کردن له بینینی خه ودا
 ۱۶۴ دانیشتن له سهه گۆپو پێ نان به سهه ریداو میزو پیسایێ کردن له گۆپستاندا
 ۱۶۶ خۆپاک نه کردنه وه له میز
 ۱۶۸ گوێ گرتن له قسهی کۆمه لێك که بلایانه وه ناخۆش بێ
 ۱۶۹ دراوسه به تی خراپ
 ۱۷۲ وه سیه تی خراپ و زیانبه خش
 ۱۷۳ یاری کردن به زارو تاو له و شه ترهنج
 ۱۷۴ له عنه ت کردن له ئیماندارو هه رکه سی شیایو له عنه ت نه بی
 ۱۷۵ شیوه ن و یه خه دادپین
 ۱۷۶ لێدان له ده م و چاو و داخکردنی
 ۱۷۷ قسه نه کردن له موسلمان زیاتر له سی پۆڤ به بی هیچ بیانیویه کی شه رعی
 ۱۸۲ ناوه پۆك

بانگه وازمان

۱. شارمه زاکرنی موسلمانان و په روه رده کردنیا نه سهر ریگا راسته که ی ئیسلام :
نه مه ش ده سته بهر ده بییه گه رانه وه بو په یرو وه ره سه نه که ی ئیسلام که بریتی یه نه
قورنانی پیرو زو سونه ته کانی پیغه مبه ر (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) تیگه یشتن و
لیکدانه وه یان ، وه په یرو و کردن و گه یان دنیان به و شیوازی که پیشین و پیشه وایانی
نوممه ت (سلف صالح) له سهری بوون .
۲. پاک کردنه وه ی بیرو باور و رهوشتی موسلمانان له دیارده کانی شیرک و کوفر و
تاوان ... وه پالاوتن و خاوین کردنه وه ی ناینی ئیسلام له بیدعه و بوچونه
داهینراوه کان ... وه وریا کردنه وه ی موسلمانان له شوینه واری ریوا ته لاواز و
هه لبه ستر او ه کان ...
۳. زیندوو کردنه وه ی بیرو هوشی ره سه نی ئیسلامی له ژیر روشنایی (قورنات و
سوننه ت) دا و له سهر ری وشوینی پیشینانی چاکی نه م نوممه ته ، له گهل پته وکردنی
برایه تیه کی راسته قینه له سهر بناغه فراوانه جیگیره که ی ئیسلام و نه هیشتن و که م
کردنه وه ی دهمارگیری مه زه به بی و حیزبی که زال بووه به سهر بیرو هوشی زوریک له
موسلمانان و بوته مایه ی پارچه پارچه بوونیان و ته سک کردنه وه ی برایه تی و
هاوکاریان له چوار چیویه کی ته سکی مه زه به بی حیزبیدا .
۴. دانانی چاره سهری ئیسلامیانه بو ته وای نه و گپرو گرفته هاوچه رخانه ی که نه
نارادان ، وه هه وندان بو ده سته بهر کردنی ژیانیکی ئیسلامیانه له سهر ریپازی ره سه نی
پیغه مبه ر (صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَسَلَّمَ) و هاوه له به ریزه کانی و بنیادنانی
کومه لگه یه کی خواو یست و چه سپاندنی حوکی خوا له زه وی دا ، به بی زیده ره وی کردن و
هه لنانی موسلمانان له سهر ره لگیر ساندن و نانه وه ی ناشوب و فیتنه و یه کتر کوژی .